

ACADEMIA ROMÂNĂ
Grupul de reflecție
Evaluarea Stării Economiei Naționale

ESEN - 2: Un proiect deschis
PROBLEME ALE INTEGRĂRII ROMÂNIEI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ
Cerințe și evaluări

POLITICA ENERGETICĂ ÎN PERSPECTIVA ADERĂRII LA UE

Secția de Științe Economice, Juridice și Sociologie a Academiei Române

Institutul Național de Cercetări Economice
Centrul de Informare și Documentare Economică

ACADEMIA ROMÂNĂ
Grupul de reflecție
Evaluarea Stării Economiei Naționale

Coordonare generală:
Academician Eugen SIMION
Președintele Academiei Române

Coordonare executivă:
Prof.dr. Aurel IANCU
membru corespondent al Academiei Române

Consiliul de orientare și evaluare științifică:

Secția de Științe Economice, Juridice și Sociologie a Academiei Române

Acad. Tudorel POSTOLACHE, președintele Secției;
Prof.dr. Constantin BĂRBULESCU, m.c.; Acad. Mircea Paul COSMOVICI;
Acad. Emilian DOBRESCU; Acad. Ion FILIPESCU;
Prof.dr. Aurel IANCU, m.c.; Prof.dr. Constantin IONETE, membru de
onoare al Academiei Române; Prof.dr. Mugur C. ISĂRESCU, m.c.;
Prof.dr. Vasile STĂNESCU, membru de onoare al Academiei Române;
Acad. Iulian VĂCĂREL; Prof.dr. Gheorghe ZAMAN, m.c.;
Prof.dr. Cătălin ZAMFIR, m.c.

Institutul Național de Cercetări Economice

Prof.dr. Mircea CIUMARA, director general
Prof.dr. Valeriu IOAN-FRANC, director general adjunct
Prof.dr. Gheorghe DOLGU

Directoratul și secretariatul științific

Prof.dr. Valeriu IOAN-FRANC; Prof.dr. Sorica SAVA;
Prof.dr. Emilian M. DOBRESCU; Mircea FĂȚĂ; Drd. Aida SARCHIZIAN;
Dan OLTEANU

CUPRINS

Cuvânt introductiv	5
Aurel IANCU, Academia Română	
1. Realizarea acquis-ului comunitar și dezvoltarea energiei românești în perspectiva integrării în Uniunea Europeană.....	7
Ștefan RĂGĂLIE, Institutul de Cercetări Financiare și Monetare - "Victor Slăvescu"	
2. Restructurarea sectorului energetic în vederea integrării în piața europeană a energiei.....	16
Vasile DAN, Mihai-Sabin MUSCALU, Institutul de Economie a Industriei	
3. Efectul liberalizării piețelor gazului natural din Uniunea Europeană asupra energiei românești.....	28
Petre PRISECARU, Mariana PAPATULICĂ, Institutul de Economie Mondială	
4. Creșterea eficienței în utilizarea energiei	37
Mihai-Sabin MUSCALU, Institutul de Economie a Industriei	
5. Energo-intensivitatea în economia națională (studiu de caz)	54
Filon TODEROIU, Institutul de Economie Agrară	
6. O viziune dinamică asupra dezvoltării sistemului energetic românesc	64
Ionuț PURICA, Universitatea Politehnică București	
7. Addenda (dezbateri).....	81
Gheorghe STROE, ADER Liviu GROZA, ICMF Gheorghe MANEA, ARMEDD	
8. Directiva 92/96 a Parlamentului European privind reglementarea pieței interne de energie electrică	87

CUVÂNT INTRODUCATIV

Aurel IANCU,
membru corespondent al Academiei Române,
vicepreședinte coordonator al Secției de
Științe Economice, Juridice și Sociologie,
coordonator executiv al programului ESEN-2

În cadrul programului ESEN-2, participăm astăzi la dezbaterile problemei privind strategia României de integrare în piața internă de energie a Uniunii Europene. Din referatele ce se vor prezenta și din dezbaterile ce vor urma vrem să aflăm modul cum se pregătește sectorul energetic să funcționeze în conformitate cu regulile pieței interne a Uniunii Europene sau cum se aliniază acest sector la cerințele pieței interne a Uniunii. În plus, am dori să aflăm amănunte atât despre pregătirile care se fac în acest domeniu pentru aderarea la Uniune (care – așa cum se știe – implică acceptarea “acquis-ului comunitar”), cât și despre problemele sensibile din dosarul de negociere cu UE, care ar necesita fundamentarea unor eventuale documente de poziție care să vină în întâmpinarea unor interese ale României.

Potrivit *Cărții albe* privind pregătirea țărilor asociate pentru integrarea în piața internă a Uniunii, aprobată de către Consiliul European de la Essen, din decembrie 1994, integrarea implică următoarele direcții de acțiune:

- pe de o parte, apropierea legislațiilor naționale de cea a UE, fie pe baza unei armonizări, fie pe baza unei recunoașteri mutuale sau printr-o aplicare directă a regulilor cuprinse în tratate. Acestea constau, în principal, în asigurarea unor schimburi libere de energie, înlăturarea discriminărilor față de alte firme din cadrul Comunității, eliminarea distorsiunilor în concurență, eliminarea barierelor fizice, tehnice, fiscale și tarifare ș.a.;
- pe de altă parte, crearea unor condiții propice pentru realizarea unei piețe unice, inclusiv punerea în aplicare a unor sisteme legislative și de reglementări, a unor standarde și metode de certificare compatibile cu cele ale Uniunii Europene.

Politica energetică a Uniunii a suferit însemnate schimbări în cei 50 de ani care au trecut de la intrarea în vigoare a Tratatului European al Cărbunelui și Oțelului (document care a pus bazele organizației) și în cei 43 de ani de la aplicarea Tratatului privind Comunitatea Europeană a Energiei Atomice. Ca urmare a unor importante transformări și experiențe europene, s-a ajuns la politica energetică comună – astăzi în vigoare – având ca obiective: securitatea aprovizionării cu energie, primatul forțelor pieței și dezvoltarea durabilă.

Atingerea obiectivelor menționate se bazează pe cooperarea statelor membre care folosesc două categorii de măsuri:

1. cele pe termen scurt, cu efecte directe asupra pieței energiei, care privesc: siguranța livrării prin folosirea stocurilor, transparența prețurilor, liberalizarea piețelor de electricitate și gaze naturale, aplicarea principiului nediscriminării în ceea ce privește accesul la resursele de hidrocarburi ale Comunității, ca element important în asigurarea concurenței între diversele companii ș.a.;
2. cele pe termen lung, care constau în restructurarea drastică a producției, consumului și comerțului în domeniul energiei. Aici se au în vedere stimularea producției de energie nucleară, dezvoltarea surselor alternative de energie prin acordarea de subvenții sau asigurarea finanțării unor programe de cercetare-dezvoltare, pentru aplicarea unor noi tehnologii menite să economisească energia ș.a.

În cadrul programului ESEN-2, la capitolul privind energia sunt prevăzute mai multe teme de cercetare care privesc cele trei laturi principale ale integrării României în sistemul energetic european: alinierea României la legislația Uniunii Europene în domeniul energiei; adoptarea acquis-ului comunitar privind piața internă europeană; restructurarea producției, consumului și comerțului din domeniul energiei pentru a asigura compatibilitatea cu sistemul energetic european, cu tendințele dezvoltării acestuia în perspectivă.

Astăzi vor fi prezentate spre dezbatere unele rezultate preliminare ale cercetărilor întreprinse, conținute în următoarele referate:

1. *Realizarea acquis-ului comunitar și dezvoltarea energiei românești în perspectiva integrării în Uniunea Europeană*, autor dr. Ștefan RĂGĂLIE;
2. *Restructurarea sistemului energetic în vederea integrării în piața europeană a energiei*, autori Vasile DAN și dr. Mihai-Sabin MUSCALU;
3. *Efectul liberalizării piețelor gazului natural din Uniunea Europeană asupra energiei românești*, autori dr. Petre PRISECARU și Mariana PAPATULICĂ;
4. *Creșterea eficienței în utilizarea energiei*, autor dr. Mihai-Sabin MUSCALU;
5. *Energo-intensivitatea în economia națională*, autor dr. Filon TODEROIU;
6. *O viziune dinamică asupra dezvoltării sistemului energetic românesc*, autor dr. ing. Ionuț PURICA.

1. REALIZAREA ACQUIS-ULUI COMUNITAR ȘI DEZVOLTAREA ENERGETICII ROMÂNEȘTI ÎN PERSPECTIVA INTEGRĂRII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Dr. Ștefan RĂGĂLIE,
Institutul de Cercetări Financiare
și Monetare "Victor Slăvescu"

Sectorul energetic rămâne sectorul de bază al industriei românești. Restructurarea acestuia generează, o dată cu dezvoltarea mediului concurențial, și îmbunătățirea performanțelor economice ale acelor ramuri energetice care se pretează la competiție, precum și reglementarea eficientă a celorlalte activități cu caracter de monopol natural, pentru a înregistra în fapt o îmbunătățire a performanțelor economice. Programul de guvernare pe perioada 2001-2004 vizează o reorganizare a sectorului pentru susținerea competiției în piața energiei, reducerea costurilor de producție și extinderea pieței interne la nivelul Europei unite, prin dezvoltarea unor noi oportunități și capacități de producție.¹

Pentru România, ca țară europeană candidată la Uniunea Europeană², realizarea obiectivelor de politică industrială din programul de guvernare presupune, în primul rând, liberalizarea pieței energiei în vederea integrării sale în structurile europene, care poate deveni relevantă chiar înainte de momentul aderării. Acest fapt se datorează realizării anticipate a unor cerințe pe care Uniunea Europeană le pune prin Directiva 92/96 pentru promovarea și susținerea unei politici de liberalizare a pieței interne, în scopul promovării unei concurențe corecte și active, îndreptate în direcția susținerii procesului de extindere a pieței unice europene a energiei la nivelul tuturor țărilor membre și candidate la integrare. În plus, pentru integrarea României în structurile europene, considerăm necesară, în următorii 3-5 ani, o creștere accelerată a economiei românești, cu ritmuri superioare mediei

¹ Aceste obiective ale programului de guvernare se regăsesc în Strategia națională de dezvoltare energetică pe termen mediu, recent elaborată de Ministerul Industriei și al Resurselor. În esență, această strategie urmărește satisfacerea necesarului agenților economici și al populației, la un cost cât mai scăzut, în condiții de eficiență energetică și economică, de calitate și siguranță în alimentare și cu limitarea impactului asupra mediului înconjurător, la niveluri accesibile pe plan european. Conform acestei strategii, în următorii ani, se va realiza o îmbunătățire semnificativă a eficienței energetice în economia națională, prin restrângerea capacităților de producție energofage existente și realizarea noilor investiții la niveluri tehnologice performante, precum și o creștere a competitivității economiei naționale.

² Conform reglementărilor comunitare, țările candidate la aderare au obligația de a-și defini o strategie națională de aderare, în care sunt precizate clar stadiile și performanțele pe care trebuie să le atingă economia acestor țări pentru a se armoniza în timp cu cerințele din Uniunea Europeană. România, ca țară candidată la aderare, și-a îndeplinit această obligație prin adoptarea în acest an a Strategiei naționale de dezvoltare economică pe termen mediu.

comunitare, precum și o intensificare a eforturilor investiționale, pentru a asigura o relansare a industriei naționale. În ceea ce privește integrarea industriei energetice românești în structurile europene, considerăm prioritare restructurarea și remodelarea sectorului, în paralel cu accelerarea procesului de privatizare și dezvoltarea unor structuri de producție moderne pe piața energiei, cu capacitate concurențială sporită.

Instituțiile Uniunii Europene (UE) încep să acorde o atenție tot mai mare pregătirii țării noastre pentru integrarea ei în viitoarea piață energetică unică și pentru o aliniere treptată la reglementările UE privind: concurența și subvențiile de stat; achizițiile publice; sistemele fiscale; legislația privind mediul înconjurător; sănătatea și securitatea muncii. UE, conștientă de rolul pe care îl joacă în susținerea restructurării sectoarelor energetice ale țărilor candidate, a definitivat deja unele proiecte și domenii prioritare, cum ar fi: conducta de gaze naturale din centrul Rusiei, prin Belarus și Polonia, spre centrul Europei; magistrala de înaltă tensiune din zona țărilor baltice și conducta de țiței din Kazahstan și Azerbaidjan, prin Rusia, România, Serbia (sau Ungaria), Croația (Omisaalj) și Slovenia, spre Trieste (Italia).

După integrarea României în sistemul de transport european al energiei electrice (UCTE), studii recente¹ au demonstrat eficiența construirii unor importante magistrale de transport de înaltă tensiune, care pot conecta sistemele electrotenergetice din Grecia, Bulgaria și Turcia la cele similare din Germania, Franța și din țările nordice (sistemul Nord Pool), prin România, Ungaria și Cehia. Comisiile de specialitate ale UE au recunoscut eficiența acestor investiții, precum și importanța României ca un viitor important nod energetic est-vest, pentru transportul și comerțul internațional cu țiței, gaze naturale și energie electrică. Prezentul material se înscrie pe această coordonată de dezvoltare a sectorului energetic, care ar permite României să devină, în următorii ani, un important centru în piața europeană a energiei.

1.1. Liberalizarea pieței energiei în conformitate cu directivele Uniunii Europene în domeniu

În vederea creșterii ponderii produselor românești cu un grad ridicat de prelucrare, recunoscute pe piața Uniunii Europene și pe piața mondială, precum și pentru realizarea unui echilibru dinamic al balanței comerciale a României, este necesară o accelerare a schimbărilor în activitatea industrială, ca urmare a progresului tehnologic din societățile private, a impactului informației și integrării țării noastre în structurile economice ale Uniunii Europene. În plan energetic, această integrare în cadrul pieței europene unice se poate realiza atât prin promovarea măsurilor de armonizare legislativă, cât și prin aplicarea directă a reglementărilor cuprinse în directivele UE nr. 92/96 (pentru piața energiei electrice) și 90/377 (pentru piața gazelor naturale) și a tratatului EURATOM (pentru piața energiei

¹ Aceste studii au fost realizate în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice, în programul de cercetare privind "Evaluarea stării economiei naționale" – ESEN 2.

nuclearo-electrice). Obiectivul prioritar pentru economia românească îl reprezintă nu numai participarea sa la realizarea pieței energetice unice, ci și funcționarea sistemului românesc la parametri ce-i permit să realizeze o eficiență mărită pe piața europeană lărgită. În acest sens, milităm pentru realizarea în industria românească a complexelor energetice integrate, care permit producerea combinată atât a combustibilului (cărbunele energetic), cât și a energiei electrice și termice.

Pentru integrarea sistemului energetic românesc în piața europeană, un rol primordial îl va avea crearea unei piețe interne funcționabile pe baza criteriului cerere-ofertă. Prin promovarea Directivei 92/96, UE a stabilit un set de reglementări comune privind constituirea unei piețe unice europene de energie electrică. În conformitate cu această directivă, și în țara noastră s-au inițiat în ultimii doi ani acțiuni concrete de constituire a pieței de energie, concomitent cu realizarea acquis-ului comunitar în domeniu. Deoarece energia electrică prezintă o serie de particularități, precum imposibilitatea stocării ei, fapt ce o diferențiază semnificativ de celelalte mărfuri, piața ei trebuie să reglementeze clar relațiile care trebuie să existe între toți participanții, începând de la producători, continuând cu transportatorii, prestatorii de servicii și încheind cu utilizatorii finali. Pentru comercializarea energiei electrice s-a creat sistemul UCTE (al Uniunii pentru Coordonarea Transportului Energiei Electrice) la care țara noastră va adera în următorii ani. În vederea acestei aderări, în cursul anului 2000 au fost separate activitățile de producere, transport, distribuție, furnizare și s-a creat accesul liber la rețelele de transport și distribuție al consumatorilor eligibili. Astfel, prin apariția unui număr suficient de mare de vânzători și cumpărători, care nu vor controla piața, prin standardizarea energiei tranzacționate și prin acordarea accesului liber la piață oricărui participant, piața internă de energie electrică ar putea deveni, în scurt timp, competitivă pe plan european.

Până în prezent, realizarea concurenței a fost posibilă prin liberalizarea acelor segmente din piața de energie electrică care s-au pretat la competiție, respectiv a acelor privind producerea, furnizarea și reglementarea activităților cu caracter de monopol natural.

Din punctul de vedere al utilizatorului de energie electrică, liberalizarea acestei piețe vizează unele direcții care permit acestuia:

- posibilitatea de a-și alege singur furnizorul și calitatea serviciului, nu impunerea lui;
- posibilitatea de a decide singur cât este dispus să plătească pentru calitatea serviciului oferit de furnizor.

Din punctul de vedere al producătorului de energie electrică, liberalizarea pieței îi permite acestuia să ia decizii privind nivelul producției și prețul acesteia, în concordanță cu nivelul costurilor de producere și cu cererea din piață, în timp ce pentru noii producători există posibilitatea pătrunderii în piață în condițiile unui tratament nediscriminatoriu față de producătorii existenți.

Pentru a se crea o piață concurențială, un număr însemnat de mari consumatori au posibilitatea de a-și alege furnizorul, devenind consumatori eligibili. Totuși, piața concurențială de energie electrică a continuat să evolueze lent, fiind încheiate până în acest an doar patru contracte bilaterale de furnizare de energie electrică. În plus, în conformitate cu HG nr. 122/2000, s-a stabilit gradul de deschidere al pieței de energie electrică, care a fost la începutul acestui an de circa 10%. Astfel, au primit licență de consumatori eligibili 19 mari consumatori care au îndeplinit cerințele ANRE (consum anual de cel puțin 100 GWh/an).

Pentru a putea transporta și/sau distribui energia electrică cumpărată de consumatori, aceștia trebuie să aibă accesul liber la rețea, element ce constituie condiția esențială impusă de Directiva UE 92/96 de constituire a pieței concurențiale. În conformitate cu aceeași directivă, este necesară separarea activității de transport de energie electrică, care păstrează caracterul de monopol natural, de activitățile de producere și furnizare, care se pretează la concurență.

În fapt, acțiunile concrete care trebuie întreprinse imediat vizează crearea sistemului de monitorizare a stocurilor de siguranță la nivelul standardelor europene și identificarea resurselor necesare, adoptarea întregii legislații secundare pentru buna funcționare a ANRE și a ANRGN. Totodată, este necesară transpunerea în legislația românească a reglementărilor comunitare privind eficiența energetică și siguranța în domeniul energiei nucleare.

1.2. Situația pieței energiei electrice din Uniunea Europeană și din unele țări ale Europei de Est

Piața europeană de energie electrică va influența mersul evenimentelor în toate țările est-europene vecine României. Transparența pieței de energie electrică, în sine, va permite stabilirea și reactualizarea prețurilor pe valori mai apropiate de prețul real de producție, oferind o șansă în plus consumatorilor eligibili de a-și valorifica mai ușor produsele lor și de a susține dezvoltarea generală a economiei românești pe coordonate care răspund cerințelor de integrare în structurile europene.

Directiva 92/96 a UE a prevăzut că fiecare țară membră poate să dispună un set de măsuri care să-i permită deschiderea graduală a pieței interne de energie electrică. În acest sens, s-au stabilit trei praguri de deschidere a pieței din UE, respectiv 26% în 1999, 28% în 2000 și 33% în 2003. Consumatorii eligibili sunt considerați aceia care au un consum anual superior pragului de 100 GWh/an. În anul 2000, ponderea acestor consumatori în consumul final a fost de circa 21%, nivel apropiat de cel existent în același an în țara noastră (de circa 24%). O imagine a pieței interne românești față de celelalte țări din UE și a modului de îndeplinire a Directivei 92/96 este redată în tabelul 1.

Tabelul 1

Stadiul aplicării Directivei UE 96/92 în România și în țările UE

Țara	Grad deschidere	Pragul minimal	Modul de separare*	Tip proprietate	Acces la rețea
România	10%	100 GWh/an	Legală	Publică	Reglementat
Austria	31%	20 GWh/an	Funcțională	Publică	Reglementat
Belgia	33%	100 GWh/an	Legală	Mixtă	Reglementat
Danemarca	90%	10 GWh/an	Contabilă	Mixtă	Reglementat
Finlanda	100%	-	Legală	Mixtă	Reglementat
Franța	30%	20 GWh/an	Contabilă	Publică	Reglementat
Germania	100%	-	Funcțională	Mixtă	Reglementat
Grecia	30%	1,5 GWh/an	Funcțională	Publică	Reglementat
Irlanda	30%	4 GWh/an	Legală	Publică	Reglementat
Italia	35%	20 GWh/an	Legală	Publică	Reglementat
Luxemburg	40%	100 GWh/an	Legală	Publică	Reglementat
Norvegia	100%	-	Contabilă	Mixtă	Reglementat
Olanda	32%	2 GWh/an	Legală	Publică	Reglementat
Portugalia	30%	30 GWh/an	Legală	Mixtă	Reglementat
Spania	53%	1 GWh/an	Legală	Mixtă	Reglementat
Suedia	100%	-	Legală	Mixtă	Reglementat
Marea Britanie	100%	-	Legală	Privată	Reglementat

* Pentru prevenirea oricăror manifestări anticoncurențiale, Directiva UE 92/96 a stabilit trei modalități de separare: completă sau legală; funcțională sau managerială; contabilă. Separarea completă este cea mai sigură cale de introducere a concurenței în ramură. Separarea funcțională este procesul de menținere a unui proprietar comun pentru segmentele concurențiale și cele de monopol, dar funcționarea ca două componente distincte revine unor structuri manageriale separate. Prin acest mod, cele două entități nu au interese financiare comune în cadrul procesului. Separarea contabilă permite contabilității diferitelor afaceri să mențină o puternică legătură care să permită cel mai scăzut grad de concurență.

Sursă: Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Energiei.

Piața energiei electrice din țara noastră nu o putem separa și analiza fără a neglija competiția din cursa privatizării utilităților publice la nivelul țărilor est-europene vecine României. În planul restructurării sistemului energetic și al privatizării sale, fiecare țară își are propria sa strategie și ofertă, care trebuie să fie apreciată în contextul ofertelor celorlalte țări est-europene. Restructurarea sectorului energiei electrice din țara noastră s-a desfășurat în baza HG nr. 365/2 iulie 1998, prin reorganizarea regiei RENEL și crearea Companiei Naționale de Electricitate - CONEL, a Societății Naționale Nuclear-Electrica SA și a Regiei Autonome pentru Activități Nucleare. La finele anului 1998, CONEL avea în componența sa următoarele filiale organizate ca societăți comerciale: Termoelectrica SA, Hidroelectrica SA și Electrica SA, precum și o structură independentă, responsabilă cu activitatea de transport-dispecerat a energiei electrice. Noua structură organizatorică nu a permis redresarea activității de fond, societatea CONEL încheind

anul financiar cu o pierdere netă de 3 308 miliarde lei. În consecință, în iulie 2000, prin HG nr. 627/2000, CONEL a fost reorganizată, creându-se Compania Națională de Transport al energiei electrice Transelectrica, precum și societățile comerciale Termoelectrica (pentru producerea energiei electrice și termice), Hidroelectrică (pentru producerea energiei electrice) și Electrica (pentru distribuția și furnizarea energiei electrice). În cadrul SC Transelectrica găsim operatorul pieței de energie electrică OPCOM, care administrează.

În această competiție, România trebuie să se încadreze și să-și valorifice cât mai bine zestrea națională și strategia sa, în condițiile în care majoritatea țărilor est-europene scot la privatizare diverse procente din utilitățile lor publice.

Acesta este cadrul european în care România va încerca să-și facă oferta sa de privatizare cât mai agreabilă. Până în prezent există solicitări de privatizare atât în domeniul distribuției energiei electrice din zona Constanța, Timișoara, cât și în domeniul hidro, termo și nuclearo-electric (pentru Grupul 3 de la Cernavodă).

1.3. Liberalizarea pieței de gaze naturale și produse petroliere

După 1989, activitatea de pe piața internă de gaze naturale s-a derulat prin activitatea regiei autonome ROMGAZ-Mediaș, societate integrată pe verticală, cu activități distincte de producere, transport și distribuție gaze.¹ În prezent, această companie nu mai deține monopolul vânzării de gaze în piața românească. Totuși, compania are și a avut un important rol în soluționarea problemelor tranziției din economia românească, care pot fi sintetizate în următoarele trei direcții:

- asigurarea unei securități decente în aprovizionarea cu gaze naturale a consumatorilor de pe întregul teritoriu, în special în sezonul rece, concomitent cu lărgirea gamei de consumatori casnici care beneficiază de "serviciile" acestei resurse primare;
- consolidarea societăților rezultate din divizarea ROMGAZ și optimizarea relațiilor contractuale dintre ele, precum și a relațiilor dintre ele și ceilalți parteneri de afaceri, pe coordonatele economiei de piață. În acest sens, în ultimul an, a crescut implicarea Autorității Naționale de Reglementare din Domeniul Gazelor Naturale în reglementarea strictă a pieței interne de gaze naturale și pentru creșterea capacității ei de funcționare.
- soluționarea problemelor financiare complexe ale companiei ROMGAZ, datorate facturilor neachitate de consumatorii rău platnici și diminuarea deficitului balanței de plăți din contractul cu GAZPROM, cauzat, în principal, de importurile de gaze naturale din ultimul deceniu.

¹ Regia autonomă ROMGAZ s-a reorganizat în 1997 ca Societate Națională de Gaze Naturale ROMGAZ Mediaș, iar în anul 2000, aceasta s-a divizat în cinci societăți independente cu capital de stat: EXPROGAZ Mediaș, DEPOGAZ Ploiești, TRANSGAZ Mediaș, DISTRIGAZ Târgu-Mureș și DISTRIGAZ București. Activitatea celor cinci societăți independente este reglementată de către Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Gazelor Naturale, înființată în același an - martie 2000.

O analiză comparativă a industriei gazului natural din țara noastră cu cerințele Directivei UE privind liberalizarea pieței interne conduce la concluzia că, parțial, condițiile incluse în această directivă sunt fie îndeplinite, fie există premisele realizării lor în totalitate în următorii ani. Dintre elementele care susțin această concluzie, reținem următoarele:

- Producția de gaze naturale nu mai este monopolul ROMGAZ, PETROM devenind, din 1990, cel de-al doilea producător de gaze (asociate, dar și libere, însă în cantitate mult mai mică). Acești doi producători utilizează, împreună cu societatea străină care efectuează importuri din Federația Rusă (WINTERSHALL GmbH – Germania), rețelele sistemului național de transport-distribuție. Actorii din piață care asigură în prezent accesul liber al terților la rețeaua de transport – TRANSGAZ SA Mediaș și DEPOGAZ SA Ploiești - păstrează valențele unor “monopoluri naturale”, în timp ce EXPROGAZ Mediaș, DISTRI-NORD SA Târgu-Mureș și DISTRI-SUD SA București sunt cele trei societăți comerciale care asigură explorarea și distribuția gazelor naturale. Aceste ultime societăți sunt deschise privatizării. De asemenea, se prefigurează apariția unor noi producători independenți în perimetrele deja concesionate.
- Deoarece cererea din piață nu poate fi acoperită numai din producția internă, în ultimii ani au crescut importurile de gaze naturale (circa 5,7 miliarde Nmc), ceea ce a grevat puternic asupra balanței noastre comerciale¹. Principala sursă externă de gaze naturale rămâne GAZPROM, care se racordează la sistemul românesc prin magistrala din nordul Dobrogei. Recent s-a pus în funcțiune un racord nou din magistrala ce alimentează, prin Ucraina, țările din UE, racord prin care se aprovizionează consumatorii situați în nord-vestul României. Pe teritoriul țării noastre, prin Dobrogea, se asigură tranzitul gazelor naturale din Rusia către Bulgaria, Turcia, Grecia și Macedonia, prin două magistrale (cu diametre de 1000 și, respectiv, 1020 mm), și este în curs de finalizare o a treia magistrală, din Rusia, către Turcia și Grecia. Primul tronson din această nouă magistrală, în lungime de 90 km, a fost dat deja în funcțiune în decembrie 2000.
- În vederea diversificării și extinderii surselor de aprovizionare cu gaze naturale, se află în curs de implementare o serie de proiecte pentru transportul și valorificarea resurselor disponibile în bazinul Mării Caspice (în Azerbaidjan și Kazahstan, unde sunt rezerve disponibile de peste 10.000 mld. Nmc). Aceste proiecte trebuie corelate însă cu cele cuprinse în programul UE, cunoscut sub numele de INOGATE, prin care se asigură surse alternative de țiței și gaze naturale pentru țările din UE din bazinul caspic. Realizarea acestui coridor energetic modern și sigur pe

¹ Din unele cercetări efectuate în cursul anului trecut în Institutul de Cercetări Financiare și Monetare “Victor Slăvescu”, circa 40% din deficitul comercial extern din ultimii 5 ani, din România, s-a datorat importurilor de hidrocarburi.

direcția est-vest, ce va traversa țara noastră de la Constanța până la Arad, va avea o importanță deosebită pentru firmele românești angajate în pregătirea sectoarelor industriale implicate în construirea, operarea și exploatarea infrastructurilor, în condiții de competitivitate. Datorită acestui fapt, s-a constituit în acest an Comisia Națională TRACECA, pentru dezvoltarea coridorului de transport est-vest dintre Europa și Asia (bazinul caucazian) și pentru dezvoltarea comerțului și tranzitului pe teritoriile statelor participante.

- Există, pentru viitor, documentații tehnice pentru realizarea unor noi racorduri (conexiuni) internaționale cu Ungaria (prin Arad) și Bulgaria (prin Turnu Măgurele), ceea ce ar permite lărgirea pieței interne și realizarea unor noi importuri/exporturi de gaze naturale pentru țara noastră, cu investiții relativ scăzute și eficiente. Un proiect care poate deschide noi orizonturi în piața românească de gaze naturale vizează realizarea unei legături directe Constanța-Istanbul, pentru transportul gazelor naturale lichefiate (GNL) și construirea unui important terminal în portul Constanța.

În domeniul produselor petroliere, România, ca viitoare țară membră a Uniunii Europene, este interesată, așa cum am mai subliniat, în realizarea proiectului european cunoscut sub denumirea de **INOGATE** pentru asigurarea de țiței și gaze naturale pentru țările membre deja în UE. Prin dezvoltarea acestui proiect, o parte din resursele energetice extrase din bazinul Mării Caspice vor tranzita teritoriul țării noastre, având ca destinație finală orașul Trieste (Italia), unde se va racorda la actualul sistem vest-european. Realizarea acestui important coridor de transport energetic pe direcția est-vest este susținută de Comisia Europeană, care finanțează deja studiul de fezabilitate și care caută sursele de finanțare pentru construirea oleoductului Constanța-Trieste. În susținerea acestui proiect acționează infrastructura deja creată în țările tranzitate, precum: capacitatea de operare din portul Constanța care poate prelua importante cantități de țiței, capacitatea de rafinare din țările membre, care ar putea asigura o producție semnificativă de produse petroliere pentru piața unică europeană, în timp ce viitorul sistem de transport prin conducte va necesita sume relativ mici pentru modernizarea și creșterea capacității sale de transport. După realizarea oleoductului, într-o primă etapă, circa 5 milioane tone de țiței se pot prelucra în rafinăriile din țările tranzitate, urmând ca în circa 10 ani cantitatea prelucrată de aceste țări să se dubleze. În contul serviciului de transport pe teritoriul românesc, se estimează că se vor prelucra circa 2,5-3 milioane tone de țiței.

Bibliografie

Hare, Paul, *Economic restructuring in the countries in transition. Specific features of Romanian Economy*, Ed. Expert, București, 1995.

Hjalmarsson, Lennart, *Energy restriction in the transition period*, Ed. Expert, 1994.

Iancu, Aurel, *Piață, concurență, monopol*, Tratat de economie, vol. 3, Ed. Expert, București, 1992.

Moșteanu, Tatiana, *Firma în mediul concurențial*, Ed. Tribuna Economică, București, 2000.

Mușatescu, Virgil; Browning, A.C., "Romania Restructuring with Eyes on EU", în *Energy Markets*, nr. 1, January, 2001.

Răgălie, Șt., "Priorități în relansarea industriei românești. Sistemul energetic", *Economistul*, nr. 883/23 iunie 2001, București.

*** Guvernul României, *Programul național de aderare a României la Uniunea Europeană*, București, 2001.

2. RESTRUCTURAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN VEDEREA INTEGRĂRII ÎN PIAȚA EUROPEANĂ A ENERGIEI

Vasile DAN,
dr. Mihai-Sabin MUSCALU,
Institutul de Economie a Industriei

Constituirea pieței interne a UE, în cadrul căreia se asigură circulația liberă a bunurilor, persoanelor, serviciilor și a capitalului, a făcut necesară și restructurarea sectorului energetic în vederea promovării concurenței, creșterii eficienței activităților de producție, transport și distribuție, reducerii prețului serviciilor, sporirii pe această bază a competitivității industriei europene și dezvoltării sectorului întreprinderilor mici și mijlocii.

Transformările profunde ale sectorului energetic, care au loc în prezent în toate țările dezvoltate, impun și economiei țării noastre, mai ales în condițiile deschiderii tot mai mari spre exterior, să pregătească din timp schimbările care vor avea loc, să aibă în vedere implicațiile acestora asupra populației și a sectoarelor industriale afectate și să stabilească un ritm cât mai adecvat asigurării condițiilor necesare efectuării acestor restructurări.

Referitor la restructurarea sectorului energetic în cadrul Uniunii Europene, se cuvine subliniat faptul că tratatul de la Roma nu a repus în discuție noțiunea acestui serviciu de utilitate publică, deoarece el recunoaște la art. 90 existența serviciilor economice de interes general, iar dreptul comunitar utilizează chiar noțiunea de serviciu universal, definit ca o prestație care trebuie să fie efectuată la un preț abordabil populației. Tratatul nu repune în discuție nici ideea de gestiune publică a anumitor activități, deoarece articolul 222 lasă la latitudinea statelor membre să se pronunțe asupra proprietății publice sau private a serviciilor de utilitate publică. Tratatul, în schimb, contestă existența monopolurilor care constituie obstacole în calea schimburilor economice și sunt contrare spiritului tratatului care promovează concurența. Poziția UE este clară: sectorul energetic ca serviciu de utilitate publică în rețea constituie monopoluri naturale numai pentru segmentul activităților care corespund gestiunii infrastructurii (activitățile fizice de transport și distribuție care este necesar să fie reglementate), toate celelalte activități (import, export, producție, servicii legate de vânzare) trebuind să funcționeze în regim de concurență. Altfel spus, se poate lua în considerare disocierea activității fizice de a transporta, de exemplu, gazul natural și electricitatea, care rămâne un monopol natural, de activitatea comercială care constă în vânzarea sau cumpărarea acestor produse și care poate fi supusă concurenței. În concluzie, în viziunea UE trebuie să se promoveze concurența acolo unde este posibilă (import, export, producție, servicii legate de vânzare) și să se instaureze o reglementare eficientă a monopolului natural (gestionarea rețelei).

Sintetic, se cuvine evidențiat faptul că este necesar ca statele membre ale UE, pe de o parte, să asigure, pe baza unui cadru organizatoric instituțional adecvat, ca întreprinderile din sectorul energetic să funcționeze conform principiilor formulate în directivele UE, interzicându-se practicarea unor discriminări între întreprinderi, iar pe de altă parte, să poată impune întreprinderilor, în vederea apărării interesului economic general, obligații de serviciu public cu referire la siguranță (inclusiv siguranța în aprovizionare), continuitate, calitate, preț și protecția mediului, care trebuie să fie însă bine definite, transparente, nediscriminatorii și verificabile.

Anul 2000 este cel de-al doilea an al liberalizării pieței electricității, 11 state membre transpunând în întregime directiva din 1996. La 10 mai 2000, Comisia a adoptat o propunere de directivă a Parlamentului European și a Consiliului relativă la promovarea electricității produse pornindu-se de la sursele de energie regenerabile pe piața internă a electricității. Obiectivul strategic al propunerii este de a crea un cadru în vederea creșterii sensibile, pe termen mediu, a ponderii electricității obținute pe bază de surse regenerabile la cca 22% din consumul de electricitate în Comunitate până în anul 2010.

Structurarea pieței concurențiale a energiei electrice europene presupune eliminarea obstacolelor datorate tarifării inadecvate și discriminatorii a folosirii rețelelor de transport. În acest sens, organismele de reglementare din țările membre ale UE, cu ajutorul Asociației gestionarilor de rețele și susținute de Comisia Europeană, s-au angajat în prezent într-un demers de armonizare a tarifelor de utilizare a infrastructurii.

Una dintre caracteristicile esențiale ale directivelor europene referitoare la serviciile publice în rețea o constituie determinarea de a se introduce cât mai repede posibil mecanismele concurențiale în sectoare de activitate în care întreprinderile existente - monopoluri naturale integrate vertical - limitau puternic concurența în cea mai mare parte a țărilor UE. Punerea în funcțiune a mecanismelor concurențiale conduce la sporirea eficienței economice ca urmare a constituirii unor adevărate piețe europene integrate, având un impact pozitiv asupra consumatorilor casnici și întreprinderilor din țările membre.

2.1. Directiva UE privind liberalizarea pieței de electricitate

Transpunerea în practică a prevederilor directivelor UE presupune satisfacerea de către statele membre a următoarelor cerințe:

- Obligația de a asigura deschiderea treptată a pieței de electricitate (la cca 33% în anul 2003), în condițiile în care, pentru consumatorii eligibili, se va reduce pragul de consum de la 40 GWh la 9 GWh. Organizarea accesului la sistem este lăsată însă la alegerea fiecărui stat, prin aplicarea uneia din următoarele proceduri: accesul negociat la rețea care permite producătorilor, transportatorilor și clienților eligibili să negocieze accesul la sistem astfel încât să poată încheia contracte de livrare liber consimțite, operatorii de sistem trebuind să publice o listă de prețuri orientative și să permită accesul

terților la rețea; sistemul de cumpărare unic, conform căruia statul desemnează o persoană juridică sau fizică drept gestionar unic al rețelei în cadrul teritoriului acoperit de sistemul de transport, care achiziționează electricitate pentru a o vinde, consumatorii eligibili putând însă să încheie contracte de livrare cu producătorii de electricitate și să construiască conducte directe cu ei.

- Desemnarea de către stat, drept cumpărător unic, a unei întreprinderi de electricitate integrate vertical sau a unei părți din aceasta impune stabilirea prevederilor legale necesare care să-i permită cumpărătorului unic să funcționeze separat de activitățile de producere și distribuție ale întreprinderii integrate către care nu trebuie să aibă loc scurgeri de informații.
- Desemnarea unei autorități competente, independente de părțile implicate, care să reglementeze controversile legate de contracte, de negocieri și de refuzul de a acorda acces sau de a cumpăra. Crearea mecanismelor corespunzătoare și eficiente de reglementare, de control și de asigurare a transparenței astfel încât să se evite orice abuz de poziție dominantă, în special în detrimentul consumatorilor, sau orice comportare acaparatoare.
- Întocmirea de către întreprinderile integrate pe verticală, în cadrul sistemului lor de contabilitate, în vederea demonopolizării și transparenței competiției, a situațiilor contabile distincte pentru activitățile de producție, de transport și de distribuție, împreună cu un bilanț contabil și o situație contabilă a câștigurilor și pierderilor pentru fiecare activitate în cadrul raportului anual de management, evitându-se astfel discriminarea, subvenționarea încrucișată și distorsionarea competiției.
- Întocmirea și prezentarea spre audit de către întreprinderile de electricitate, indiferent de forma de proprietate sau de statut legal, a conturilor lor anuale, în conformitate cu legislația națională.
- Desemnarea unui operator al sistemului de transport, care să răspundă de exploatarea, de asigurarea întreținerii, de dezvoltarea acestuia într-o zonă anume, de gestiunea debitelor de energie din sistem și de conducerea prin dispecer a instalațiilor de producere a energiei din zona proprie. În cazul în care sistemul de transport nu este încă independent de activitățile de producție și distribuție, este necesară asigurarea independenței operatorului de sistem de restul activităților, cel puțin sub aspect managerial. Elaborarea unor criterii obiective transparente și aplicate într-o manieră nediscriminatorie, care să asigure conducerea prin dispecer a instalațiilor de producere.
- Stabilirea obligației operatorului de sistem de transport de a evita să facă orice discriminare între utilizatori, în special în favoarea filialelor sau acționarilor proprii.
- Desemnarea unui operator de sistem însărcinat cu exploatarea, asigurarea întreținerii și, dacă este necesar, cu dezvoltarea sistemului de distribuție într-o zonă anumită.

- Evitarea de către operatorul de sistem de distribuție a oricărei discriminări între utilizatori, în special în favoarea filialelor sau a acționarilor săi.
- Respectarea obligativității impuse de stat de a alimenta clienții amplasați într-o anumită zonă.

2.2. Directiva UE privind liberalizarea pieței de gaze naturale

Cerințele transpunerii în practică a directivei UE vizează:

- Obligația statelor de a asigura deschiderea pieței de gaz natural, inițial la 20% din consumul total anual de gaze de pe piața națională de gaz, procent ce va crește la 28% după cinci ani de la intrarea în vigoare a directivei și 33% după douăzeci de ani. Pragul stabilit pentru clienții eligibili va fi redus de la 25 de milioane Nm³/an, la 15 milioane Nm³/an după 5 ani de la intrarea în vigoare a directivei și la 5 milioane Nm³/an după 10 ani. Organizarea accesului la sistem este lăsată însă la alegerea fiecărui stat, prin aplicarea uneia din următoarele proceduri: accesul negociat la rețea conform căruia întreprinderile de gaze naturale și clienții eligibili pot negocia accesul la sistem și perfecta contracte de livrare pe bază de acorduri comerciale liber consimțite, contractele pentru accesul la sistem fiind negociate și perfectate cu întreprinderile de gaze naturale de resort; accesul reglementat, conform căruia întreprinderile de gaze naturale și clienții eligibili au drept de acces la sistem, luând în considerare tarifele stabilite și obligațiile de utilizare a sistemului, clienții eligibili putând perfecta contracte de livrare cu întreprinderi de gaze naturale concurente pe bază de acorduri comerciale liber consimțite.
- Desemnarea unei autorități competente independente de părțile implicate, care va soluționa litigiile legate de contracte, de negocieri și de refuzul de a acorda acces la sistem.
- Crearea mecanismelor corespunzătoare și eficiente de reglementare, de control și de asigurare a transparenței, astfel încât să se evite orice abuz de poziție dominantă, în special în detrimentul consumatorilor, sau orice comportare acaparatoare.
- În vederea demonopolizării și asigurării transparenței competiției, ținerea evidenței de către întreprinderile integrate pe conturi separate pentru activitățile lor de transport, distribuție și înmagazinare, precum și pentru alte activități nelegate de gazul natural, evitându-se astfel discriminarea, subvenționarea încrucișată și dereglarea competiției (pentru fiecare activitate întocmindu-se distinct un bilanț și un cont de profit și pierderi).
- Întocmirea, prezentarea spre audit și publicarea situației conturilor anuale, conform legislației naționale, de către întreprinderile de gaze naturale, indiferent de forma lor de proprietate sau statutul lor legal.
- Evitarea de către întreprinderile de transport, de înmagazinare și de distribuție a efectuării de discriminări între utilizatorii de sistem, mai ales în favoarea filialelor lor.

- Respectarea de către întreprinderile de distribuție a obligativității impuse de stat de a alimenta clienții amplasați într-o anumită zonă, dintr-o anumită clasă sau ambele categorii de clienți.

În ceea ce privește crearea pieței interne a gazului natural și a electricității, "Raportul referitor la politica privind concurența pe anul 2000" al Comisiei europene din 07.05.2001 evidențiază următoarele aspecte:

Directiva 98/30/EC, care urma să fie transpusă în legislația națională a țărilor la 10 august 2000, prevedea în special: abolirea drepturilor de monopol ca, de exemplu, cel de efectuare a importurilor; introducerea unei proceduri privind accesul terților la rețea, care să permită clienților eligibili să utilizeze rețeaua existentă; deschiderea treptată a piețelor începând cu luna august 2000, cel puțin 20% din consumul anual total al pieței naționale trebuind să fie liberalizat; deverticalizarea întreprinderilor integrate, acestea trebuind să aibă evidențe contabile separate cel puțin pentru operațiunile de transport, distribuție și stocare a gazului.

Liberalizarea are drept obiectiv instaurarea concurenței pe piețele gazului natural, dând consumatorilor eligibili posibilitatea de a alege și schimba furnizorul. Din 15 state membre ale UE, 11 au transpus în legislația națională directiva privind gazul natural în termenul stabilit. Trei state nu și-au îndeplinit obligațiile (Franța, Luxemburg și Portugalia), iar un stat membru nu a transpus în întregime directiva (Germania). Dintre țările membre care au transpus directiva, cea mai mare parte au optat pentru procedura de acces reglementat al terților, restul optând pentru procedura accesului negociat sau combinarea celor două proceduri.

Se cuvine menționat că numeroase state membre și-au deschis piețele lor într-o măsură mai mare decât minimul prevăzut în directivă. Astfel, țări precum Regatul Unit și Germania s-au angajat să-și deschidă piața în proporție de 100% în loc de minimum 20%. În următorii ani și alte țări, precum Austria, Belgia, Italia, Țările de Jos, Spania și Suedia, și-au propus să-și deschidă piața în proporție de 100%. În medie, la nivel UE, cca 80% din cererea totală de gaz natural era liberalizată în august 2000.

În prezent, pe baza investigațiilor efectuate, Comisia a constatat că structura piețelor europene de gaz nu este favorabilă concurenței, deoarece acestea se caracterizează printr-o demarcare orizontală și verticală, datorată, printre altele, existenței contractelor de furnizare pe termen lung perfectate între membrii unui lanț de furnizare verticală bine implantat care pornește de la producătorii de gaz natural la utilizatorii finali. În acest context, fiecare operator are bine definite funcția sa și locul venit în lanțul de furnizare, adică nu există vânzări directe ale producătorilor către consumatorii finali. Datorită demarcării orizontale, fiecare importator/grosist sau fiecare distribuitor regional/local dispune de zona sa de furnizare tradițională și, în general, nu pătrunde, cel puțin pe moment, în zonele de furnizare vecine. De asemenea, cea mai mare parte a piețelor din amonte (explorare, producție, vânzare către grossiști) se

caracterizează prin diferite forme de cooperare între concurenți. Cea mai mare parte a piețelor din aval (distribuție, transport și stocare) par să aibă în general o dimensiune națională. Ele sunt în cea mai mare parte dominate de vechile monopoluri, așa-numiții “campioni naționali”, care în general sunt integrați vertical și controlează rețelele de transport, care sunt monopoluri naturale.

Comisia Europeană apreciază că introducerea unei oarecare concurențe pe piețele gazului natural presupune îndeplinirea concomitentă a următoarelor condiții:

- furnizorii să fie liberi să concureze pentru a obține clienți;
- clienții să poată fi liberi să-și schimbe furnizorii;
- să existe un regim de acces liber al terților la rețea, nediscriminatoriu, și tarife bazate pe costuri (fără existența unei proceduri eficace de acces al terților la rețea, clienții nu vor putea să-și schimbe furnizorii, iar aceștia nu vor putea să livreze gazul natural clienților care doresc să-și schimbe furnizorul).

În concluzie, directivele europene din domeniile electricității și ale gazului natural au în vedere două aspecte esențiale: pe de o parte, menținerea monopolului natural în cazul rețelelor care trebuie să fie gestionate de entități independente capabile să asigure condiții transparente și nediscriminatorii pentru transport, iar pe de altă parte, asigurarea unei concurențe între producători în vederea alimentării consumatorilor, liberalizarea fiind totuși treptată, recunoscându-se statelor membre ale UE posibilitatea de a limita accesul la piața concurențială numai pentru o parte a clienților pentru care sunt fixate cote minime care urmează să sporească de-a lungul anilor.

Într-o primă etapă, numai clienții eligibili vor beneficia de noul sistem, în timp ce clienții reeligibili vor rămâne captivi față de un distribuitor. În perspectivă, eligibilitatea ansamblului consumatorilor (ca, de ex., în Regatul Unit sau Germania) va conduce la separarea clară a funcției de gestionare a rețelei de distribuție, monopol natural, de funcția de furnizor, care poate avea loc pe baza concurenței.

Modelul de organizare a sectorului energiei electrice adoptat în țara noastră este cel practicat în Anglia, care dispune însă de însemnate resurse de gaze naturale și nu este nevoită să apeleze la importuri pentru producerea de energie electrică.

În aprecierea soluțiilor adoptate privind restructurarea sectorului energiei electrice din țara noastră, trebuie evidențiat faptul că în țările UE aceasta a avut la bază modificările profunde intervenite în ceea ce privește structura și nivelul costurilor de producție, care s-au redus într-o proporție însemnată ca urmare a scăderii prețurilor echipamentelor, creșterii randamentelor turbinelor de la 40% la 60%, sporirii considerabile a ponderii producției de electricitate pe bază de gaz natural și a rezervelor și surselor de aprovizionare a acestui combustibil, mobilizabile la prețuri rezonabile.

Ca urmare a aplicării prevederilor HG nr. 334/28 aprilie 2000, prin desființarea ROMGAZ SA nu s-a realizat o multiplicare a agenților economici din activitățile de producție (unde numărul acestora s-a redus de la 3 la 1 în condițiile în care nivelul zăcămintelor de gaz natural se află în continuă scădere) și de distribuție, unde numărul agenților economici a fost menținut. De asemenea, prin desființarea ROMGAZ SA crește poziția SNP pe piața gazului natural din țara noastră și apreciem că se slăbește puterea de negociere cu GAZPROM a societăților comerciale independente rezultate în condițiile dispariției ROMGAZ SA. Se cuvine totodată semnalat și faptul că în prezent TRANSGAZ SA nu are atribuții privind efectuarea importurilor, spre deosebire de situația existentă în țările UE, unde societățile comerciale de transport efectuează importuri. De asemenea, în urma desființării ROMGAZ SA, apreciem că nu se va putea asigura realizarea unei concepții strategice unitare la scară națională privitoare la producția internă de gaze, în condițiile în care nivelul zăcămintelor proprii se află în scădere. Se cuvine menționat și faptul că ROMGAZ SA, chiar înainte de ultima divizare în societăți comerciale independente, nu deținea o poziție de monopol pe piața gazului natural, deoarece 45% din producția națională era realizată de PETROM, iar în ceea ce privește importul, cca 65% era efectuat direct de consumatori sau de societăți comerciale specializate. De asemenea, se cuvine evidențiat că, pe piața gazelor naturale din țara noastră, în anul 2005, cota importurilor ar putea să crească la 45-50%, concomitent cu sporirea ponderii PETROM-ului în producția realizată.

Ca urmare a aplicării HG nr. 334/28 aprilie 2000, a fost adoptată o soluție radicală de reorganizare prin constituirea unor societăți comerciale separate privind activitățile de producție (o societate), de transport (o societate) și de distribuție (două societăți), în condițiile în care, de exemplu, în Anglia, prin restructurarea British Gas-ului au fost înființate două entități: o societate comercială de transport și un holding care cuprinde o societate comercială de producție și societăți comerciale de distribuție. Se cuvine menționat faptul că în țara noastră rezervele de gaz natural nu sunt însemnate și zăcămintele se află în continuă scădere, gradul de dependență față de import este ridicat și în perspectivă în creștere, numărul producătorilor de gaz fiind mic. Anglia dispune de numeroși producători de gaze naturale și de zăcămintele suficiente, fiind exportatoare a acestui produs. Practica țărilor dezvoltate evidențiază că:

- acolo unde zăcămintele sunt numeroase și dispersate, asigurând necesarul de consum al țării, producătorii sunt, de asemenea, dispersați, creându-se astfel condiția de bază pentru constituirea unei piețe a gazului natural, transportul nu este necesar să se facă pe distanțe lungi, iar cumpărătorii naționali nu au nevoie să se regroupeze pentru a căpăta o forță mare la negociere cu producătorii în special interni;
- acolo unde ponderea importurilor care vin de la distanțe mari este ridicată, iar numărul de furnizori este mic, apare necesară concentrarea consumatorilor, astfel încât să-și sporească forța de negociere. Cumpărătorii ajung la un grad analog de concentrare cu producătorii fie datorită

existenței unei societăți naționale (cum a fost cazul în țara noastră cu ROMGAZ SA), fie prin intermediul unei regrupări a agenților economici în jurul unui operator principal, de regulă entitatea organizatorică responsabilă cu transportul.

În concluzie, putem afirma că, în perspectiva aderării la UE, promovarea concurenței în cazul serviciilor publice industriale din țara noastră trebuie să aibă în vedere următoarele priorități:

- Asigurarea accesului liber al terților la rețeaua de transport. În acest sens, este necesară existența unor autorități de reglementare pe segmentul monopolului natural, independente de Ministerul Industriilor și competente, care să asigure o aplicare stabilă și corectă a reglementărilor, indiferent de conjunctura politică, accesul terților la rețea fiind posibil pe baza plății unor tarife corecte, rezonabile și nediscriminatorii care urmează să fie armonizate la nivel european. La asigurarea unei gestionări eficiente și nediscriminatorii a rețelelor de transport poate contribui și amenințarea credibilă a înlocuirii operatorilor existenți cu alți agenți, mai ales cu ocazia atribuirii sau reînnoirii concesiunilor.
- Multiplicarea agenților economici producători capabili să concureze pe piață în principal prin divizarea societăților comerciale existente într-un număr relativ redus de întreprinderi concurente. În prezent, pe piețele europene ale energiei electrice și ale gazului natural acționează un număr relativ redus de producători (vezi Anglia etc.). Liberalizarea în cazul acestor sectoare nu se va traduce, cel puțin pe termen scurt și mediu, într-o sosire masivă de noi agenți economici, ci se va caracteriza printr-o intensificare a concurenței între marile întreprinderi existente în spațiul european. De aceea se apreciază că forțele pieței și interesele agenților economici implicați vor determina modul de organizare a acestor sectoare. Relevantă este opinia unui specialist din Franța, Jean Bergongnoux¹, care, în *Problemes economiques* nr. 2680/20, septembrie 2000, afirmă: "În Europa de mâine, avem șansa de a dispune în domeniul energiei electrice de societăți de tip EDF, capabile să asigure o întreținere bine dimensionată (integrată vertical), dotate cu echipamente de producție performante și dispunând de un cash-flow important, care să-i permită să fie ambițioasă pe plan strategic". În cazul țării noastre, în perspectiva integrării în Uniunea Europeană, considerăm oportună existența a doi-patru producători independenți puternici.
- Multiplicarea agenților economici implicați în procesul de distribuție, fie prin divizarea celor existenți, fie prin înființarea de noi întreprinderi. Deși distribuția la nivel local are caracter de monopol natural, prin scindarea unei rețele naționale în entități zonale, pe de o parte, se oferă posibilitatea comparării performanțelor economice ale acestora și se naște o presiune concurențială, facilitându-se munca autorității de reglementare, datorită concurenței

¹ Jean Bergongnoux este președinte al Grupului de lucru al Planului de reglare a serviciilor publice în rețea de energie electrică și a fost director general al EDF și președinte al SNCF.

de referință conform căreia un plafon tarifar este fixat de instituția de reglementare pe baza rezultatelor întreprinderilor celor mai eficiente, iar pe de altă parte, facilitează privatizarea.

- Separarea din punct de vedere contabil (bilanțuri separate) a activităților de producție, de transport și de distribuție, concomitent cu considerarea rețelei de transport drept monopol natural având regim de serviciu public reglementat, cu acces deschis pentru ansamblul producătorilor sau al consumatorilor eligibili. Această verticalizare poate fi realizată fie scindând întreprinderea în două sau mai multe entități mai mult sau mai puțin independente, fie obligând-o să-și deschidă rețeaua de transport în condiții echitabile prestatorilor de servicii concurenți. În acest din urmă caz, va rămâne o singură întreprindere în cadrul căreia va fi necesară o separare funcțională sau cel puțin contabilă între diferitele sale activități (producție, transport, distribuție). Astfel, activitățile care au caracteristicile unui monopol natural și în care întreprinderea ocupă o poziție dominantă pot să fie separate de restul activităților întreprinderii și mai ușor controlate în ceea ce privește tarifele aplicate. Marele inconvenient al unei separări pur contabile este totuși că instituția reglementatoare trebuie să desfășoare o muncă de control riguroasă, în condițiile în care este tributară informației furnizate de către întreprinderea integrată vertical, care dispune de un monopol al informației. Dacă, dimpotrivă, activitățile sunt divizate în mai multe entități cu personalitate juridică având conturi distincte, aceste dificultăți sunt înlăturate.

Totodată, divizarea monopolului în mai multe filiale prezintă o serie de avantaje: posibilitatea monitorizării performanței filialelor; stimularea interesului pentru optimizarea activităților la nivel de filială; posibilitatea adoptării de către filiale a unor strategii dinamice, permițând adaptarea flexibilă la condițiile pieței; asigurarea mobilizării puterii financiare a holdingului în vederea sprijinirii tuturor unităților componente; realizarea unei etape premergătoare necesare pentru facilitarea privatizării; producerea unei adevărate schimbări în ceea ce privește cultura întreprinderii și managementul acesteia.

- Asigurarea accesului liber agenților economici, inclusiv societăților de transport, la efectuarea importurilor de electricitate și gaz natural.
- Privatizarea, de regulă, a societăților comerciale, numai o transformare profundă a statutului întreprinderii permițând creșterea eficienței și dezvoltarea inovației. Practica țărilor dezvoltate arată însă că nu este exclusă și posibilitatea menținerii statutului de întreprindere publică, cu condiția promovării demonopolizării și a concurenței. Pe de altă parte, privatizarea s-a dovedit necesară, deoarece o întreprindere privată caută evident să-și maximizeze profitul. Obiectivele întreprinderii publice sunt adesea opace, fiind subsumate denumirii vagi de interes general. Un alt motiv al promovării privatizării îl reprezintă constrângerile financiare ale întreprinderilor publice, imposibilitatea statului de a asigura resursele bănești necesare dezvoltării activităților, fapt ce impune apelarea la finanțări private.

În condițiile promovării și accentuării concurenței, întreprinderile prestatoare de servicii publice industriale trebuie să acționeze în direcția transformării managementului și culturii acestora, astfel încât salariații să pună clientul în centrul preocupărilor lor și să funcționeze în condiții de concurență, ceea ce presupune delegarea largă a competențelor și sporirea responsabilității la nivelurile organizatorice care se află în contract cu beneficiarii. Modificarea modului de a gândi și a acționa al salariaților de la toate nivelurile ierarhice este condiționată și de adoptarea unei structuri organizatorice adecvate, care să ajute personalul să discearnă mai bine și să analizeze constrângerile mediului, acordându-i totodată posibilitatea de a-și manifesta inițiativa. Succesul implementării noului cadru organizatoric este condiționat - după cum evidențiază practica țărilor dezvoltate - de gradul de acceptabilitate a schimbărilor de către personal.

Promovarea unui management descentralizat face esențială adeziunea fiecărui salariat la strategia întreprinderii, stimularea inițiativei individuale și a grupurilor formale/informale la toate nivelurile ierarhice.

În acest context, o problemă care se ridică este aceea dacă numai restructurarea organizatorică și schimbarea formei de proprietate pot să conducă în realitate la modificarea culturii întreprinderii, fără asigurarea unui personal competent și motivat pe baza unei gestionări judicioase a carierelor. Modernizarea întreprinderii presupune modernizarea managementului acesteia, în special a celui aflat la nivelurile intermediare, care condiționează succesul restructurării organizatorice și asigură schimbarea culturii întreprinderii.

În concluzie, profundele restructurări ale întreprinderilor prestatoare de servicii publice industriale impun transformări esențiale ale culturii întreprinderii, ale modului de a gândi și acționa al fiecărui salariat. Noul sistem de valori trebuie să aibă în vedere satisfacerea deplină a clienților, corectitudinea și nediscriminarea în relațiile cu aceștia, cultivarea sentimentului apartenenței la o mare întreprindere, precum și a respectului pentru mediu, creșterea performanței tehnice, comerciale și financiare, colaborarea la îndeplinirea atribuțiilor, sporirea gradului de comunicare etc. De asemenea, o importanță deosebită trebuie acordată schimbării imaginii negative percepute în exterior în ceea ce privește întreprinderea, concomitent cu menținerea și dezvoltarea relațiilor cu organizații/organisme naționale și internaționale, cu asociațiile profesionale, cu clienții, cu mass-media internă și externă etc., printr-un schimb constant de informații corecte.

În țara noastră, în domeniile energiei electrice și gazului natural, ultimele măsuri adoptate privind restructurarea organizatorică au avut drept consecință constituirea de societăți comerciale independente, cu personalitate juridică, privind producția, transportul și distribuția. Apreciem că, mai ales în cazul gazului natural, această modalitate de organizare nu se dovedește a fi cea mai adecvată, în condițiile în care dependența de importuri a țării noastre crește în ceea ce privește combustibilii/materia primă, principalul furnizor fiind GAZPROM din Rusia, iar zăcămintele existente sunt în scădere. În acest context, devine deosebit de importantă exploatarea rațională a zăcămintelor de gaze naturale existente,

precum și întărirea puterii de negociere cu furnizorii externi care dețin poziții interne pe piață. De aceea, considerăm că mult mai eficientă s-ar dovedi adoptarea unei structuri de tip holding, prin adoptarea legislației necesare în acest sens, în care să existe o filială separată pentru activitatea de transport, care să fie obligată să asigure accesul liber al terților la rețea, precum și filiale de producție și distribuție, acestea din urmă trebuind să fie divizate pe zone geografice și privatizate. Se cuvine evidențiat și faptul că, în perspectiva integrării în UE, întreprinderile românești din domeniile energiei electrice și gazului natural vor concura cu marile firme străine deja existente pe piață, organizate de cele mai multe ori sub formă de holdinguri.

Structura de tip holding adoptată este practică în țările dezvoltate în sectoarele energiei electrice și gazului natural și oferă o serie de avantaje, precum: elaborarea unor strategii naționale privind producția, transportul și distribuția, care să asigure o dezvoltare durabilă pe baza exploatării raționale a resurselor și asigurării protecției mediului; capacitatea sporită de constituire și de atragere a surselor financiare necesare dezvoltării și modernizării; putere mare de negociere în cazul achiziționării de produse din import; posibilitatea divizării filialelor existente în societăți comerciale mai mici, facilitându-se astfel promovarea concurenței și privatizarea acestora; asigurarea gestionării în timp real a activităților de producție și transport până la constituirea pool-ului; separarea conturilor și bilanțurilor contabile pentru activitățile de producere, transport și distribuție; dezvoltarea cooperărilor internaționale; desfășurarea activității în condiții de profitabilitate.

În vederea eficientizării relațiilor dintre holding și filialele componente, considerăm că acestea trebuie să se desfășoare pe baza următoarelor principii care urmează să fie avute în vedere la departajarea atribuțiilor: centralizarea activităților strategice la nivel de holding și descentralizarea activităților operative la nivel de filiale; diminuarea funcțiilor operative la nivelul holdingului în scopul întăririi responsabilității manageriale, financiare și operaționale la nivelul filialelor; promovarea concurenței în activitățile de producție și distribuție, asigurarea accesului liber și nediscriminatoriu la rețeaua de transport și distribuție; orientarea activităților spre cerințele pieței; autonomie decizională deplină în gestionarea curentă; stabilirea unor obiective precise și judicioase în cazul fiecărei subdiviziuni organizatorice; reducerea la strictul necesar a numărului de niveluri ierarhice și evitarea dublelor subordonări; eliminarea paralelismelor și limitarea dependențelor între subdiviziunile organizatorice, în scopul de a întări autoritatea decizională și de a evita dispersarea atribuțiilor, competențelor și responsabilităților.

Bibliografie

- Haesaert, L., *Les secteurs d'utilité publique en quête d'un nouvel équilibre*, Bulletin hebdomadaire de la Kredietbank, 20 martie 1998, Bruxelles.
- Leban, R., *Eau, gaz, transports...où en est on? Les services publics de réseaux: une comparaison européenne*, La revue de la CFDT nr. 20, mai, Paris.
- Percebois, J.; Nyouki, E., *Marché électrique et gazier: quelle organisation future en Europe?* Revue de l'Energie, nr. 499, iulie-august-septembrie 1998.
- Percebois, J., *Economie de l'énergie - cinquante ans de débats (II)*, Problèmes économiques nr. 2687/8 noiembrie 2000.
- Petit, J.P., *La privatisation des services publics dans le monde*, Problèmes économiques nr. 2578/12 august 1998.
- Quin, E., *Services publics: question d'avenir?* Problèmes économiques, nr. 2565/2566/22-29 aprilie 1998.

3. EFECTUL LIBERALIZĂRII PIEȚELOR GAZULUI NATURAL DIN UNIUNEA EUROPEANĂ ASUPRA ENERGETICII ROMÂNEȘTI

Prof. dr. Petre PRISECARU,
Mariana PAPATULICĂ,
Institutul de Economie Mondială

Conceptul de liberalizare a pieței energetice definește o tendință mondială care are ca scop ameliorarea eficienței și securității ofertei de energie, prin introducerea concurenței și prin evoluția către un preț stabilit de piață (respectiv de evoluția raportului cerere-ofertă). Astfel, politicile de liberalizare se prezintă ca un mijloc de reducere a prețurilor energiei și ca un pas către egalitarismul comercial.

În mod concret, în cazul gazului, liberalizarea pieței va însemna că prețul gazului nu va mai depinde de contractele pe termen lung (take-or-pay), ci va fi determinat în baza unor contracte pe termen scurt și a tranzacțiilor pe piața spot. În plus, creșterea concurenței în sectorul gazului pe piața europeană ar putea conduce la decuplarea prețurilor gazului de cele ale țițeiului.

3.1. Liberalizarea piețelor gazului natural din Uniunea Europeană

Termenul de “liberalizare a pieței” acoperă o serie de reforme în domeniul gazului și al electricității, care se referă la următoarele aspecte:

- **demonopolizarea și corporatizarea** - respectiv, “spargerea” și reorganizarea utilităților de stat în companii structurate și orientate comercial;
- **privatizarea** - care presupune transferul de active din industria gazului dinspre stat spre entități private;
- **dereglementarea** - reducerea controlului direct al statului sau a gradului de supraveghere a diferitelor aspecte ale operațiilor industriale;
- **introducerea concurenței** - fapt care va permite ca mai mulți furnizori să concureze pe o piață dată, pentru atragerea de clienți.

Obiectivul constituirii unei piețe unice a energiei și obligația comună de a acționa în direcția ameliorării condițiilor de mediu reprezintă elemente indubitabile de convergență și interdependență între statele membre ale UE. Din păcate însă, în Tratatul de la Roma - care a consfințit crearea CEE - nu au fost inserate propuneri de strategie comună în domeniul energiei și, mai mult chiar, încercările

ulterioare de a insera un capitol consacrat energiei în tratatele de la Maastricht și de la Amsterdam au eșuat. De aceea și progresele în direcția creării unei piețe unice a energiei în Europa sunt încă insuficiente, în special în sectoarele gazului natural și al electricității.

O piață europeană unică există deja în cazul țițeiului, aceasta fiind parte componentă a pieței mondiale. Intervenția Uniunii Europene în acest sector a fost, de aceea, relativ limitată, acoperind practic domenii/probleme legate de armonizarea procedurilor naționale de concesionare. În schimb, industriile energiei electrice și gazului metan bazate pe rețele de transport/distribuție au rămas puternic fragmentate, în cadrul granițelor naționale, companiile naționale deținând, până de curând, rolul de adevărate monopoluri în aceste domenii de activitate.

Premisele dezvoltării și integrării piețelor de gaze naturale în țările membre ale UE în vederea creării unei piețe interne unice au fost create prin prevederile **Directivei Europene 30/1998**. Menționăm că preocupările UE în acest sens datează din anii 1990-1991, când Comisia Europeană a elaborat un plan în trei etape pentru liberalizarea piețelor gazului și electricității. Faza I - fundamentată prin adoptarea a trei directive, în 1990 și 1991, a introdus reglementări care stipulau o mai mare transparență a prețurilor gazului și electricității pentru consumatorii industriali. Celelalte două directive și-au propus să faciliteze tranzitul prin rețelele de electricitate și gaz, asigurând cadrul de negociere și conciliere între proprietarii acestor rețele și consumatori.

Fazele II și III prevăd abolirea progresivă a monopolului asupra producției și distribuției gazului și electricității.

Prevederile Comisiei Uniunii Europene în direcția liberalizării pieței gazului și electricității se bazează pe câteva **principii generale**.

Primul se referă la **necesitatea unei abordări pe etape**. Piața internă a gazului trebuie să se configureze într-o perioadă de timp suficient de lungă pentru a permite industriei să se adapteze, într-o manieră flexibilă și ordonată, la noul context general.

Cel de-al doilea principiu este cel al **subsidiarității**. Comunitatea nu trebuie să impună mecanisme rigide, ci, mai degrabă, trebuie să construiască un cadru general, iar la nivel național să existe un sistem adecvat resurselor, politicilor energetice și practicilor de reglementare și control.

Cel de-al treilea principiu îl constituie **evitarea unei reglementări, a unui control excesiv din partea statului**. Sectoarele în cauză (gazul, electricitatea) sunt caracterizate, de regulă, prin situații de monopol care reclamă un anumit nivel de reglementare. Demersul către liberalizare va face însă necesară introducerea unor noi reglementări care mai degrabă vor substitui decât le vor suplimenta pe cele existente și, în multe cazuri, vor fi mult mai transparente.

Propunerile enunțate în Directiva UE a gazului în vederea liberalizării pieței vizează următoarele aspecte:

- A. - introducerea concurenței în domeniul ofertei;
- B. - liberalizarea construcției de rețele de transport pentru electricitate și de conducte de gaz;
- C. - liberalizarea tranzacțiilor (vânzării/cumpărării) prin facilitarea accesului terților la rețelele de electricitate și de gaz;
- D. - măsuri de siguranță pentru a se asigura funcționarea în condiții de securitate a rețelelor de gaz și electricitate;
- E. - protecția micilor consumatori împotriva riscului subvențiilor indirecte;
- F. - transparența acțiunilor de producție, transport și distribuție a serviciilor de utilități integrate de electricitate și gaz.

Introducerea concurenței în domeniul aprovizionării cu gaz și electricitate va avea un efect pozitiv, materializat în creșterea eficienței și a calității serviciilor pentru consumatori. Pentru aceștia din urmă, avantajul va rezulta din facilitarea comparației prețurilor, ca și a altor condiții de aprovizionare. Fiind puși în situația de a intra în competiție pe piața internațională, consumatorii industriali din țările UE vor reuși să-și alinieze condițiile de acces la sursele de energie, diferențele de preț reflectând, în principal, costurile diferite de transport.

Pe o piață liberalizată, prețul gazului va fi determinat de raportul cerere/ofertă. Avantajele în planul eficienței pe care le vor înregistra companiile distribuitoare de gaz vor putea fi transferate asupra consumatorilor.

În baza propunerilor Comisiei Europene, statele membre vor fi în continuare abilitate să stabilească tarifele consumatorilor captivi, să acorde licențe exclusive de aprovizionare pentru consumatorii care se situează sub limita pragului minim necesar, să stabilească obligațiile pentru serviciile publice (garantarea securității ofertei pentru consumatorii mai mici și zonele mai îndepărtate) și să definească în mod detaliat criteriile de acordare a licențelor.

Deschiderea accesului la sistemele de transport prin conductă al gazului unor companii terțe (TPA), altele decât monopolurile naționale existente, este una din prevederile cele mai importante ale Directivei UE a gazului. Sprijinitorii TPA pledează pentru accesul liber și concurența deschisă, care vor presupune prețuri scăzute pentru toate părțile implicate. Opozanții argumentează că sistemul va conduce la discriminări în domeniul prețurilor, deoarece ar permite promovarea unui sistem de subvenții încrucișate, în baza căruia marii consumatori vor fi în măsură să exploateze TPA pentru a negocia un preț mai redus al combustibilului în detrimentul consumatorilor mai mici, care nu sunt capabili să profite de avantajul TPA.

Cei care sprijină TPA-ul sunt marii consumatori de energie (companii chimice, combinate de îngrășăminte, combinate metalurgice, firme din industria sticlei) care consideră că prețurile plătite atât pentru gaz, cât și pentru electricitate au fost artificial ridicate.

Se opun TPA-ului societățile distribuitoare de gaz și electricitate, ca și companiile în amonte (producătoare) de gaz și țiței.

Securitatea ofertei de gaz și electricitate pe termen lung pare să constituie un argument important mai degrabă în favoarea unei reglementări a problemei de către guvernele naționale decât la nivel global, comunitar. Natura conceptului recomandă în special soluții în cadrul frontierelor naționale, iar mecanismele de preț își pierd relevanța în reflectarea gradului de acoperire a necesarului de consum. În prezent, prețurile interne de livrare a gazului la consumatori, în majoritatea țărilor vest-europene, sunt stabilite prin corelație cu cele ale țițeiului, mai precis ale derivatelor petroliere medii și grele; pentru consumatorii de mare anvergură, prețul gazului este indexat în funcție de cel al păcurii, iar pentru cei de talie redusă, în funcție de cel al motorinei de încălzire. Acest sistem de stabilire a prețurilor nu poate oferi o informație relevantă asupra nivelului ofertei de gaz sau electricitate. În contextul liberei concurențe însă, prețul își recapătă rolul de barometru al pieței, reflectând mai fidel dinamica raportului cerere-ofertă.

Directiva permite țărilor membre să opteze între **accesul reglementat** la sistemele naționale de transport (în baza cărora sunt publicate tarifele și condițiile) și **accesul negociat** (în baza căruia condițiile sunt publicate, iar termenii sunt negociați). Însă Comisia Europeană dorește să elimine practica accesului negociat, forțând țările membre să introducă accesul reglementat.

Majoritatea țărilor membre ale UE - Marea Britanie, Italia, Spania, Austria, Finlanda, Irlanda, Luxemburg și Suedia - au optat pentru accesul reglementat. Germania și Belgia sunt principalele excepții, optând pentru accesul negociat. Olanda, Franța și Danemarca au optat pentru sistemul dual, bazat pe accesul reglementat pentru distribuția finală și negociat pentru accesul la alte servicii. Grecia și Portugalia urmează să decidă sistemul pentru care vor opta.

La 2 ani după elaborare, țările membre ale UE au fost chemate, la 10 august 2000, să pună efectiv în aplicare Directiva gazului, care urmează să deschidă piețele naționale ale gazului, în 3 etape, după cum urmează: anul 2000 - pentru care a fost prevăzut un prag minim de deschidere a piețelor de 20%; anul 2003 - 28,5% și 2008 - 33%. În etapa inițială (2000) au devenit eligibili doar acei consumatori industriali și centrale electrice pe gaz cu un consum anual de gaz de minimum 25 milioane Nmc, urmând ca acest prag minimal să fie coborât la 15 milioane Nmc în 2003 și la 5 milioane Nmc în 2008. În mod similar, furnizorii vor beneficia de acces la conducte doar dacă vânzările lor de gaz vor reprezenta minimum 1% din consumul de gaz al statului în cauză.

Conform ultimului raport al UE (decembrie 2000) consacrat evaluării progreselor înregistrate de statele membre în direcția implementării Directivei gazului, cea mai mare parte a acestora au avansat mai rapid pe linia liberalizării în raport cu plafoanele cantitative prevăzute în directivă, transpunând deja în legislațiile naționale conținutul directivei și/sau pregătind legislația secundară în domeniu.

Pentru două țări ale căror piețe de gaz sunt constituite relativ de curând - Grecia și Portugalia - au fost acordate derogări de câte 2-3 ani față de termenul final de liberalizare, în schimb, un număr de 8 țări și-au devansat, în mod voluntar, termenul-limită pentru deschiderea piețelor lor, cu 3 ani, respectiv în 2005.

Piața Angliei era deja complet liberalizată chiar din momentul aplicării Directivei UE. Italia și Austria vor avea piețe ale gazului complet dereglementate în anul 2002, urmate de Olanda în 2004 și de Suedia, Spania și Belgia, în 2006. Trei alte țări au depășit sensibil gradul de deschidere inițial al pieței, atingând în prezent 50% (Luxemburg), 75% (Irlanda) și 90% (Finlanda). Danemarca, care a avut un grad de "deschidere" de 30% cu ocazia deschiderii inițiale, și-a propus un obiectiv de 38% pentru anul 2002 și de 43% în anul 2008. În medie, o cotă de circa 78% (în medie ponderată de volum) din cererea de gaz a UE era eligibilă la 10 august 2000 - nivel care ar urma să atingă 90% către anul 2008.

Planul ambițios al Comisiei Europene de liberalizare a sectorului energiei în Europa a trebuit să fie, cel puțin pentru moment, abandonat cu ocazia reuniunii la vârf de la Stockholm din luna martie 2001, din cauza opoziției ferme a tandemului Franța-Germania.

Franța, cu cele două cvasimonopoluri de stat ale sale, cel al electricității (EdF) și cel al gazului (GdF), nu a semnat planul elaborat de Comisia Europeană, care prevedea ca anul 2005 să fie termenul-limită, final pentru toate țările membre ale UE, de dereglementare deplină a piețelor, după care toți consumatorii ar fi urmat să devină eligibili - respectiv să-și poată alege furnizorul de gaz și de electricitate.

Germania a avut obiecții la adresa prevederii Comisiei UE ca fiecare stat să-și constituie o **agenție națională de reglementare pentru stabilirea tarifelor de rețea și pentru supervizarea concurenței**, motivând că o modalitate mai flexibilă de reglementare este mai potrivită cu situația extrem de fragmentată a sectorului său utilitar.

În iunie 2001, Comisia Europeană a afirmat necesitatea de a accelera adoptarea propunerilor de liberalizare a pieței energiei până în 2005. Comisia a subliniat ideea că trebuie analizat dacă măsurile luate de țările membre pentru a proteja companiile privatizate față de investițiile străine nu violează reglementările privind libera circulație a capitalurilor. După ce firma franceză de stat Electricité de France a făcut achiziții în Spania și Italia, statele respective au reacționat prin măsuri de restricționare a investițiilor străine pentru a proteja firmele autohtone. Planurile Comisiei de a devansa termenul de liberalizare pentru piețele electricității și gazului de la 2008 la 2005 au fost blocate de Franța și Germania în Consiliul de Miniștri al Energiei din luna mai 2001. Dacă adoptarea acestora va întârzia, Comisia se poate prevala de prevederile articolului 86(3), fostul articol 90(3) al Tratatului UE, care permite adoptarea de către Comisie a unei directive fără consultarea Consiliului de Miniștri și a Parlamentului European, așa cum a procedat în cazul liberalizării pieței telecomunicațiilor. Comisia a anunțat că va investiga atent și va controla ajutoarele de stat din sectorul energetic, în special în domeniul energiei nucleare.

3.2. Demararea procesului de liberalizare a pieței gazului metan în România

Referitor la stadiul procesului de aliniere a României la prevederile și standardele UE trebuie arătat că Guvernul României a inițiat deja un program menit să creeze un climat competitiv, prin **restructurarea/corporatizarea ROMGAZ - Societatea Națională de Gaze Naturale**.¹

O analiză comparativă a situației reformei din industria gazului din România cu prevederile Directivei europene a gazului conduce la constatarea că și alte condiții incluse în această directivă sunt fie îndeplinite, fie există premisele îndeplinirii lor în următorii ani. Procesul de demonopolizare și introducerea concurenței în sectorul gazului natural rezultă și din următoarele aspecte:

1. Importul de gaze naturale nu mai este monopol ROMGAZ, în situația în care între 65 și 75% din gazele importate în 1999-2000 (circa 5-7 miliarde Nm³/an) sunt cumpărate direct de către consumatorii de gaze, de la furnizori externi, societățile derivate din ROMGAZ asigurând importul a 25-35% din necesarul de gaz și serviciul de transport pentru întregul import de gaz. Mai mult, chiar EXPROGAZ (societate de exploatare/producție) și PETROM pot face importuri directe de gaz. Principalul consumator care beneficiază de avantajele accesului terțelor părți în cazul gazelor importate este SC Termoelectrica SA.

2. Producția de gaze nu este monopolul fostului ROMGAZ (55-60%) în situația în care PETROM este al doilea producător de gaze (40-45%) și se prefigurează apariția unor producători independenți în perimetrele concesionate.

3. Transportul și distribuția de gaze pot urma regimul autorizării, licențierii sau concesionării, acordate într-o manieră transparentă, obiectivă și nediscriminatorie. Accesul terțelor părți este stipulat în Legea petrolului și aplicat deocamdată pentru gazele importate direct de către clienții eligibili și, parțial, pentru gazele cumpărate de unii consumatori din producția internă (cum ar fi Termoelectrica de la SNP PETROM).

4. PETROM operează și el conducte de transport de gaze, prin care asigură livrări directe la clienți eligibili, astfel încât nici transportul nu poate fi considerat monopol exclusiv ROMGAZ.

5. Eliminarea subvenției încrucișate (la 1 iunie 1999).

Pentru dezvoltarea unui mediu concurențial adecvat, a fost necesară completarea cadrului legal, în special pentru activitățile de transport și distribuție

¹ Reorganizarea ROMGAZ a devenit oficială în data de 4 mai 2000, iar în conformitate cu recomandările UE, ROMGAZ a fost restructurat, prin separarea activităților sale în cinci societăți (EXPROGAZ, DEPOGAZ, TRANSGAZ, DISTRIGAZ-SUD, DISTRIGAZ-NORD) dintre care două (DEPOGAZ și TRANSGAZ) sunt societăți naționale, monopoluri naturale în domeniul stocării și al transportului, iar restul sunt societăți comerciale. În toate aceste societăți, statul deține calitatea de acționar unic, în proporție de 100%. Cele două societăți (DEPOGAZ și TRANSGAZ) vor rămâne în proporție de 100% în proprietatea statului, în fapt, în portofoliul Ministerului Industriei și Comerțului, dar celelalte trei societăți vor putea fi privatizate parțial sau chiar total.

de gaze (Legea gazului și reglementări specifice pentru accesul terților la sistemul de transport de gaze).

Reforma instituțională a fost completată în anul 2000 și cu înființarea Autorității Naționale de Reglementare în Domeniul Gazelor Naturale. Prin înființarea acestei autorități, s-a creat posibilitatea emiterii de autorizații și licențe pentru agenții economici care doresc să-și facă intrarea pe piața gazelor naturale și se va asigura cadrul operațional pentru realizarea viitoarelor investiții și concesiuni în sectorul gazelor naturale. Potrivit actului emis de guvern, Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Gazelor Naturale stabilește criteriile și metodele de calcul al tarifelor și al prețurilor, stabilește criteriile de eligibilitate pentru consumatori și normele tehnice pentru funcționarea sigură și eficientă a sistemului de gaze naturale.

3.3. Unele concluzii cu privire la efectul procesului de liberalizare a pieței gazului metan în România

Referitor la esența procesului de liberalizare, care presupune introducerea (sau deschiderea) spre concurență a pieței, se poate pune întrebarea dacă ansamblul reformelor întreprinse până în prezent în România a condus spre o competiție reală în domeniul energetic. Este evident sau chiar indubitabil că, în general, în domeniul energiei se aplică o amplă reformă, dar impactul ei este restricționat de următoarele aspecte:

1) Atât timp cât marii consumatori industriali de energie nu își achită facturile, iar consumatorii casnici nu pot plăti tarife la nivelul real al costului energiei, nu se poate vorbi despre aplicarea unei veritabile reforme a energiei sau despre liberalizarea pieței de energie.

Prin urmare, în România va persista o piață reglementată până în momentul în care situația plăților se va normaliza. Această normalizare va depinde de viteza de privatizare a marii industrii și de creșterea veniturilor/puterii de cumpărare a populației.

2) Pe de altă parte, stabilirea prețurilor resurselor energetice în raport cu prețurile internaționale rămâne o prioritate fundamentală pentru atragerea de investiții sporite. Deși, în general, se acceptă ideea că este inechitabil să se înceapă imediat cu introducerea unor prețuri de piață relativ ridicate în țările asociate, reprezentanții Comisiei Europene consideră că politica prețurilor realiste este singura metodă de tratare a problemelor dificile ale tranziției către calitatea de membru al UE. Experții UE subliniază faptul că întregul climat economic și factori cum ar fi inflația și dobânzile bancare limitează serios posibilele investiții în sectorul energiei din economiile în tranziție; guvernele trebuie să reducă gradul de risc al investițiilor, iar una din căi o constituie acordarea de garanții guvernamentale.

Spargerea pe verticală a ROMGAZ a condus la sporirea bonității financiare și la necesitatea expresă a garanțiilor guvernamentale, chiar pentru credite scurte, de 1 an, pentru importul de gaz.

Chiar dacă primele două restricții s-ar rezolva, nu se poate vorbi despre o competiție reală în energetică, **deoarece spargerea pe verticală a monopolurilor nu creează concurență, ci doar transparență administrativă**, întrucât societățile din domeniul producției, transportului, distribuției sunt, prin definiție, complementare. Pe de altă parte, **nu poate exista o concurență reală între diferitele surse de energie primară, deoarece se preconizează că structura existentă a balanței consumului de energie va persista în Europa și în următorii 10-20 de ani.**

Doar un procent limitat, actualmente de 10-15%, poate fi scos din sfera reglementării și deci acordat consumatorilor eligibili. Dar nici această eligibilitate nu este întotdeauna aplicată în practică.

Dintr-un punct de vedere, România pare mai avansată în reforma energiei decât chiar Germania, unde nu au fost introduse agenții de reglementare în domeniul gazelor sau energiei electrice, și decât Franța, unde Electricité de France și Gaz de France rămân în continuare monopoluri în domeniul electricității și gazului, țări care la ultima întrunire a șefilor de state membre ale UE de la Stockholm, din martie 2001, au blocat orice decizie de deschidere a pieței de energie până la o dată fixă, în nici un caz până în 2005. Mai mult, marile concerne și-au împărțit piața și nu acordă facilități la tranzitul de energie.

Specialiști occidentali au apreciat că, practic, în nici o țară din Europa Centrală nu a fost introdusă o reformă atât de avansată ca în România, fapt cu atât mai surprinzător cu cât directivele UE acordă chiar unor țări dezvoltate o perioadă de tranziție de mai mulți ani.

Ca o concluzie generală, putem afirma că reforma energiei din România este un demers teoretic conceptual important, dar anvergura sa este mai degrabă compatibilă cu o țară dezvoltată și, chiar acolo, durata aplicării sale ar fi de 5-10 ani. Din nefericire, această reformă a fost făcută mai mult sub influența Băncii Mondiale, Directoratul pe Energie al Comisiei Europene având o poziție pasivă, iar unul din efectele acestei reforme radicale este generarea unui nedorit blocaj investițional. Totuși, în curând, aceste două instituții se vor confrunta cu situația în care nu vor putea să-și mai permită să impună investitorilor privați condițiile lor și va trebui să se pună de acord în privința direcțiilor politicii și reformei energetice a României, ceea ce nu exclude însă rolul activ și competent al autorităților române.

Bibliografie

Papatulică, Mariana, "Alinierea României la normele UE în domeniul energiei", *Tribuna economică*, nr. 11, 2001.

*** Comisia Europeană, studiul *Cartea verde privind securitatea ofertei de energie*, Bruxelles, 2001.

*** Institutul de Economie Mondială, studiul *Tendențe actuale și perspective ale prețurilor și piețelor gazului natural pe plan mondial*, București, 2000.

*** Parlamentul European, studiul *Realizarea pieței interne a energiei*, Bruxelles, 2001.

4. CREȘTEREA EFICIENȚEI ÎN UTILIZAREA ENERGIEI¹

Dr. Mihai-Sabin MUSCALU,
Institutul de Economie a Industriei

Conceptul de eficiență energetică privește atât procesele de conversie (producție), cât și procesele de consum al energiei.

Între capital, pe de o parte, și energie, pe de altă parte, funcționează o relație de interdependență: creșterea eficienței energetice reclamă investiții suplimentare. Sisteme de eficiențe economice (și energetice) diferite intră în concurență prin participarea la comerțul mondial. În această competiție care asigură starea de progres economic și social, se pune implicit și problema valorificării cât mai avantajoase a energiei consumate pentru realizarea produselor care fac obiectul schimbului comercial (mai ales când produsele sunt energo-intensive). Aportul valutar net realizat prin exportul acestor produse este influențat direct de eficiența energetică.

4.1. Politica de eficiență energetică – componentă a politicii energetice naționale

Esența politicii energetice constă în realizarea unui echilibru între cererea și oferta de energie, în condiții suportabile din punct de vedere social și ecologic.

Tendința generală a fost, până nu demult, să se acționeze în principal asupra ofertei, ceea ce a favorizat consumuri neraționale, a declanșat situații de criză energetică și a determinat apariția unui nou concept, acela de conservare a

¹ *Eficiența energetică este o componentă determinantă a eficienței economice și este definită prin "creșterea efectului util (asigurarea unui serviciu la un consumator final) obținut prin consumul unei forme de energie". Principalii indicatori pentru eficiența energetică sunt:*

- 1. Intensitatea energetică este un parametru global, exprimat prin raportul dintre consumul de energie (primară, finală, electrică) și produsul intern brut (PIB), calculat la paritatea puterii de cumpărare. Consumul de energie este o condiție a creșterii economice, însă evoluția lui poate fi o consecință a acestei creșteri.*
- 2. Consumul de energie (primară, finală) pe locuitor caracterizează global situația energetică a unei țări și este un indicator al dezvoltării industriale.*
- 3. Consumul specific (direct) reprezintă consumul de energie (din faza finală de realizare) pe unitatea de produs. Utilizarea singulară a acestui indicator, în calculele pentru fundamentarea unor decizii economice, poate fi sursa unor aprecieri parțiale, cu concluzii eronate.*
- 4. Consumul specific cumulat de energie (direct și indirect) reprezintă consumul total de energie înglobată în unitatea de produs finit. El include, pe lângă consumul specific direct (pentru produsul final sau semifabricat), și consumurile specifice indirecte, caracteristice proceselor tehnologice și de transport parcurse până în faza finală. Cu acest indicator, folosit însă foarte rar, se pot compara corect diverse produse și tehnologii, din punctul de vedere al energo-intensității.*

energiei și, respectiv, a unui nou tip de politică energetică - cunoscută în literatura de specialitate ca "energy demand oriented policy" (politică orientată spre cererea de energie). Este cunoscut faptul că pentru a instala o nouă capacitate de 1 kW este necesară o investiție de 1 200 dolari SUA, în timp ce pentru a economisi energia și a evita instalarea unei capacități este necesară o investiție de numai 400 dolari SUA.

În conformitate cu prevederile art. 3 al Legii privind utilizarea eficientă a energiei (Legea nr. 199/2000), politica națională de utilizare eficientă a energiei este parte integrantă a politicii energetice a statului și are ca obiectiv principal obținerea beneficiului maxim în întregul lanț energetic, care cuprinde:

- promovarea:
 - inițiativei private;
 - tehnologiilor eficiente;
 - mecanismelor financiare noi pentru investiții;
 - serviciilor de consultanță;
- elaborarea bazelor de date pentru:
 - cererea de energie;
 - tehnologii EE;
- înființarea organismelor specializate:
 - nivel corespunzător;
 - finanțare corespunzătoare;
 - personal competent.

Ideea unei orientări a strategiei energetice spre o gestiune performantă a consumului la toate categoriile de utilizatori a fost formulată în 1991, dar acceptarea pentru prima dată a politicii de eficiență energetică ca parte componentă a strategiei naționale s-a realizat abia în 1997. În paralel cu acest proces intern, România a semnat cu parteneri externi documente de importanță deosebită (Protocolul de la Kyoto și Protocolul pentru eficiență energetică și aspecte asociate de mediu, Declarația miniștrilor mediului de la Aarhus - Danemarca), prin care opțiunea pentru o politică de eficiență energetică capătă forme concrete. Evident, este de salutat apariția în România a unei legi privind utilizarea eficientă a energiei și așteptăm normele metodologice de aplicare a acesteia.

Politica de eficiență energetică va promova:

- funcționarea pieței energiei și formarea corectă a prețurilor;
- reducerea barierelor și stimularea investițiilor;

- mecanisme pentru finanțarea inițiativelor;
- educarea și conștientizarea importanței eficienței energetice;
- diseminarea și transferul tehnologic în domeniu;
- transparența cadrului legislativ și a reglementărilor.

Programele de eficiență energetică vor cuprinde:

- scenarii pe termen lung de cerere și ofertă;
- evaluarea impactului energetic, economic, de mediu;
- definirea standardelor EE și armonizarea.

Constatarea făcută de majoritatea țărilor mai mult sau mai puțin dezvoltate că atât investițiile, cât și o serie de alte măsuri sunt, de regulă, îndreptate spre creșterea producției de energie și mai puțin spre creșterea eficienței de utilizare a acesteia a generat, firesc, investigații asupra barierelor aflate în calea acestui proces de eficientizare a consumului.

Studiile și analizele efectuate au pus în evidență patru tipuri de bariere importante: tehnice, economice, financiare și instituționale/manageriale. Cunoașterea acestora constituie elementul esențial în stabilirea unei strategii de eficiență energetică, deoarece atât alegerea obiectivelor strategice, cât și a metodelor și a naturii programelor trebuie făcută de asemenea manieră încât să facă posibilă depășirea lor.

De asemenea, este importantă ordinea de prioritate în care aceste bariere sunt atacate și mijloacele folosite.

Astfel, în prezent, depășirea unor probleme de ordin instituțional, legislativ și managerial poate beneficia de un important suport financiar din partea unor programe ale Uniunii Europene sau a altor organisme internaționale vital interesate de asigurarea stabilității economice a țărilor în tranziție și de reducerea poluării atmosferice, în special a emisiilor de dioxid de carbon rezultate, în principal, din procesele energetice.

Totodată, trebuie ținut seama că există o experiență de aproximativ 20 de ani în țările dezvoltate economic asupra celor mai eficiente metode de promovare a politicii de eficiență energetică. Singurul risc în transferarea acestei experiențe și care trebuie corect evaluat este acela al adaptării acestei experiențe la condițiile specifice țărilor în tranziție.

Bariera percepută cel mai ușor și recunoscută unanim este bariera financiară legată de puterea economică redusă a țărilor în tranziție. Există riscul transformării acestei bariere într-un cerc vicios: putere economică redusă → lipsa investițiilor în conservarea energiei → menținerea unor consumuri ridicate → scăderea mai accentuată a eficienței economice.

În realitate, această problemă este parțial falsă, pentru că ea este generată de altă barieră mai puțin vizibilă printr-o analiză formală: lipsa cunoștințelor și a experienței în atragerea investițiilor externe, a mecanismelor financiare adecvate.

Pentru depășirea acestei situații, trebuie luate în considerare câteva elemente importante:

- există ofertă financiară și resurse importante de investiții pe plan extern;
- sursele interne de investiții, deși reduse, sunt adeseori prost dirijate, către false priorități economice sau datorită necunoașterii potențialului de conservare a energiei;
- investițiile în proiecte de eficiență energetică sunt foarte atractive prin termenul de recuperare redus pe care-l oferă (6 luni-3 ani) și au risc tehnologic redus;
- există posibilitatea multiplicării la scară mare, la toți consumatorii, a proiectelor reușite.

Ceea ce lipsește este, în general, un mecanism financiar adecvat finanțării unui număr mare de proiecte cu valori între 100 000 dolari SUA și 3 milioane de dolari SUA. În acest context, testarea unor soluții de finanțare de tip TPF (Third Party Financing - finanțare prin terți), ESCO (Energy Service Company - companie de servicii energetice) sau DSM (Demand Side Management - investiții ale producătorului la consumator) poate conduce la rezultate surprinzătoare /1/.

4.2. Eficiența energetică și integrarea europeană

Politica energetică, ca și toate acțiunile Uniunii Europene vor fi apreciate în cele din urmă după măsura în care contribuie la realizarea obiectivelor centrale ale tratatelor, mai ales la integrarea pieței comunitare, creșterea economică susținută, crearea de locuri de muncă și prosperitate pentru toți cetățenii. În acest context, se consideră că următoarele obiective sunt mai relevante pentru sectorul energetic:

- competitivitate generală;
- siguranța surselor de aprovizionare cu energie;
- protecția mediului.

Este greu să ne imaginăm măsuri energetice care să nu aibă vreun efect asupra a cel puțin două, câteodată chiar trei din aceste obiective, dar aceste efecte pot fi contradictorii. Scopul politicii energetice trebuie să fie acela de a reconcilia, pe cât posibil, aceste obiective, fiind în același timp neabătut. Uniunea Europeană are deja o bază solidă în străduințele sale de a realiza aceasta, deoarece multe din acțiunile sale în sectorul energetic urmăresc constant cele trei obiective. O prioritate a viitorului va fi aceea de a asigura pe termen lung fermitatea neabătută a acțiunilor Uniunii în sectorul energie și, unde este posibil, perfecționarea lor.

Totuși, câteodată trebuie să se facă o opțiune privind ponderea relativă acordată acestor obiective ale politicii. Chiar dacă, în situația de față, nu este necesară o acțiune urgentă în domeniul siguranței surselor fizice de furnizare a energiei, o dependență energetică crescută și riscul cel puțin al unor șocuri economice datorate unor resurse de energie la costuri ridicate cer vigilența Uniunii și aprecierea obiectivelor centrale energetice pe termen lung. În trecut, politica energetică a Europei se baza pe cărbune ca un combustibil principal, urmat de petrol. Experiența a demonstrat că dependența doar de un singur combustibil poate conduce la probleme serioase într-o situație de criză. Uniunea Europeană este acum într-o situație mult mai confortabilă, datorită diversității combustibililor, dar această situație s-ar putea modifica prin utilizarea crescândă a combustibililor de import. Uniunea are posibilitatea să îmbunătățească în continuare această situație, prin avântul energiei nucleare și al dezvoltării tehnologiilor de cărbune curat, solid, pe termen lung, ceea ce ar duce la o și mai mare diversificare.

O competitivitate și o protecție a mediului crescute în cadrul Uniunii Europene pot fi cel mai bine realizate dacă aceste două obiective sunt abordate în mod complementar. Întrucât sectorul energetic va fi tot mai expus forțelor competiției printr-o integrare mai strânsă a pieței, el va putea aduce o contribuție semnificativă la competitivitatea generală a UE. Având în vedere conjunctura prezentă a UE și problemele cu care este confruntată pe piața mondială, acest scop are o importanță primordială. În țările dezvoltate economic, cererea de bunuri cum este protecția mediului este ridicată și, dacă se aplică politici adecvate, aceasta va conduce la dezvoltarea tehnologiilor energetice care sunt, în general, mult mai puțin dăunătoare mediului decât tehnologiile convenționale. Într-un astfel de context, obiectivele privind mediul trebuie să fie atinse prin măsuri care nu influențează competitivitatea industrială și tehnologiile integrate de energie și mediu trebuie să fie preferate celor adăugate oricum. Într-o perspectivă mai îndelungată, o soluție optimă care să ia în considerație toate costurile și beneficiile ar putea fi aplicată în cadrul Uniunii și în cooperare cu alte țări industrializate.

Dacă cele trei obiective menționate în primul paragraf rămân de importanță primordială, alte dimensiuni, respectiv cele de solidaritate socială și economică, nu pot fi neglijate. Este esențial că pe o piață mai competitivă acest rol social nu este subminat, având în vedere rolul energiei în asigurarea calității vieții și pentru crearea de locuri de muncă. Un alt obiectiv principal al Uniunii Europene este promovarea solidarității și armoniei între regiuni, ceea ce își găsește expresia într-o serie de măsuri care caută să acopere prăpastia economică dintre regiunile mai bogate și cele mai sărace. O politică energetică a Comunității poate aduce o contribuție majoră la acest obiectiv, prin dezvoltarea infrastructurilor energetice care ar facilita accesul produselor energetice până în regiunile îndepărtate și mai puțin dezvoltate ale Uniunii, mai ales regiunile ultraperiferice, ca și prin ajutorarea acestor regiuni, unde aceasta este posibil, prin mărirea capacităților de producere a energiei. În același timp, Uniunea trebuie să-i încurajeze pe consumatorii de energie prin autoritățile lor locale, care trebuie să aibă un rol mai activ.

Linii directoare ale politicii energetice trebuie să se bazeze pe toate forțele existente ale UE pentru a atinge obiectivele energetice expuse în *Cartea albă*. Tratatul Uniunii Europene permite dezvoltarea unor acțiuni energetice, chiar dacă acesta nu recunoaște în mod explicit legitimitatea responsabilităților specifice energiei, cu excepția referințelor la energie din art. 3 și art. 129b. Pe de altă parte, atât tratatul ECOSOC, cât și Euratom prevăd acțiuni specifice de politică energetică.

Uniunea Europeană trebuie să exploateze tehnologiile și practicile de eficiență a energiei și de economisire a energiei, dacă dorește să realizeze obiectivele de protecție a mediului și o anumită reducere a dependenței crescute a Uniunii de importul de energie. Eficiența energiei poate oferi câștiguri pentru toți actorii domeniului energetic; pentru industrie, eficiența energiei poate mări profiturile, productivitatea, competitivitatea și poate reduce risipa, iar pentru consumatori poate reduce costurile fără a sacrifica confortul sau comoditatea. Pentru Uniune, o folosire mai eficientă a energiei reduce dependența de energie și mărește siguranța în aprovizionare, având totodată un efect secundar de dorit - de reducere a impactului utilizării energiei asupra mediului. Probele indică faptul că există încă un potențial considerabil de perfecționare a situației.

Pentru a realiza acest potențial, țările Uniunii Europene trebuie să-și mobilizeze toate instrumentele pentru a contribui la eficiența energiei și pentru a se asigura că aceste instrumente corespund obiectivului competitivității. În situația prezentă a energiei, sunt necesare eforturi teribile fie la nivel fiscal, fie bugetar, pentru a inversa trendurile prezente. Aceste eforturi ar putea rezulta într-o dezvoltare de noi activități industriale și de servicii, dar ele nu ar garanta capacitățile investiționale în sectoarele casnic și industrial. Uniunea Europeană poate, de asemenea, realiza multe acțiuni printr-o cooperare internațională mai intensă, având în vedere ritmul de creștere a intensității energiei în țările în curs de dezvoltare și avantajele pe care industria europeană le-ar putea trage dintr-o strategie de export tehnologic agresivă.

Aceasta nu înseamnă că Uniunea Europeană nu trebuie să-și continue acțiunile realizate cu instrumentele existente, dar noi moduri de abordare trebuie dezvoltate, cum sunt planificarea integrată a resurselor și managementul cererii, care se concentrează asupra utilităților și prestatorilor de servicii mai degrabă decât asupra bunurilor. Printre primele care trebuie să ofere stimulente pentru tehnologiile energetice sunt regulile pieței interne; este necesară împiedicarea distorsionării de către competiție a regulilor tehnice, iar statul trebuie să ajute această acțiune prin standardizare, reguli tehnice și cadrul pentru ajutoarele de stat. Trebuie să fie luate inițiative în această direcție. În domeniul fiscal, statele membre au deja posibilitatea să aplice scutiri sau reduceri de taxe de acciză la proiectele pilot pentru dezvoltarea tehnologică a mai multor produse nedăunătoare mediului și pot, de asemenea, solicita aprobarea Consiliului pentru introducerea de noi scutiri sau reduceri pentru considerente specifice de politică (articolele 8 (2) (d) și 8 (4) ale Directivei Consiliului 92/81/EEC). Uniunea va analiza influența folosirii instrumentelor fiscale asupra promovării eficienței

energiei și a resurselor regenerabile, ținând cont de politica generală din domeniul fiscal.

Mai mult, UE trebuie să identifice oportunitățile pentru eficiența și conservarea energiei din cadrul Uniunii și barierele existente în prezent, care îi împiedică atât pe consumatorii industriali, cât și pe alți consumatori să realizeze întregul potențial de conservare a energiei. În ceea ce privește barierele principale, un factor important, mai ales pentru firmele mici și mijlocii, este lipsa de acces la capital și la know-how. Comunitatea, prin instrumentele sale existente, va stimula în continuare dezvoltarea tehnologiilor care promovează economisirea și conservarea energiei.

Schemele de diseminare tehnologică, cum sunt THERMIE și JOULE, trebuie să fie intensificate pentru a-i convinge pe utilizatorii industriali și comerciali că vor fi în stare să suporte introducerea unor tehnologii mai noi și mai eficiente prin reducerea costurilor energiei. Într-o perioadă scurtă de timp, UE trebuie, de asemenea, să asigure accesul firmelor mai mici, al consumatorilor individuali sau al autorităților regionale și locale la informațiile privind eficiența, prin instrumente ca SAVE, mai ales în ceea ce privește construcțiile, care sunt de importanță crescândă, luând în considerație dimensiunea în creștere a sectorului terțiar, ca și la informațiile privind posibilitățile de finanțare a unor astfel de acțiuni. Strategia UE de promovare a cogenerării și a încălzirii orașelor va fi stabilită astfel încât să asigure cooperarea necesară între statele sale membre, utilitățile și consumatorii de electricitate și căldură, în scopul îndepărtării barierelor din calea dezvoltării acestei tehnologii. În plus, se va dezvolta o strategie pentru promovarea finanțării unei părți terțe în vederea îmbunătățirii eficienței energiei, mai ales la nivel regional și local, menită să încurajeze pătrunderea pe piață a unor tehnologii, produse și servicii inovatoare.

Trebuie să se acorde o deosebită atenție sectorului de transport, deoarece mașinile și vehiculele comerciale utilizează aproape 50% din petrolul Uniunii și constituie cauza esențială a poluării aerului. Trebuie să se facă eforturi pentru dezvoltarea anumitor stimulente care nu depind de taxe, cum sunt măsurile care penalizează vehiculele ineficiente din punct de vedere al combustibilului, dar care oferă rabaturi cumpărătorilor de modele eficiente. Totuși, este important să se asigure că, atunci când se oferă stimulente sau se înlătură piedicile în scopul promovării eficienței energiei și realizării economiei de energie, aceste măsuri nu afectează în mod negativ competitivitatea firmelor europene /2/.

Temele reducerii consumurilor, gospodăririi mai raționale și utilizării energiei cu o eficiență economică sporită ocupă astăzi un spațiu important și justificat în problematica energiei. După cum se știe, acceptarea ideii că toate țările ar trebui să depună eforturi pentru a face progrese în direcțiile indicate mai sus, subsumate termenului tehnic "conservarea energiei" nu a fost spontană și completă: surse de opinie din țările dezvoltate au respins-o uneori, motivând că politica "conservării energiei" va determina mutații în nivelul de trai și stilul de viață, mutații pentru care nu erau pregătite; la un pol de atitudine opus, voci din țările în curs de dezvoltare

au susținut că practicarea “conservării energiei” este o obligație exclusivă a națiunilor afluate, care “au de unde” să reducă consumurile de energie, care folosesc energia în mod risipitor și au, totodată, resursele de capital și tehnologie pentru realizarea transformărilor necesare implementării “conservării energiei”. Astăzi însă, toate țările și mediile de opinie par a se alinia ideii că efortul de conservare a energiei merită să fie făcut de către toți, prin toate mijloacele, economisirea energiei fiind, până la urmă, cea mai sigură sursă nouă de energie.

Procesul de tranziție de la sistemul centralizat la cel specific economiei de piață implică schimbări fundamentale în politica economică și energetică a țărilor central și est-europene.

Indiferent de tipul reformei (gradual sau tip “șoc”), introducerea condițiilor pieței a fost însoțită de declinul creșterii economice într-un ritm mai accentuat decât scăderea consumului energetic și, implicit, de diminuarea eficienței economice.

În aceste condiții, pentru integrarea economică est-vest se impune adoptarea de către economiile în tranziție a unor programe de restructurare a sectoarelor economice, în funcție de criteriul energetic, la baza cărora să stea experiența țărilor vest-europene în ceea ce privește strategiile de conservare și de creștere a eficienței energetice.

Consecințele ineficienței utilizării energiei sunt catastrofale pentru situația economică, pentru mediul înconjurător și pentru calitatea vieții. Redresarea economică și socială a țărilor Europei Centrale și de Est va fi posibilă numai în condițiile aplicării unei politici susținute de eficiență energetică în toate sectoarele de activitate.

Prevederile Acordului de asociere dintre România și UE au la bază legislația, procedurile și modalitățile practice în care funcționează relațiile intercomunitare, precum și cadrul de relații bilaterale existent între România și UE, acestea constituindu-se în “acquis communautaire” pe care România va trebui să-l preia în structurile sale interne și în relațiile cu UE.

Necesitatea abordării acestei probleme s-a ivit încă de la începutul analizei comparative a situației energiei în Europa de Vest (EV) și în Europa Centrală și de Est (ECE). Astfel, cel mai defavorabil mesaj este cel legat de utilizarea eficientă a energiei. La nivelul întregii economii, în ECE se consumă, în medie, circa 0,68 tcc pentru a realiza 1 000 USD de PIB comparativ cu 0,31 tcc, valoarea medie înregistrată în EV /3/.

Promovarea eficienței energetice reprezintă o necesitate stringentă în lupta concurențială din economia de piață. Este unanim recunoscut faptul că energia cea mai scumpă este energia care lipsește, iar energia cea mai ieftină este energia economisită.

Cât este de acută această problemă pentru țara noastră - și, în particular, pentru industria românească se poate înțelege analizând datele tabelului 1, unde

este prezentată comparația intensităților energetice ale sectoarelor industriale ale țărilor europene din cadrul OECD (fiind considerată o intensitate medie pentru ansamblul acestor țări) cu cele ale țărilor foste socialiste din Europa Centrală și de Est.

Tabelul 1

**Intensitatea energetică pentru sectoarele industriale
în Europa - OECD și în țările Europei Centrale și de Est**

toe/1000 USD-PIB, (1 toe = 10 Gcal)

	Europa OECD (val. medie)	Iugos- lavia	Un- garia	Bul- garia	Cehia	Slo- vacia	Polo- nia	Româ- nia	Europa Centrală și d Est (val. medie)
Intensitatea e- nergetică pentru sectoarele industriale	0,25	0,35	0,50	0,51	0,56	0,56	0,56	1,09	0,58

Sursa: *International Energy Agency - USA, 1993.*

Astfel, față de valoarea medie de 0,53 toe/1000 USD-PIB a intensității energetice din industrie pentru țările ECE, în România se înregistrează o valoare aproape dublă (1,09 toe/1000 USD-PIB), iar față de țările europene ale OECD - unde valoarea medie a acestei intensități energetice este de 0,25 toe/1000 USD-PIB - aceasta este de peste patru ori mai mare. Desigur, alte studii (surse) prezintă alte valori pentru intensitatea energetică, funcție de datele statistice și de metodologia de calcul. Un lucru rezultă clar din toate aceste studii: în industria românească se înregistrează o intensitate energetică de 2,5 ori mai mare decât cea înregistrată în țările europene dezvoltate.

De ce este eficiența energiei o problemă ce ar trebui să prezinte o foarte mare importanță într-o țară ca România, unde sistemul de aprovizionare cu energie electrică are deja un surplus mare de capacitate nominală? Se poate susține ideea că sporirea eficienței energetice într-o astfel de țară este mai importantă decât aproape orice altă măsură ce privește furnizarea energiei. România importă resurse combustibile pe care le plătește în puțina valută forte pe care o deține. Deși capacitatea nominală a sistemului electroenergetic este de aproape trei ori mai mare decât sarcina de vârf actuală, multe centrale electrice funcționează sub capacitățile proprii din cauza vechimii, întreținerii necorespunzătoare din anii '80, lipsei de piese de schimb și a altor probleme, iar funcționarea lor necorespunzătoare contribuie și la poluarea mediului înconjurător. Sistemele de termoficare nu pot nici ele să răspundă nevoilor crescute. Dezvoltarea sistemelor de electricitate, gaze naturale și de termoficare va fi costisitoare și va fi de durată; asemenea cheltuieli și eforturi nu vor avea nici un rost dacă energia electrică, gazul natural și căldura furnizată vor continua să fie irosite de către utilizatorii finali. Creșterea eficienței energetice, pe de altă parte, începe cu măsuri care pot

Însemna investiții mici sau deloc îndreptate spre “buna gospodărire”, și ne cerem scuze pentru folosirea acestei exprimări ce aparține limbii de lemn. La un nivel mai organizat se impune “managementul energiei”, în care persoane anume desemnate au răspunderi clare în ceea ce privește utilizarea energiei, eliminând practicile de risipă și, pe de altă parte, îmbunătățind randamentul. Informarea și educarea în acest sens joacă un rol-cheie. Urmează apoi măsurile pentru eficiență care cer, într-adevăr, investiții - reamenajarea sau înlocuirea instalațiilor nerentabile, izolarea clădirilor etc. Chiar și aceste măsuri - care pot solicita investiții substanțiale - s-au dovedit adesea mai puțin costisitoare decât investițiile în sectorul producerii energiei; multe studii au arătat că economisirea unui kWh, chiar în cadrul unor economii cu eficiență crescută cum sunt acelea din majoritatea țărilor OECD, este aproape întotdeauna mai ieftină decât producerea unui alt kWh. Multe investiții pentru creșterea randamentului se amortizează într-un an sau doi, atrăgând după sine scăderea notelor de plată pentru combustibil și energie electrică. În plus, în cazul clădirilor, iluminatul și încălzitul cu eficiență sporită oferă servicii mai bune - mai mult confort, iluminatul mai bun. La noi, unde atâta vreme s-a dus lipsa acestui confort, serviciile îmbunătățite ale energiei vor fi cel puțin la fel de bine primite ca și costurile mai scăzute /4/.

În țările dezvoltate, în ultimele două decenii, a apărut o adevărată “cultură a eficienței energiei”, dar chiar și așa sunt neglijate multe posibilități. În România, încă nu s-a instalat o astfel de “cultură a eficienței”, din contră, economisirea energiei a ajuns să fie asociată cu întreruperea furnizării curentului electric și a gazului natural.

Începând din anul 1990, interesul României în eficiența energetică s-a axat pe ideea că sporirea eficienței energetice implică investiție, mai ales investiție în perfecționarea sau înlocuirea tehnologiei. În realitate, investiția prematură poate agrava problemele, prin plasarea greșită a capitalului, și așa insuficient. Se ridică o seamă de probleme: cine trebuie să investească și cine trebuie să ia decizii, pe ce criterii și în ce scop? Este oare investiția propusă cea mai bună opțiune existentă și în conformitate cu criteriile tehnice și financiare corespunzătoare? Este inclusă într-un plan ca parte a unei “strategii” generale? Este ea prioritatea numărul unu sau alte necesități sunt mai urgente? Cât de riscantă este? Își va realiza obiectivul tehnic? Dar pe cel financiar? Ce cheltuială necesită și cât de repede va fi ea acoperită? Cine și cum va pune la dispoziție fondurile? Cum va evolua structura utilizării combustibilului și a energiei electrice? Care sectoare ale economiei românești se vor dezvolta și care vor fi în declin? Către ce sectoare ar trebui îndreptată cea mai mare parte de resurse și de efort? Cum se vor dezvolta piețele internă și externă ale României și în ce perioadă?

Asemenea întrebări, deloc simple, nu-și găsesc imediat răspunsuri corespunzătoare. Dar, în primul rând, trebuie să subliniem faptul că aceste întrebări trebuie puse, iar specialiștii noștri în domeniul energetic să caute să afle răspunsurile la ele.

Pentru țara noastră, utilizarea rațională a resurselor energetice a constituit o teză formulată încă de la începuturile industriei energetice. Art. 2 al Legii asupra

energiei adoptate în Parlamentul României în anul 1930 preciza: "Concesiunile și autorizațiile vor fi acordate ținând seama de cea mai bună utilizare a izvoarelor naturale de energie, din punctul de vedere al intereselor economice naționale, de întrebuintarea celor mai bune mijloace pentru evitarea risipei de energie, precum și de condițiunile de apărare notarială și siguranță publică" /5/.

Nu vom mai vorbi aici de ceea ce s-a întâmplat și cum s-a ajuns la situația descrisă anterior. Un sistem economic poate fi împins de conjunctura externă și/sau de evoluții interne spre limitele sale de reziliență (de rezistență structurală la perturbații), pe care nu și le poate cunoaște, în general, cu precizie. O profilaxie generală a evitării evoluțiilor sale disruptive care capătă datele unei "catastrofe" - justificând termenul echivalent de "teoria catastrofelor" atribuit de R. Thom teoriei stabilității structurale și morfogenezei, pe care a creat-o - pretinde, prin urmare, investirea timpurie de forțe și mijloace adecvate /6/.

Pornind de la o apreciere a viitoarelor consumuri de energie, atât pentru țara noastră, cât și pentru regiunea europeană în care ea se află, să încercăm să vedem cum am putea să gestionăm mai bine resursele energetice prin prisma unei eficiențe energetice sporite și a unei dezvoltări energetice durabile care să asigure o dezvoltare economico-socială, dar și o protejare eficientă a mediului înconjurător.

După prima perioadă în care consumul de energie a scăzut (dar nu din cauza restructurărilor industriale, ci din cauza scăderii producției industriale), conform previziunilor, consumul de energie va crește din nou și, mai ales, consumul de energie electrică, dar intensitățile energetice nu se vor ameliora în proporții suficiente. Pentru a evalua global, dar destul de realist, spunem noi, viitorul energetic al țărilor central și est-europene, recurgem la ipoteza că, după o perioadă de 15-20 de ani, aceste țări își vor finaliza tranziția economică și că piața va fi "deschisă" între Europa de Est și cea Occidentală. Desigur, cei mai pesimiști ne vor aminti ceea ce a spus dl. Len Jowitt la Masa rotundă româno-americană, București, 16-17 aprilie 1991, și anume că "țările din America Latină sunt în tranziție de peste un secol", dar noi nu numai că nu suntem pesimiști, dar credem chiar că este foarte periculos pentru spirit să lucreze cu o asemenea perspectivă sumbră. Nu eludăm realitatea, dar credem că țările noastre au alte condiții și sperăm că și alt sprijin.

Integrarea României în UE depinde, pe lângă alți factori, de eficiența utilizării energiei. Alineatul 2 al articolului 79 "Energia" din Acordul de asociere a României la Uniunea Europeană prevede, printre altele, promovarea economisirii energiei și a eficienței energetice /7/.

Opțiunea pentru o politică riguroasă de utilizare eficientă a energiei trebuie definită neîntârziat și trebuie susținută cu un efort financiar capabil să realizeze această acțiune. Tabelul 2 prezintă costul programelor pentru energie în general și pentru eficiență energetică în special, din unele țări dezvoltate și din România.

Cât de importantă este această problemă rezultă și din concluziile reuniunii

CEE-ONU privind eficiența energetică și tranziția economiei în Europa Centrală și de Răsărit, ce a avut loc la Paris, 25-28 mai 1993. Această reuniune a fost organizată în cadrul programului "Eficiența energetică - 2000" inițiat de către CEE-ONU. Principalele concluzii ale colocviului parizian au fost:

- a) Datorită vechilor tehnologii și unei organizări neeficiente, în țările Europei Centrale și de Est (ECE) intensitatea energetică (consumul de energie pe unitatea de PIB) este de circa trei ori mai mare decât în țările din vest (EV).
- b) Se remarcă o rămânere în urmă a nivelului de cunoștințe ale personalului care a avut de a face numai cu tehnologii depășite.
- c) Măsurile de creștere a eficienței energetice sunt strâns legate de situația globală a economiei naționale, precum și de o serie de efecte sociale cu care ele trebuie să se coreleze (de exemplu: reducerea producției de bunuri energo-intensive ridică probleme sociale prin disponibilizarea personalului, iar retehnologizarea unor fabrici - pentru a crește eficiența economică și energetică - reclamă un capital inițial de care, cel mai adesea, nu se dispune).
- d) Implementarea unor noi tehnologii mai eficiente din punct de vedere energetic nu trebuie considerată ca un scop în sine, ci trebuie raportată, economic și energetic, la situația specifică totală. În acest sens, se semnalează necesitatea unor criterii și metodologii, preferabil unice, pentru estimarea oportunității implementării unor soluții de eficientizare energetică.
- e) Măsurile de creștere a eficienței energetice trebuie corelate și cu politica generală de protecție a mediului, mai ales că pot exista soluții cu efecte antagoniste.
- f) Una din pârghiile de mare eficiență o constituie crearea unui nou cadru legislativ. Acesta impune o reconsiderare a vechilor principii de colaborare, reconsiderare ce afectează și concepția de management.
- g) Un rol deosebit în implementarea unor soluții de eficiență sporită îl pot avea agențiile naționale de conservare a energiei, care se ocupă, la nivel național, exclusiv de aceste probleme.

Tabelul 2

**Costul programelor de cercetare pentru energie în general
și pentru eficiența energetică în special, în unele țări dezvoltate și România**

Țara	Buget total pentru sectorul energetic (mil. USD/an)	Buget pentru eficiență energetică (mil. USD/an)	Ponderea bugetului pentru eficiență energetică (%)
Canada	316	32	10,1
SUA	2 538	218	8,6
Japonia	2 848	16	5,6

Țara	Buget total pentru sectorul energetic (mil. USD/an)	Buget pentru eficiență energetică (mil. USD/an)	Pondere bugetului pentru eficiență energetică (%)
Austria	21	6,6	28,6
Danemarca	41	8	19,5
Finlanda	47	14	29,8
Franta	564	50,3	8,9
Germania	505	22,5	4,3
Grecia	9	1,1	12,2
Italia	636	61,4	9,7
Olanda	163	52,7	32,3
Norvegia	52	12,8	24,6
Portugalia	7	1	14,3
Spania	61	3,6	5,9
Suedia	84	31,8	37,9
Elveția	133	20,9	15,7
Turcia	2,5	0,2	8
Marea Britanie	267	31,2	11,7
Total OECD	8 264	583	7
România	8,78	0,402	4,6

Sursa: OECD, 1994.

- h) Ridicarea nivelului de cunoștințe ale personalului, pentru a putea folosi noile tehnologii, constituie o pârghe importantă în creșterea eficienței energetice.
- i) Aplicarea principiilor de eficiență energetică la nivelul unei anumite zone sau la nivelul unei municipalități necesită o coordonare foarte riguroasă cu toate sectoarele participante sau potențial interesate în creșterea eficienței energetice, cum ar fi: construcția de locuințe pentru realizarea de case cu pierderi reduse de căldură și cu consumuri mici de energie electrică pentru iluminat și alte servicii, dispunerea în cadrul natural în așa fel încât să fie valorificată cât mai bine energia solară, organizarea unor sisteme de încălzit pe zonă etc.
- j) Un rol deosebit de important în creșterea eficienței energetice revine surselor noi, care trebuie valorificate numai în funcție de eficiența reală. În acest sens, Grecia a anunțat că în anul 2000, prin utilizarea biomasei, consumul de hidrocarburi se va reduce la 10%.
- k) S-a evidențiat, de asemenea, rolul încurajator al unei politici tarifare în domeniul energiei care trebuie să aibă două criterii: 1 - penalizări și 2 - bonificații. În general, tarifele trebuie să fie flexibile, să reprezinte un compromis optim între interesele furnizorului și cele ale utilizatorului de energie.
- l) Un mijloc important și, de regulă, neglijat în prezent de țările cu economie în tranziție îl constituie educația publicului, care, conștientizat,

poate contribui sensibil la utilizarea eficientă a energiei (reduceri ale consumurilor energetice cu până la 20%). Societatea civilă, în reformare încă, trebuie să aibă un cuvânt important de spus și în acest domeniu.

- m) Facilitarea schimburilor directe de informații în domeniul utilizării eficiente a energiei, după modelul țărilor din vestul Europei.

Specialiștii prezenți la acest colocviu au apreciat că, prin adoptarea măsurilor precizate mai sus, ușor de implementat, fără investiții mari de capital, se pot obține reduceri ale consumurilor energetice cu minimum 30%. Așadar, există destule “provocări” în domeniul utilizării eficiente a energiei.

Principalele concluzii care implică intensificarea preocupărilor pentru economisirea energiei, așa cum a confirmat evoluția intensității energetice din țara noastră, nu au fost comparabile cu performanțele țărilor cu economie liberă. Totuși, în ultimul deceniu, în România au fost realizate următoarele acțiuni:

- descurajarea consumului, în special prin măsuri administrative;
- creșterea ponderii unor combustibili cu eficiență redusă;
- amplificarea sistemelor de termoficare;
- ameliorări ale proceselor tehnologice, în special prin măsuri tehnico-organizatorice, cu cheltuieli reduse;
- realizarea unor investiții de eficiență energetică în sectoarele de utilizare (instalații de recuperare).

După 1989, problematica eficienței energetice este tratată, în continuare, marginal și necorespunzător la nivelul agenților economici, dar beneficiază de o atenție deosebită la nivelul instituțiilor centrale, fără a înregistra efecte notabile în activitatea economică.

Situația actuală din economia națională evidențiază un important potențial de îmbunătățire a modului de realizare a energiei. Valorificarea acestui potențial trebuie să devină o componentă strategică prioritară a unei politici energetice coerente, atât în sectorul de producție, transport și distribuție, cât și în toate domeniile de utilizare finală.

Acest proces de îmbunătățire a utilizării energiei ar trebui să conducă la realizarea următoarelor obiective vitale:

- creșterea indicelui de dezvoltare umană;
- susținerea dezvoltării durabile a economiei;
- reducerea poluării mediului ambiant.

Principalii factori negativi care se manifestă în prezent pot fi clasificați în următoarea ordine, după priorități:

- *ineficiența managerială* generată de: lipsa unei legislații privind energia și eficiența energetică; intervențiile guvernamentale, vizând prioritar eficiența socială; alegerea combustibililor și stabilirea prețurilor de procurare; reglementarea tarifelor și a prețurilor de consum: subvențiile indirecte între categorii de consumatori; nerezolvarea blocajului financiar și creditarea cu energie (cu capital) a marilor consumatori, în special a celor cu ciclu lung de fabricație și valorificare; curențe de instruire, educație și comportament la toate nivelurile;
- *structura economiei*, cu o pondere importantă a industriilor energo-intensive ale căror produse au aport valutar; aceasta este puțin influențabilă pe termen scurt sau mediu (numai prin ajustări ale producției);
- *uzura fizică și morală a unor procedee tehnologice*; modernizarea sau înlocuirea lor necesită informații, timp și, în special, resurse financiare greu accesibile în prezent.

Practica internațională din țările dezvoltate cu economie de piață, precum și Banca Mondială, care asistă România în restructurarea sectorului energetic, recomandă utilizarea conceptului de management al utilizării energiei (demand side management - DSM) ca instrument pentru eficientizarea modului de utilizare a energiei.

Prezentăm, în final, și câteva elemente de strategie cu privire la utilizarea eficientă a energiei în țara noastră, esențiale - spunem noi - pentru asigurarea unei dezvoltări durabile:

- creșterea eficienței energetice la toate categoriile de consumatori, prin reconsiderarea, pe criterii de eficiență economică, a modului de utilizare a energiei și a combustibililor în industrie, în agricultură, în sectorul terțiar și în consumul casnic;
- reorientarea consumului de gaze naturale către utilizări mai eficiente, în special prin creșterea ponderii acestora în consumul casnic (de exemplu, pentru încălzire), în condițiile creșterii siguranței în aprovizionare;
- dezvoltarea unor programe de management al utilizării energiei (DSM), care vor conduce la amânarea investițiilor în noi capacități de producere și la reducerea efortului valutar destinat importului de resurse energetice primare;
- optimizarea termică a clădirilor industriale, comerciale și a locuințelor;
- reconsiderarea, pe criterii de eficiență economică, a soluțiilor practicate în prezent pentru încălzirea și alimentarea cu apă caldă a clădirilor, locuințelor și spațiilor comerciale;
- reorientarea industriei pentru producerea de materiale de construcții cu rezistență termică ridicată și pentru realizarea de aparate casnice și

echipamente de încălzire cu performanțe la nivelul standardelor internaționale;

- introducerea unor sisteme moderne și performante pentru urmărirea și gestiunea consumului de energie, pentru automatizarea proceselor industriale consumatoare de combustibil și energie;
- reconsiderarea și adaptarea standardelor de performanță energetică pentru echipamente, instalații etc., în vederea alinierii acestora la nivelul standardelor Uniunii Europene;
- crearea de servicii de consultanță, care să ofere soluții optime pentru consumul energiei și al combustibililor;
- dezvoltarea unor mecanisme financiare stimulative pentru acțiunile de mărire a eficienței energetice și de conservare a energiei, de tipul împrumuturilor în condiții avantajoase și al subvențiilor destinate măsurilor de reducere a pierderilor energetice, la nivelul consumatorilor, fabricanților de echipamente, furnizorilor implicați în asemenea programe;
- desfășurarea unor programe de educație energetică a consumatorilor, care să promoveze tehnologiile și modurile de consum eficiente;
- crearea unor servicii de consultanță care să confere consumatorilor analize energetice, soluții pentru creșterea eficienței energetice, opțiuni tarifare optime etc.;
- luarea unor măsuri tehnice, organizatorice și de reglementare care să ducă la eliminarea furtului de energie electrică și termică (de exemplu: instalarea de branșamente antifurt, plata în avans a energiei electrice, reglementări privind penalizările în cazul furturilor de energie etc.).

Bibliografie

- Patterson, W., *Rebuilding Romania. Energy, Efficiency and the Economic Transition*, Royal Institute of International Affairs, U.K., 1994.
- Rotaru, C., "Conservarea energiei. Eficiență energetică. Intensitate energetică", în *Principii de management energetic*, pp. 260-263, coord. Leca, A., Ed. Tehnică, București, 1997.
- Thom, R., *Structural Stability and Morphogenesis*, W.A. Benjamin, Reading, Mass., USA, 1975.
- Velody, M., "Cartea albă. O politică energetică pentru Uniunea Europeană", în *Energ 11*, pp. 22-23; 39-40, Ed. Tehnică, București, 1996.
- *** *Legea asupra energiei*, Monitorul Oficial al României nr. 148, 7 iulie, 1930.
- *** *Monitorul Oficial al României*, partea I, anul V - Nr. 73, 12 aprilie 1993.
- *** World Energy Council, *Energy for tomorrow's world*, N.Y, 1993 appendix c.

5. ENERGO-INTENSIVITATEA ÎN ECONOMIA NAȚIONALĂ (STUDIU DE CAZ)

Dr. Filon TODEROIU,
Institutul de Economie Agrară

5.1. Elemente preliminare și repere metodologice

Precedând sau, mai mult chiar, însoțind dificilul proces de compatibilizare a economiilor est-europene cu cele din țările membre ale UE, eficiența utilizării resurselor - în termeni de competitivitate și avantaj comparativ al producției agroalimentare și al marketingului de export - constituie coloana vertebrală a performării sectorului agroalimentar și, prin incidența acestuia, a întregii economii naționale.

Fără a intra în discuția lor, conceptele de competitivitate și avantaj comparativ sunt considerate drept “măsuri ale profitabilității private și ale celei economice, în sensul că avantajul comparativ indică eficiența alocării resurselor la nivel național, iar competitivitatea măsoară eficiența activității comerciale a producătorilor și firmelor individuale pe piețele internaționale”¹.

Cum economia agroalimentară operează cu un “fascicul” de resurse mai complex decât alte ramuri neagricole (în sensul prezenței pământului și animalelor ca elemente esențiale ale resurselor materiale), considerăm că nu este lipsită de interes cunoașterea nivelului și tendinței unor indicatori ai energo-intensității sectorului agroalimentar românesc în anii tranziției, din perspectiva nevoii reale de ameliorare a performanței economice sectoriale - ca precondiție a creșterii gradului de convergență.

Este de ordinul evidenței simple că, începând cu anul 1990, procesul brusc și nu rareori haotic de desocializare a economiei agroalimentare în general și a agriculturii în special a fost însoțit de instalarea, aproape simultană, a unui alt proces, de departe contrar tuturor uzanțelor unei economii de piață în curs de performare - substituția capitalului cu munca, a energiei mecanice cu energia animală - adică a progresului cu regresul tehnologic.

Experiența istorică a țărilor industrializate occidentale, cu economii agroalimentare performante, relevă că, între factorii de progres tehnico-biologic, mașinismul poate fi considerat, pe bună dreptate, una dintre “locomotivele” creșterilor de productivitate considerabile înregistrate de sectoarele lor agroalimentare, măsurate, în esență, prin faptul că un procent relativ în scădere din populația activă

¹ Vezi: Kannapiran, Ch.A., Fleming, E.M. (2000), Competitiveness and Comparative Advantage of Tree Crop Smallholdings in Papua New Guinea, *Working Paper Series, No. 99, Univ. of New England, Armidale, Australia*.

ocupată agricol devine capabil să asigure procente tot mai însemnate din nevoile agroalimentare ale unei populații în expansiune numerică.

În plan energetic, suportul principal al câștigurilor de productivitate înregistrate în sectoarele agroalimentare din țările dezvoltate îl constituie substituția energiei umane și animale cu energia mecanică și electrică.

Metodologic, tratarea problematicei eficienței utilizării resurselor în economia agroalimentară, prin prisma criteriului energetic, a înregistrat, după 1990, o puternică reducere de frecvență¹ și o simplificare a modalităților de abordare², tendințe care se pot datora și unor factori de circumstanță, precum:

- a) destructurările organizatorice asimetrice intervenite în economia agroalimentară românească, după 1990;
- b) dificultățile de conversie și ajustare a fostului sistem informațional statistic, specific economiilor administrate centralist, la rigorile sistemului statistic aferent economiilor de piață, în care informațiile sunt generate în cea mai mare măsură prin metode și procedee eșantionare.

Pornind de la faptul că, recent, stocul de informații statistice privitoare la consumurile energetice din economia națională - după sistematica metodologică comunitară - s-a îmbogățit apreciabil³, scopul studiului este de a realiza o diagnoză (evaluare), nu neapărat perfect de exactă, pe cât de actualizată, asupra nivelurilor și tendințelor principalilor indicatori de comensurare a energo-intensității în economia națională și sectorul agroalimentar.

Sistemul de indicatori de comensurare a corelațiilor energo-economice prezintă simultan câteva caracteristici, între care:

- a) sunt expresii specifice a trei forme de energie utilizate în agricultură (tracțiune mecanică, forță de muncă și energie finală consumată sub toate tipurile de purtători);
- b) sunt exprimați sub forma indicilor (1989=100), pentru a permite reliefaarea tendințelor manifestate de indicatorii direcți sau derivați în perioada 1990-2000;
- c) sunt cuantificați atât pentru ansamblul economiei naționale, cât și pentru principalele sectoare consumatoare de energie finală (economia agroalimentară, industria, populația).

¹ Ne referim la o serie de lucrări, teze de doctorat și studii elaborate în perioada 1981-1989 (Baghinschi, V. et. al., 1983; Manole, V., 1986).

² Referire la cuantificarea energo-intensității în economia națională și agricultură în perioada 1989-1993 (Dumitru, D. et. al., 1995) sau la regresia multifactorială a VAB agricole în raport și de înzestrarea energetică a agriculturii (Toderoiu, F., 1998).

³ Ne referim la lucrarea "Balanța energetică în sistemul energiei finale" (Serii statistice 1992-99), INSSE, București, 2000.

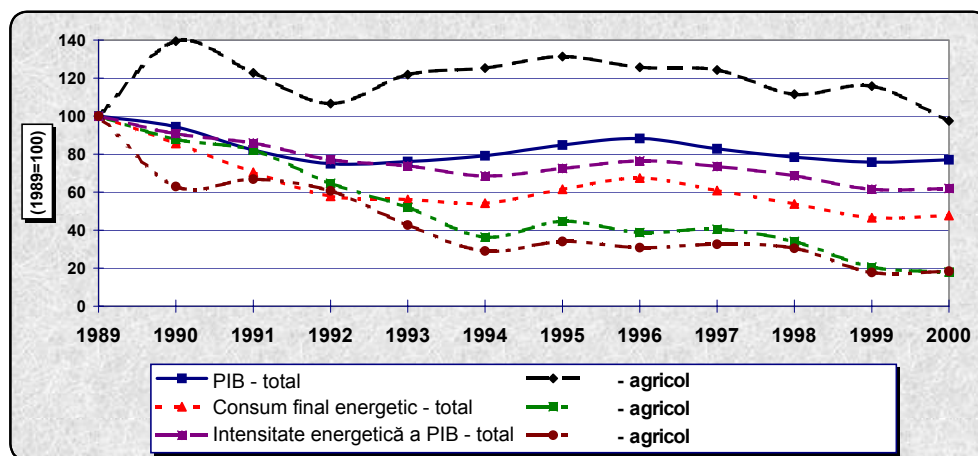
5.2. Evaluări energo-economice sectoriale

Primul indicator sintetic corelativ, cu un ridicat grad de relevanță comparativă, este *energo-intensivitatea PIB-ului*, exprimabilă fie direct, ca nivel (consum de energie finală la 1 miliard lei PIB), fie indirect, ca dinamică (raportul de indici ai consumului final de energie și PIB-ului).

Energo-intensivitatea PIB-ului înregistrează, în perioada 1990-2000, o tendință generală de recul considerabil (graficul 1), mai pronunțat în agricultură (indicele estimat pentru anul 2000 reprezentând doar 15,9% față de anul 1989) comparativ cu ansamblul economiei naționale (indicele anului 2000 se situează cu cca 41% sub anul 1989).

Graficul 1

Dinamica principalilor indicatori energo-economi în România, 1989-2000

Sursa: Calculații și estimări (e) F. Toderiu (2001), pe baza datelor statistice referitoare la balanța energetică în sistemul energiei finale, INSEE, 2000.

Aparent, diminuarea energo-intensității producției naționale poate fi apreciată ca pozitivă (în fond, a obține o unitate valorică de PIB cu un “cost” energetic mai mic poate fi catalogat drept expresie parțială a unei performanțe).

În realitate, reculul indicatorului energo-intensității s-a datorat, atât pe ansamblul economiei naționale, dar mai ales în agricultură, scăderii dramatice a volumului total al consumului final energetic (de la 46,7 mil. tep în anul 1989 la 22,3 mil. tep în 2000, adică cu 52,3% pe total economie, și de la 2,3 mil. tep la 0,4 mil. tep, respectiv cu 82,1% în agricultură).

În același interval de timp, produsul intern brut (PIB) s-a “comportat” asimetric ca tendințe (un recul de cca 31% în anul 2000 față de 1989 pe ansamblul economiei și un spor de cca 13% în agricultură).

Este locul să precizăm că, per ansamblu, reculul amintit al consumului final energetic poate fi datorat, în principal, atât comprimării cererii intermediare de energie, ca urmare a reducerii producției naționale, cât și unor posibile economisiri de energie, provenite din raționalizări sau performări de procese tehnologice supradimensionat de energofage.

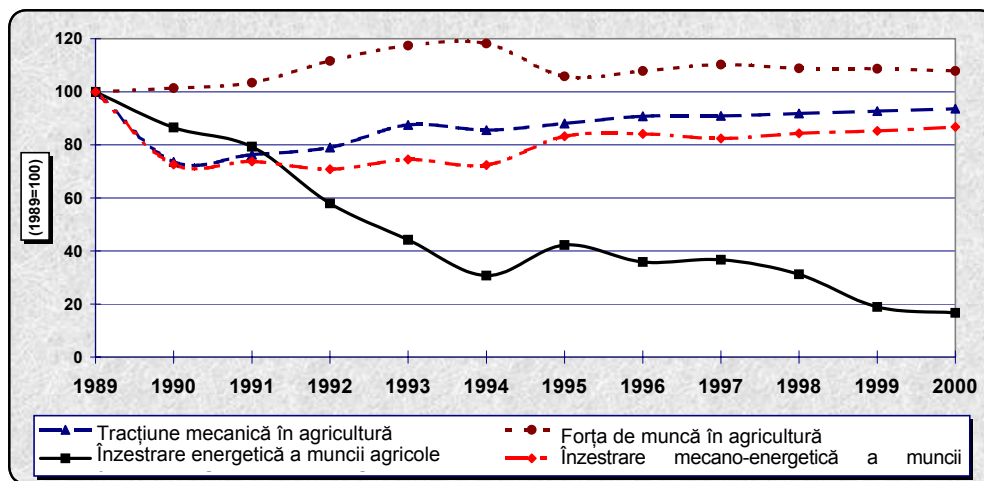
Nu același lucru se poate spune despre agricultură, unde, după 1990, reformele “în cascadă” aplicate au fost însoțite - cu intensități diferite, pe parcursul celor 11 ani de tranziție - nu atât de comprimări sistematice ale producției, cât mai ales de substituții neperformante ale unor procese tehnologice destul de energofage cu altele mai puțin energo-intensive, dar rudimentare ca nivel de performanță tehnologică.

De altfel, nu greșim dacă afirmăm că sporul relativ de PIB agricol se datorează nu atât câștigurilor de economicitate tehnologică, cât antrenării în această ramură a unui număr crescut de persoane active ocupate, în condiții de înzestrare mecano-energetică a muncii extrem de precare.

Exact aici poate fi menționată cea de a doua corelație energo-economică, și anume *înzestrarea energetică a muncii*, exprimată fie prin raportul dinamic dintre forța de tracțiune mecanică și forța de muncă utilizate în agricultură, fie prin raportul dinamic dintre consumul final energetic și forța de muncă din agricultură (graficul 2).

Graficul 2

Corelația energie-muncă în agricultura României, 1989-2000

Sursa: Calculații și estimări (e) F. Toderiou (2001), pe baza datelor statistice referitoare la balanța energetică în sistemul energiei finale, INSEE, 2000.

Dacă prin luarea în considerație a tracțiunii mecanice, înzestrarea energetică a muncii din agricultură se situează la un nivel cu cca 13% inferior anului 1989, exprimată prin intermediul consumului final energetic pe persoană activă ocupată agricol, același indicator se situează la numai 16,6% din nivelul anului 1989.

De fapt, exprimată prin oricare dintre cele două perechi de indicatori raportați, înzestrarea energetică a muncii în agricultură confirmă, prin dinamica sa din anii tranziției, constatări făcute anterior, conform cărora în agricultura României s-a instalat un proces relativ anacronic - substituția energiei mecanice cu energie umană, ca expresie voit simplificată a substituției capitalului cu munca.

Așadar, prin ambii indicatori prezentați mai sus - energo-intensivitatea și înzestrarea energetică a muncii - agricultura României se îndepărtează de tendințele prezente în țările membre ale UE, unde creșterile de competitivitate din economiile agroalimentare au ca suport ameliorările de conversie fizică a factorilor de producție, care induc, la rândul lor, câștiguri de productivitate sectorială și socială.

Un alt palier de evaluare a stării economiei agroalimentare românești, din perspectivă energetică, se poate constitui din analiza structurii consumului intern brut energetic pe principalele sectoare consumatoare finale și a tendințelor manifestate în perioada 1992-1999 (pentru care sunt disponibile informații statistice relevante).

Pe fondul unei dinamici oscilante a consumului intern brut energetic în intervalul 1992-1999 (creștere cu 9,2% în 1996 față de 1992 și apoi diminuare cu 20,7% în 1999), au intervenit schimbări structurale semnificative care, în bună parte, aproape "copiază" asimetriile evoluțiilor sectoriale ale producției din aceeași perioadă.

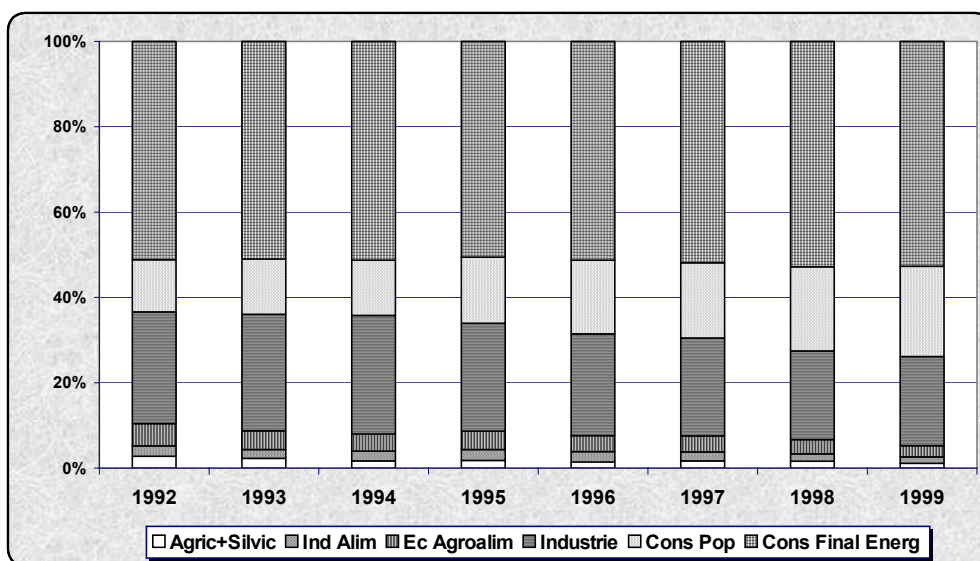
Sintetic, principalele modificări structurale ale consumului intern brut energetic în anii 1992-1999 (graficul 3) sunt următoarele:

- a) evoluția oscilantă a ponderii consumului final energetic (de la 58,6% în 1992 la 62,6% în 1996, după care ajunge la 59,6% în anul 1999) care, practic, poate fi asimilată unei "reflecții energetice" a celor două intervale distincte ale "comportamentului" producției naționale în tranziție (creștere în anii 1993-1996 și comprimare în anii 1997-1999);
- b) creștere sistematică, cu 10 puncte procentuale, a ponderii consumului populației (de la 14% în anul 1992 la 24% în anul 1999) datorată, în principal, ameliorărilor intervenite în gradul de înzestrare cu aparatură casnică a gospodăriilor populației, mai ales în intervalul 1993-1996, în care cererea agregată internă a fost relativ stimulată;
- c) reculul aproape sistematic al importanței relative a industriei (de la 30% în 1992 la 31,6% în 1994 și 23,6% în anul 1999), declin similar ponderii industriei în producția națională;

- d) înjumătățirea ponderii economiei agroalimentare (de la 6% în 1992 la 3% în 1999) datorată, în proporție de 63%, declinului cu 1,3 puncte procentuale (din reculul de 3 puncte procentuale) al ponderii agriculturii, confirmare, și din perspectivă energetică, a așa-numitei “duble fracturi”¹ intervenite în economia agroalimentară românească în anii tranziției.

Graficul 3

**Structura consumului intern brut energetic
în economia României, 1992-1999**

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor din lucrarea Balanța energetică în sistemul energiei finale, 1992-1999, INSEE, București, 2000.

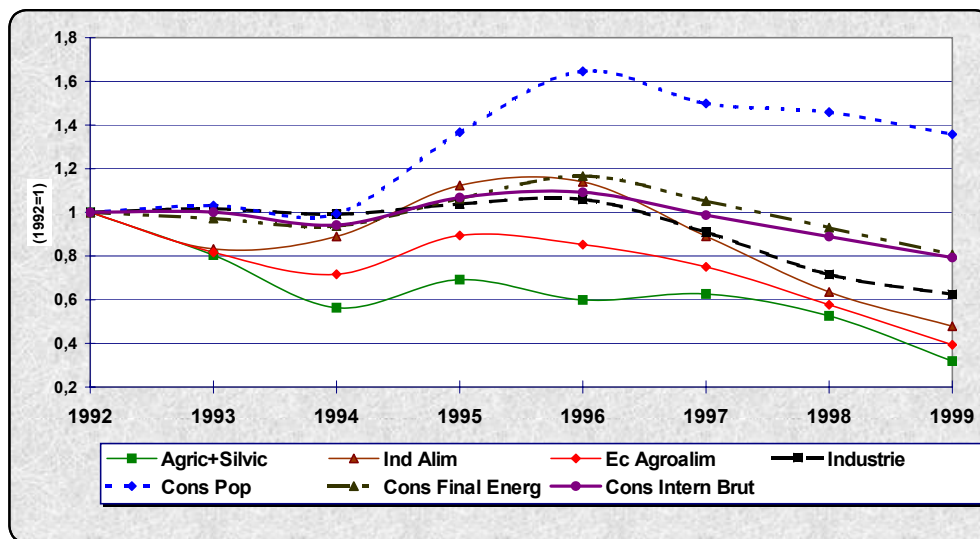
Analiza dinamicilor înregistrate în anii tranziției de consumul intern brut energetic, ca agregat cu componentele sale principale mai sus menționate, permite identificarea unor tendințe corelative care, la rândul lor, pot constitui suport al unor evaluări prospective preliminare asupra nivelului de consum energetic în raport de rate prestabilite de creștere a PIB-ului total sau sectorial (graficul 4).

Este de remarcat, la cvasitotalitatea “posturilor” de consum analizate, că în intervalul celor 8 ani de tranziție luați în considerație, anul 1996 marchează “vârful” de consum, respectiv creșteri maxime față de 1992 (cuprinse între 5,9% în industrie și 64,6% la consumul populației).

¹ Referire la “fracturile” dintre producția vegetală și cea animală, în interiorul producției agricole, pe de o parte, și dintre agricultură și industria alimentară, în interiorul economiei agroalimentare, pe de altă parte (Toderiou et al. 2000).

Graficul 4

Consumul intern brut energetic în economia României, 1992-1999

Sursa: Calculații proprii, pe baza datelor din lucrarea Balanța energetică în sistemul energiei finale, 1992-1999, INSEE, București, 2000.

În același timp, este de observat că, practic, anul 1999 marchează nivelurile maxime de recul al consumului final energetic total și pe sectoare principale față de 1992 (cuprinse între 68,2% la agricultură și 19,4% la consumul final) sau față de 1996 (cu 43,5 puncte procentuale la industrie și cu 28,9 puncte procentuale la consumurile populației).

Scăderile de peste 3,1 ori la consumul final energetic în agricultură în 1999 față de 1992 și de 2,1 ori în industria alimentară nu pot fi “decuplate” de considerabilele “suspendări” de capacități de producție agroalimentară utilizatoare de energie (sisteme hidro-ameliorative, complexe agrozootehnice de creștere și îngrășare a păsărilor, complexe de sere, mari unități de procesare alimentară a produselor agricole etc.).

Rezultă, așadar, din analiza tendințelor imprimare de modificările structurale ale consumului intern brut energetic, că reculul acestuia, într-un interval sau altul de timp, se corelează cu recesiunea, prin comprimare, a economiei naționale în același interval, fapt pentru care, cu statut de evaluare prospectivă, cea mai la îndemână modalitate ar putea fi estimarea indicelui de modificare a consumului final energetic în raport de indicii PIB-ului total sau sectorial.

Calcululele preliminare privitoare la evaluarea prospectivă a dinamicii consumului final energetic efectuate pentru două paliere (total economie și agricultură) relevă următoarele:

- a) pe ansamblul economiei, regresia monofactorială de gradul patru a consumului final energetic în raport de dinamica anuală a PIB-ului total relevă destul de plauzibil (coeficient de determinare 0,875) că, față de anul 2000, o menținere constantă a PIB-ului ar putea “genera” un recul de 5,7 puncte procentuale al consumului final energetic;
- b) la nivelul agriculturii (în condiții de factori aleatori incomparabil mai numeroși) același tip de regresie monofactorială relevă, puțin plauzibil însă, că la creșteri anuale succesive ale PIB-ului agricol, situate între 1,5% și 6,5%, pentru anii 2001-2006, ar fi de așteptat indici ai consumului energetic agricol situați între 0,91 (2001) și 0,878 (2006).

În concluzie, relansarea industriei și a agriculturii românești și integrarea sistemului energetic românesc în piața europeană, presupune o compatibilitate generală cu regulile care guvernează, în egală măsură, politica concurențială și domeniul energetic din mediul economic românesc cu cel din Uniunea Europeană. În acest sens, pot fi reținute și dezvoltate în continuare acțiunile concrete întreprinse în ultimii ani pentru dezvoltarea sectorului energetic, precum și alinierea la legislația europeană în domeniu, prin:

- adoptarea acquis-ului comunitar în domeniul concurenței, atât în piața energiei, cât și pe celelalte piețe;
- dezvoltarea durabilă a sectorului energetic românesc, în paralel cu intensificarea eforturilor investiționale pentru relansarea industriei naționale;
- îmbunătățirea substanțială a mediului de afaceri românesc și dezvoltarea competiției de piață, inclusiv prin reducerea sferei de acțiune a monopolurilor;
- convergența politicilor energetice, transparența prețurilor și creșterea eficienței energetice în toate sectoarele economiei naționale;
- stimularea investițiilor de capital românesc și străin prin reducerea fiscalității pentru profitul investit și prin alte facilități pentru cei care investesc pentru dezvoltarea economică și/sau pentru crearea de noi locuri de muncă;
- orientarea relației energie-mediul pe coordonatele economiei de piață;
- creșterea securității ofertei energetice și dezvoltarea rețelelor energetice transeuropene est-vest de interconectare;
- adoptarea acquis-ului comunitar în domeniul energetic și restructurarea sistemului energetic, prin crearea unor complexe energetice integrate, care să cuprindă în sfera lor de activitate atât producerea energiei electrice și termice, cât și a cărbunelui energetic, pornind de la principiile economice legate de prețul energiei electrice și de la fluidizarea circuitelor de plăți.

Toate aceste acțiuni trebuie să permită o relansare puternică a energiei românești în următoarea perioadă, pentru a asigura o accelerare a schimbărilor din activitatea industrială și o atragere a investițiilor străine în procesul de modernizare a industriei naționale.

Bibliografie

- Baghinschi, V.; Teșu, I., *Energia în agricultură*, Ed. Ceres, București, 1983.
- Dumitru, D.; Popescu, M.; Belli, N.; Toderoiu, F., *Evoluția prospectivă a agriculturii*, IEA-INCE, București, 1995.
- Kannapiran, C.A.; Fleming, E.M., *Competitiveness and Comparative Advantage of Tree Crop Smallholdings in PNG*, Working Paper Series, No. 99, Univ. of New England, Armindale, Australia, 1999.
- Manole, V., *Optimizarea utilizării resurselor de producție după criteriul energetic* (Teză de doctorat), ASE, București, 1986.
- Toderoiu, F., *Optimizarea utilizării resurselor umane și materiale în agricultură* (Teză de doctorat), ASE, București, 1998.
- Toderoiu, F.; Ștefănescu, C., "Sectorul agroalimentar - frână... rudimentară a căderii economiei naționale în tranziție", în *Revista Română de Economie*, an X, vol. 10, nr. 1, IEN, CIDE, București, 2000.

6. O VIZIUNE DINAMICĂ ASUPRA DEZVOLTĂRII SISTEMULUI ENERGETIC ROMÂNESC

Dr. ing. Ionuț PURICA,
Universitatea Politehnică București

În perspectiva integrării în Uniunea Europeană, creșterea economică a României este estimată a avea ritmuri de cca 5-6% pe an, creșteri de competitivitate care să conducă la extinderea exportului, finanțarea dezvoltării preconizându-se a fi făcută majoritar cu fonduri atrase din străinătate. În paralel, are loc și un proces de schimbare structurală în economia românească.

Pornind de la aceste premise menționate în Strategia de dezvoltare economică pe termen mediu, ne propunem să evaluăm unele categorii de costuri și beneficii asociate sectorului energetic, în dinamica evoluției sale corelate cu cea a economiei. Ne propunem să enumerăm unele costuri specifice procesului de schimbare din “sistem energetic” în “piață energetică”, precum și câteva mecanisme prin care piața energetică românească poate contribui pozitiv la dezvoltarea economică. În final vom prezenta unele dintre situațiile care contribuie semnificativ la deteriorarea imaginii de risc a companiilor implicate în sectorul energetic din țară (risc care poate determina unele ezitări ale investitorilor străini de a-și orienta fondurile către România), împreună cu soluții posibile de ameliorare a stării sectorului energetic.

6.1. Saturație și penetrare tehnologică în energetica românească

Energetica românească este ajunsă, pe curba logistică de penetrare tehnologică, la palierul de saturație cu tehnologii energo-intensive. Această situație se datorează unor decizii de dezvoltare luate acum cca 35-40 de ani. Se constată în ultimul timp penetrarea în piața tehnologiilor din țară a tehnologiilor eficiente energetic și cu valoare adăugată mare. Cum această tendință are constante de timp de ordinul 8-10 ani și costuri semnificative, este de obicei recomandat să se utilizeze la maximum tehnologiile saturate din piață pentru obținerea fondurilor necesare a acoperi costurile penetrării tehnologiilor noi care vor aduce beneficii mai mari. În România, pe lângă schimbarea structurii tehnologice, se schimbă concomitent și structurile economice, financiare și sociale. Toate aceste schimbări simultane fac să crească costul total pentru economie. Reziliența (capacitatea de a absorbi șocuri) economiei noastre este astfel pusă la o încercare dură.

Firește, apar întrebări de genul: **cât costă schimbarea în energie?**

Un răspuns la această întrebare ne obligă să determinăm pentru început *costurile tehnologice*. Există în prezent două tendințe de producere de costuri în energetică, legate de creșterea economică preconizată pentru următorii ani:

1. De obicei ritmul de creștere economică este și cel al creșterii cererii de energie. Acest lucru va produce o creștere a facturii energetice a țării.
2. Peste 70% din centralele electrice din sistem sunt intrate în ultimul sfert al duratei lor de funcționare nominală. Aceasta implică o scădere în timp scurt a capacității de generare, precum și o eficiență mai scăzută (vezi anexa 1).

Efectul combinat al celor două tendințe de mai sus, pentru energia electrică, duce la nevoia de a reabilita/construi o capacitate de ordinul a 10 000 MW. La costuri de cca 300 \$/kW reabilitarea și de cca 1 000 \$/kW construcția nouă, investiția necesară pe următorii 8-10 ani se situează între 3 și 10 miliarde de dolari. Construcția de centrale noi aduce o durată de viață și o eficiență mult mai mari decât reabilitarea. Evident, estimarea de mai sus dă numai un ordin de mărime a necesarului de finanțare, care însă trebuie să tragă un semnal de alarmă privind dezvoltarea sectorului energetic, pentru a nu ajunge la situația de lipsă de capacitate de generare.

O altă categorie de costuri sunt costurile de creare a pieței.

1. Energia este un produs tranzacționat "on line". O piață de energie are nevoie de un sistem de informații cu aceleași constante de timp ca și cel de transport al energiei. În acest moment, acest sistem nu există, el necesitând cca 150 mil. \$ pentru a fi realizat.
2. Contorizarea consumatorilor va trebui adaptată la cerințele pieței (de exemplu, să se poată înregistra perioadele și prețurile cu care se cumpără energie de la diverși furnizori). La o piață complet deschisă (cca 8 milioane de consumatori în România) și un preț de cca 50 \$/contor, vor fi necesare 400 mil. \$ pentru dotarea cu contoare. Trebuie menționat aici și efectul benefic de generare de activitate economică, cu creare de locuri de muncă, dacă se vor extinde fabricanții de contoare din țară; evident nu se pune problema de mai sus dacă se vor importa contoarele.

O altă categorie de costuri sunt costurile de schimbare structurală.

1. Costurile sociale. De exemplu, estimând un număr de 30 000 de concedieri, cu costuri de ordinul a 3 000 \$/pers. (plăți compensatorii, costuri de reorientare profesională etc.), se ajunge la 90 mil. \$.
2. Costurile de pierdere a beneficiului de scală. În cazul achiziției de combustibili, suma prețurilor unor cantități mai mici cumpărate separat este mai mare decât prețul unor cantități mari cumpărate în vrac.
3. Costuri financiare. Schimbarea personalității juridice și diminuarea forței financiare a companiilor din sector produc o creștere a percepției riscului de finanțare, cu amplificarea costurilor serviciului datoriei (credite de consum, investiții) acumulate în sector. În plus, alocarea sarcinilor de

plată a serviciului datoriei la credite de reabilitare unei companii care are marginile de profit mici (cum este Termoelectrica) conduce la reducerea drastică a posibilității acesteia de a obține credite avantajoase pentru cumpărarea anuală de combustibili, conducând la încărcarea bugetului de stat cu costuri suplimentare care să compenseze percepția de risc ridicat rezultată din gestiunea schimbării pieței de energie. Se adaugă și costurile de garantare a investițiilor de către stat.

4. Costurile de complexitate a pieței. Până când mecanismele competiționale să își facă efectul, va apărea un plus de preț crescut al energiei, datorat creșterii complexității pieței (ex., costuri de tranzacție sporite, costul de menținere a unui reglementator al pieței de energie etc.). Acest efect erodează, pe termen scurt, puterea de cumpărare.

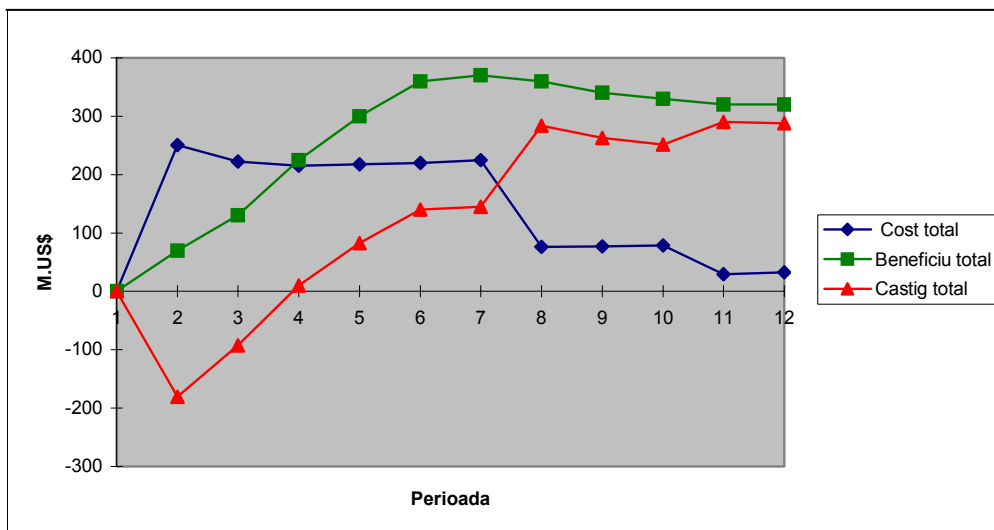
O altă întrebare se referă la **beneficiile induse de sectorul energetic**.

Răspunsul la această întrebare se materializează prin:

1. Creștere a volumului de producție prin energie ieftină pentru industrie, datorită relansării producție/export cu creare de locuri de muncă și creșterea salariilor. Cresc veniturile la buget. Ponderea costului energiei în costul produselor este semnificativă în industriile energo-intensive. Pe de altă parte, sectorul nostru energetic are o capacitate mare (cca 40% în energie) de generare pe hidro și nuclear, producând energie electrică cu costuri scăzute. Scăderea prețului energiei la marii exportatori energo-intensivi poate conduce la creșterea competitivității lor. Aceasta va crește volumul vânzărilor și, implicit, veniturile. Creșterea volumului de producție va crea noi locuri de muncă. Dacă venitul crescut va fi orientat și spre creșterea salariilor, atunci aceasta va conduce la creșterea puterii de cumpărare, cu efecte benefice pentru amplificarea ciclurilor economice, și va face inutilă subsidierea prețurilor energiei către populație. Capacitatea de absorbție a unor prețuri mai mari la energie va face mai atractiv sectorul rezidențial pentru capitalul străin, atât în ce privește energia electrică, cât și căldura. Taxarea unor venituri mai mari va îmbunătăți și intrările la buget. În plus, prețurile mai mari la energie către consumatorii rezidențiali care vor putea să le plătească vor justifica finanțarea unor măsuri de creștere a eficienței energetice, care vor crea mai multe locuri de muncă. O diagramă a acestui proces se prezintă în anexă. De asemenea, se dau în anexa 3 elemente privind costul de generare a energiei, costul energiei pentru a face eficientă vânzarea la export a oțelului, energie/producție brută în economia României.

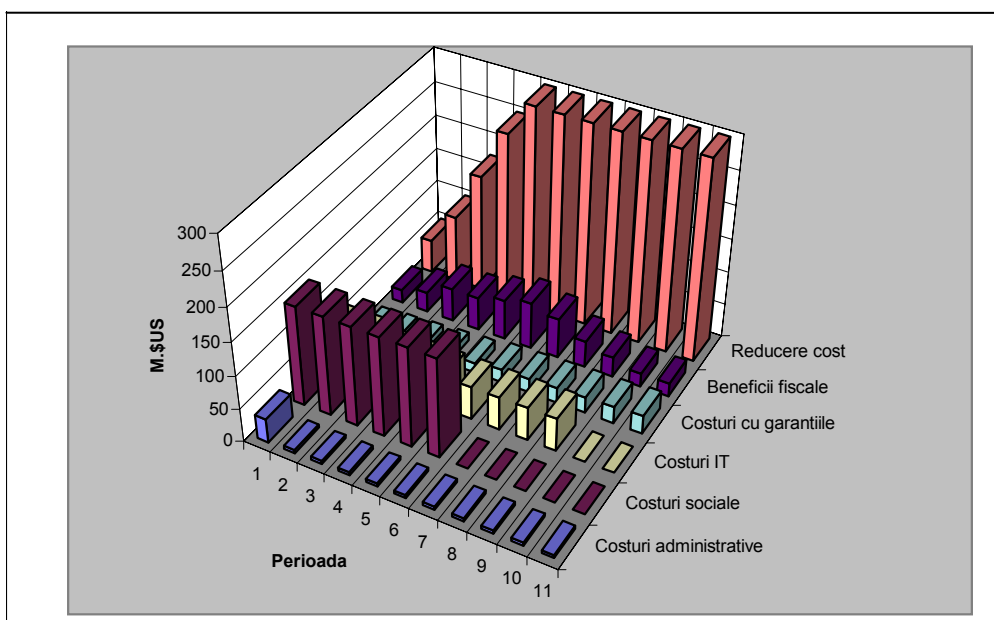
Graficul 1

Costul reformei în sectorul energetic

Graficul 2

Structura costurilor și beneficiilor în sectorul energetic

2. Intrări de capital fără datorii din vânzarea de companii. Problema optimizării mărimii companiilor și a termenelor contractelor de achiziție de energie. Crearea unei percepții de afacere reală pentru cumpărătorii de companii de energie depinde de mărimea și soliditatea companiilor (distribuție de energie electrică și/sau termică, distribuție de gaz, petrol, concesiune de operare a transferului de petrol etc.), precum și de crearea condițiilor de minimizare a riscului, cel puțin pentru o perioadă suficient de mare, la început prin intermediul unor contracte de achiziție de energie care constituie baza de bancabilitate a tranzacției. Determinarea acestor optimuri este esențială înainte de a începe procesele de structurare și efectuare a tranzacțiilor. Tot pentru îmbunătățirea imaginii este necesar să se efectueze auditurile financiare ale companiilor, precum și definirea unei politici coerente și credibile de facilități oferite de stat. Deschiderea pieței este esențială pentru eficiența economică viitoare, datorită efectelor defavorabile posibile ale prețului marginal pe termen lung, dacă aspectele de mai sus nu sunt corelate în mod optim. Este important de subliniat că fondurile obținute din aceste surse trebuie folosite pentru dezvoltare (creșterea PIB/capita) și foarte puțin pentru consum. Astfel, se poate acoperi costul reformei a cărei estimare se găsește în anexă.
3. Folosirea avantajului dat de diversitatea surselor de energie. Folosirea energiei din hidro și nuclear pentru industrie în scopul de a furniza energie la preț scăzut, ridicând competitivitatea produselor. Centralele de termoficare pot să intre într-un program de creștere a eficienței, cu efecte pozitive nu numai în ce privește energia electrică, ci și cea termică. Acest gen de investiții de capital atras conduce la crearea de noi locuri de muncă.
4. Export de energie electrică în cadrul pactului de stabilitate balcanic, folosind avantajul amortizării avansate a centralelor electrice, precum și al costurilor marginale competitive. Această acțiune reiterează principiul folosirii la maximum a tehnologiilor ajunse la sfârșitul vieții lor operaționale, întârziind și apariția de dificultăți legate de închiderea unor centrale electrice din lipsă de cerere în partea de început a perioadei de dezvoltare economică luate în considerare. La aceasta se adaugă integrarea rețelelor electrice de transmisie, precum și a celor de conducte de gaz și de petrol (mai ales transcaucazian). Este de atras atenția aici asupra faptului că deschiderea rețelelor de transmisie de energie electrică cerută de directiva UE a energiei va conduce la creșterea competiției la oferta de energie. Pregătirea pentru această situație este absolut necesară, mai ales că ea nu poate fi evitată din motive de *acquis communautaire*. Crearea unei piețe solide a energiei, cu reguli clare și având o politică de management al riscului coerentă, este crucială în acest moment.
5. Vânzare de credite carbon (Protocol Kyoto). Energetica este unul din domeniile cu mare potențial de reducere a emisiilor poluante. Cum în

perspectivă pe termen mediu va fi posibilă vânzarea acestor reduceri de emisii, ele reprezintă o sursă de capital negeneratoare de datorii. Ratificarea Protocolului Kyoto de către România este salutară în această privință.

6. Politici de eficiență energetică. Factura energetică a țării este de cca 3,6 miliarde US\$. Costul energiei consumate în economie este de cca 2,2 miliarde US\$. Diferența (1,4 miliarde US\$) reprezintă pierderi dintre care unele sunt specifice tehnologiilor folosite, dar altele reprezintă eficiență scăzută de utilizare, deci pierderi care pot fi micșorate. Efectul de economisire rezultat în urma aplicării, într-o primă perioadă, a măsurilor cu cost scăzut sau de schimbare de comportament managerial poate fi foarte important. Aceste economii pot reprezenta capital disponibil pentru dezvoltare. Ca un exemplu al acestui mod de abordare a balanței energetice, prezentăm în anexă balanța de energie a țării reprezentată în US\$, și nu în tep (tone echivalent petrol), cu valorile în tep date de IEA-Paris din 1994 și la prețurile curente din același an. De asemenea, se dau în anexă și graficele de consum de energie electrică și de căldură pe categorii de venituri ale populației (măsurate în grupe de 20% - quintile - în ordinea crescătoare a veniturilor).

6.2. Situații de deteriorare de imagine și reținere a investiției străine

Percepția externă este erodată de: (i) faptul că energia nu este plătită de consumatori; (ii) lipsa unui cadru legislativ și a coerenței celui existent; (iii) lipsa capacității de absorbție a unor credite; (iv) lipsa unei structuri comerciale și a unei politici energetice orientate spre piață; (v) lipsa unor politici de asigurare a mecanismelor de garantare a creditelor pentru dezvoltare și de îmbunătățire a ratingului financiar al companiilor din sector; (vi) politica bancară neadaptată de finanțare a proiectelor în energie.

(i) plata arieratelor - cost de oportunitate

Penalizările pentru neplata energiei, dacă se aplică, sunt mult mai mici decât costul unui credit comercial de aceeași valoare. Evident, orice director de companie va încerca să evite costurile ridicate, deci să folosească sumele destinate plății energiei în alte scopuri. Aceasta transformă SC Electrica SA (pentru electricitate) și SC Termoelectrica SA (în special pentru căldură), pentru consumatorii din economie, precum și pe furnizorii de energie și, în amonte, de combustibil, pentru SC Electrica, în cele mai „bune” bănci din România. În plus, creează și o creștere a datoriei firmelor, cu scăderea valorii acțiunilor lor în bursă. O soluție care a început să se aplice timid este convertirea datoriei în acțiuni (debt-equity swap) care ar conduce la obținerea cotei de control de către furnizor, de exemplu, SC Electrica în SIDEX Galați. În aceste noi condiții, Electrica va putea schimba directorul general al SIDEX cu unul care plătește consumul de energie electrică. Datoria firmei scade și, în consecință, prețul acțiunilor sale va putea crește. Arieratul este recuperat chiar în surplus; prin vânzarea acțiunilor în

bursă afacerea poate deveni mai rentabilă. Această procedură va putea diversifica modul de privatizare a unor întreprinderi cu capital majoritar de stat care nu sunt bine gestionate de proprietarul actual, prin folosirea mecanismelor de piață.

(ii) lipsa unui cadru legislativ definitiv

Faptul că nu există încă o lege a energiei electrice și termice operantă dă un semnal de incertitudine în privința viitorului unor eventuale proiecte în sector. Pe de altă parte, o analiză recentă făcută de programul EU INOGATE arată că nu sunt necesare schimbări esențiale de legislație pentru structurarea proiectelor de conducte de tranzit pentru petrolul și gazul din zona Mării Caspice spre Uniunea Europeană și Europa de Est.

Pasul înainte făcut de instituționalizarea Agenției naționale de reglementări energetice și de legislația secundară emisă de aceasta au cerut aproape doi ani pentru a fi completate și sunt în prezent într-un proces de învățare de către jucătorii din sector. O etapă de evaluare și de ajustare a acestor norme va fi necesară în funcție de evoluția sectorului, în special în ideea atragerii de investiție străină (crearea unei percepții de risc redus și stabil în sectorul energetic). În piața de gaz natural; același tip de structură a intrat de curând în funcțiune.

(iii) lipsa capacității de absorbție a unor credite

Este inutil să se ia credite, indiferent de cât de scăzut este costul lor, dacă acestea nu se cheltuiesc pentru finalizarea rapidă a obiectivelor. Organizarea unor structuri de management de proiect experimentate este esențială pentru evitarea taxelor de neutilizare de credite. Exemplul cel mai elocvent este cel al împrumutului BIRD de reabilitare a sectorului energetic, intrat în efectivitate în ianuarie 1996, din care s-au cheltuit în primii patru ani doar cca 15%, plătindu-se în tot acest timp cheltuielile financiare de neutilizare. De asemenea, disponibilități de credite din BERD nu sunt folosite din cauza unei percepții de incoerență de politică față de schimbările din sectorul energetic. Mai mult, este foarte importantă definirea unei politici de achiziții publice coerente și bazate pe reglementările Băncii Mondiale și ale BERD, care să păstreze prevederea de acordare de avantaje pentru firmele locale, prevedere ce există în reglementările organismelor internaționale de finanțare menționate mai sus. Sunt de remarcat două aspecte esențiale privind aceste credite, legat de impactul lor în afara proiectelor specifice pentru realizarea cărora se împrumută aceste fonduri:

- a) evaluarea costului real al condiționalităților (covenants) din acordul de împrumut și negocierea pe aceste baze a condițiilor de credit;
- b) crearea unei priviri de ansamblu sectoriale care să coreleze diverse proiecte pentru realizarea unui număr total net pozitiv de locuri de muncă. Un exemplu este corelarea unui proiect de reabilitare a unor centrale electrice din sectorul energetic (care conduce la diminuarea locurilor de muncă în partea de generare de energie) cu un proiect de creștere de eficiență energetică la utilizatorii finali (care să creeze mai multe locuri de muncă decât dispar prin proiectul de reabilitare).

(iv) lipsa unei structuri comerciale și a unei politici energetice orientate spre piață

Evoluția sectorului energetic într-o piață de energie necesită crearea unei structuri comerciale bazate pe o serie de elemente care lipsesc în prezent din economia românească. Menționăm, printre altele, următoarele elemente:

- o rețea informatică prin care să se vehiculeze date tehnologice, comerciale și financiare constituind baza unei **burse a energiei**, în care prețul să fie stabilit de cerere și ofertă.
- sisteme de contorizare extinse, care să permită monitorizarea consumului și a facturii de energie.
- existența unui sistem de rating de performanță tehnologică și financiară a jucătorilor din piață, precum și, corelat cu acesta, o politică de asigurare și de creditare.

În strategiile energetice elaborate până în prezent, se constată o orientare spre gestiunea resurselor, iar aspectele de management financiar și management de risc în piață sunt complet inexistente. Aceasta produce o distorsiune a deciziilor de dezvoltare, precum și o scădere a încrederii investitorilor potențiali.

Un exemplu este raportul între contractele pe termen mai lung de cumpărare de electricitate care asigură motivația bancară (bancabilitatea) unor proiecte în acest moment și piața spot. Durata acestor contracte va trebui însă determinată cu o posibilă scădere a prețurilor spot în piață, astfel încât consumatorul industrial să nu fie defavorizat de un eventual preț de contract mai mare decât prețurile curente din piață. Nu există nici o analiză de acest gen făcută continuu și consistent până acum în România. Ea se face însă de către diverși investitori interesați (short term versus long term marginal cost of power). Este de subliniat aici că nu este o regulă prin care reforma în sectorul energetic să producă numai scăderi de prețuri. Situația din California este un exemplu relevant pentru efectele operaționale (întreruperi de alimentare cu energie) și financiare (arierate de zeci de miliarde de dolari și declarații de falimente de companii energetice), determinate de o structură necorespunzătoare a reformei la care nu pot rezista nici cele mai dezvoltate economii din lume.

De asemenea, la nivelul distribuției, care se dorește a fi privatizată mai repede, din motive de intrări de capital negenerant de datorii, nu există o politică generalizată de efectuare de evaluări de patrimoniu și nici de audituri financiare de firme specializate cu reputație. Evident, lipsa acestor date este de natură să greveze asupra valorii percepute de către piață.

(v) lipsa unor politici de asigurare a mecanismelor de garantare a creditelor pentru dezvoltare și de îmbunătățire a ratingului financiar al companiilor din sectorul energetic;

O companie cu un capital social de 15 000 miliarde lei '98 și un venit anual de cca 2 miliarde de US\$ are, în mod cert, o imagine de rating de piață financiară

diferită de o companie cu un capital social de 190 miliarde de lei '98 și venituri rezultate din prețurile de transport al energiei. Diferența de imagine față de mediul bancar între RENEL și CONEL a fost semnificativă și ea se menține relativ la companiile rezultate din CONEL. O dată cu schimbarea de personalitate juridică a companiei nu s-a asigurat mecanismul de păstrare a unui nivel suficient de scăzut de percepție a riscului de firmă, care să permită obținerea în continuare de credite avantajoase (situația de la începutul anului 2000 a fost simptomatică). De altfel, schimbarea de personalitate juridică nu a fost analizată, din punct de vedere al consecințelor financiare (condiționalitățile din contractele de credit existente), nici înainte de a fi făcută. Situația bondurilor Merrill Lynch este un exemplu evident. Lipsa unui mecanism de garantare crește costurile finanțării unor proiecte mari și/sau ale achiziției de combustibil în cantități mari. În perspectivă, se pierd avantajele de scală. Proiectele de dezvoltare vor putea finanța numai obiective mai mici și cu un serviciu al datoriei mai mare.

O soluție pentru garantarea de credite ar fi crearea unei companii de asigurare în sectorul energetic, al cărui rol, în timp, poate fi și acela de garantare a diverselor tipuri de credite, pe lângă rolul de asigurare de riscuri, pe care înainte le absorbea mărimea monopolului natural din sector.

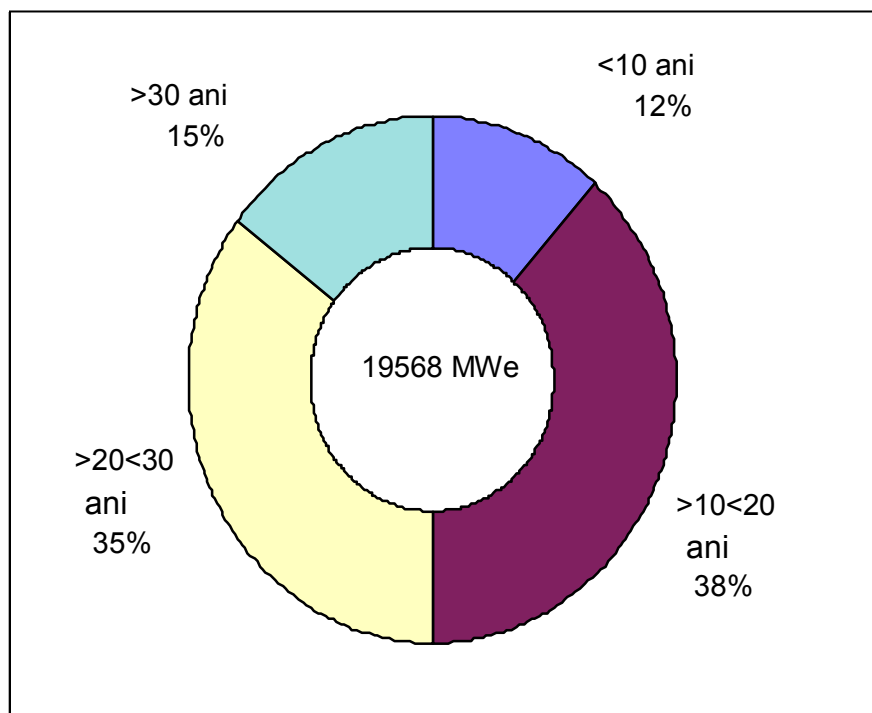
Utilizarea instrumentelor (opțiuni, derivative, futures etc.) de protecție la riscurile volatilității pieței (de exemplu, a prețului combustibililor) alături de obișnuința elaborării de strategii financiare pe termen mediu pot constitui alte mijloace de îmbunătățire a situației de rating financiar. Companiile din sector nu au o strategie de decizie financiară, aceasta conducând la pierderi financiare care depășesc eventualele câștiguri operaționale.

(vi) politica bancară neadaptată de finanțare a proiectelor în energie

O sursă semnificativă de economie o constituie proiectele de eficiență energetică. Cum 40% din piața de căldură a țării este acoperită de sistemele de termoficare urbană, finanțarea de proiecte de creștere a eficienței energetice în termoficare poate avea avantaje atât la diminuarea importurilor de combustibili, cât și la crearea de locuri de muncă. Față de proiectele industriale, apare un aspect aici care face dificilă finanțarea. Ciclul de manifestare a avantajelor acestor investiții, care asigură returnarea creditului, este dat de trecerea unui număr de ierni în care eficiența crescută produce economii. Băncile finanțatoare din România iau în considerație numai cicluri cronologice, și nu cicluri de afaceri. Maximul de termen pentru finanțare este de 12 luni. Evident, în aceste condiții, finanțarea de proiecte de eficiență energetică este prohibitivă. Dacă se face ceva, este numai la scară mică, pe bază de granturi. Soluția posibilă este formarea unui fond specializat de finanțare, gestionat de o entitate creată ad-hoc, care să dețină și datele specifice privind proiectele cele mai bune.

Bibliografie

- Chisari, Omar; Estache, Antonio; Romero, Carlos, *Winners and Losers from Utility Privatization in Argentina*, Policy Research Working Paper nr. 1824, The World Bank, September, 1997.
- Conger, Kurt J., *Competitive Benefits of Coexisting Private and Publicly Owned Electric Utilities*, Romania National Energy Conference, September, 1996.
- Gheorghe, A.; Purica, I., *Modele matematice în problematica dezvoltării*, Editura Academiei Romane, editori prof. Mircea Malița, prof. Solomon Marcus, București, 1982, "Alternative de decizie în programele de dezvoltare energetică".
- Guash, Luis J.; Hahn, Robert W., *The Costs and Benefits of Regulation*, Policy Research Working Paper nr.1773, The World Bank, June, 1997.
- Lundberg, Erik, *Studies in the Theory of Economic Expansion*, London, PS King 7 Sou Ltd, 1937.
- Purica, I., Conference on "Power generation projects in Central & Eastern Europe, Russia & the CIS", "Private sector participation in power sector in transition economies", Budapest, June, 1997.
- Ursu, I.; Gheorghe, A.; Vamanu, D.; Purica, I., *Risk Analysis*, Vol. 5, No. 4., 1985, "Socio-economic risk in development of energy systems".

Anexa 1**Vârsta centralelor energetice din CONEL în 1998**

Anexa 2

Balanta energetică a României exprimată în US\$ 1994

[k\$] 1994

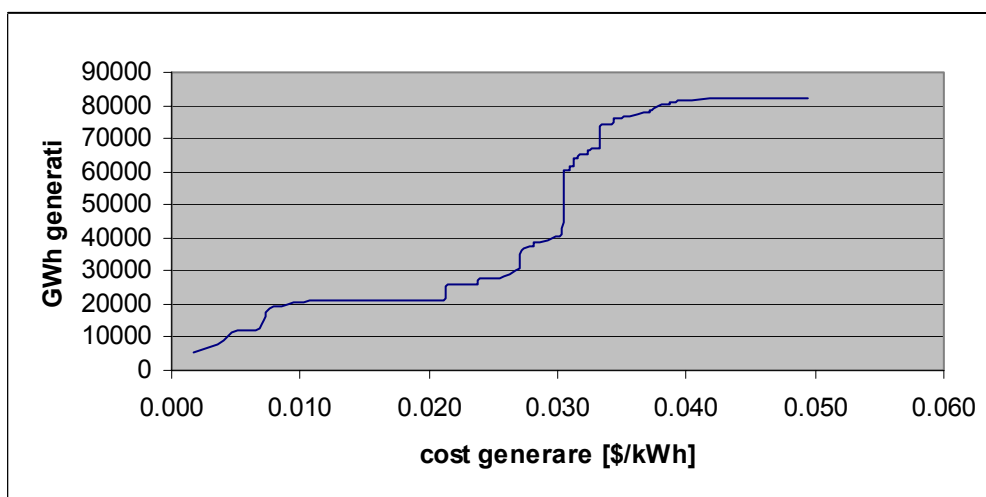
[illegible]

Oferta & Consum	Cărbune	Țiței	Produse petoliere	Gaz	Com- bustibil nuclear	Apă	Surse geoter- male so- lare etc.	Electrici- tate	Căldură	Total	Combust.. regener. și reziduuri	Balanța energetică
Minerale nemetalice	5351,5	0	30757,55	52509,6	0	0	0	24752,78	2092,833	115464,3	133,3333	115597,589
Echipament de transport	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Utilaje	2627,1	0	15818,17	58449,6	0	0	0	50684,26	9293,174	136872,3	266,6667	137138,966
Minerit și extracție	291,9	0	2196,968	4356	0	0	0	13976,06	0	20820,93	0	20820,9257
Alimente și tutun	2043,3	0	16609,07	61696,8	0	0	0	18185,71	672,6962	99207,58	1866,667	101074,251
Hârtie, celuloză și ziare	0	0	4921,207	158,4	0	0	0	10608,33	996,587	16684,53	0	16684,5276
Lemn și produse din lemn	1070,3	0	2372,725	4039,2	0	0	0	4378,042	1694,198	13554,47	11600	25154,4652
Construcții	291,9	0	22496,95	1742,4	0	0	0	11113,49	1744,027	37388,77	400	37788,7666
Textile și pielărie	97,3	0	4569,692	12276	0	0	0	11450,26	3961,433	32354,69	266,6667	32621,3571
Alte activități	194,6	0	2724,24	24710,4	0	0	0	25257,94	1619,454	54506,63	10133,33	64639,9635
SECTOR												
TRANSPORT	194,6	0	278839,1	2059,2	0	0	0	27110,19	0	308203,1	400	308603,1
Aerian	0	0	16433,32	0	0	0	0	0	0	16433,32	0	16433,3169
Rutier	0	0	224881,6	1821,6	0	0	0	0	0	226703,2	0	226703,193
Cale ferată	97,3	0	25924,22	0	0	0	0	23742,46	0	49763,98	266,6667	50030,6435
Transport pe canal	0	0	87,8787	0	0	0	0	841,9312	0	929,8099	0	929,809917
Navigare internă	0	0	11512,11	0	0	0	0	0	0	11512,11	0	11512,1097
Alte activități	97,3	0	0	237,6	0	0	0	2525,794	0	2860,694	133,3333	2994,02698
ALTE SECTOARE	6421,8	0	70566,6	141530,4	0	0	0	151379,2	89767,58	459665,6	125200	584865,606
Agricultură	194,6	0	42621,17	2138,4	0	0	0	26605,03	3413,311	74972,51	2266,667	77239,1732
Comerț și servicii publice	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Locuințe	5059,6	0	14851,5	120700,8	0	0	0	96316,93	75217,41	312146,2	117466,7	429612,904
Altele	1167,6	0	13093,93	18691,2	0	0	0	28457,28	11136,86	72546,86	5466,667	78013,5282
UZ NON- ENERGETIC	11	0	15818,17	0	0	0	0	0	0	15829,17	0	15829,166
în industrie/transf./ energie	1070,3	0	3690,905	0	0	0	0	0	0	4761,205	0	4761,2054
în transport	0	0	1230,302	0	0	0	0	0	0	1230,302	0	1230,3018

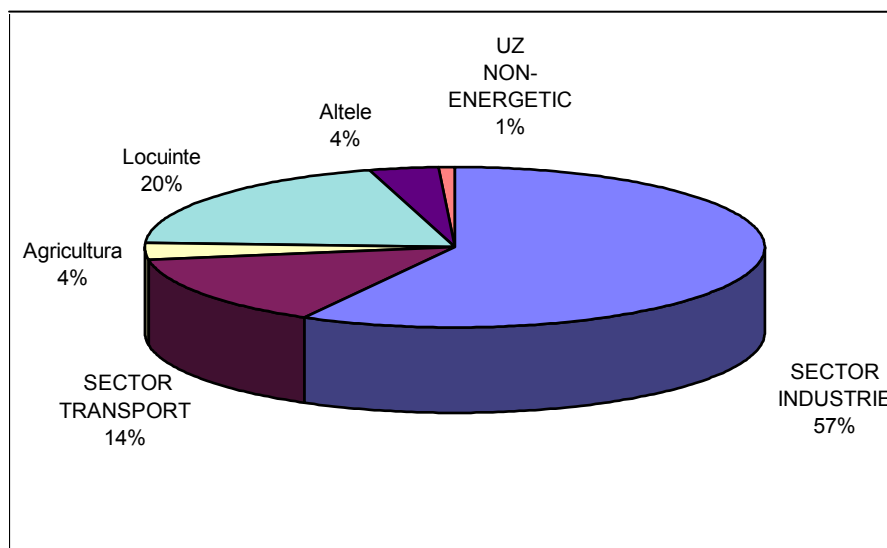
Oferta & Consum	Cărbune	Țiței	Produse petroliere	Gaz	Com- bustibil nuclear	Apă	Surse geoter- male so- lare etc.	Electrici- tate	Căldură	Total	Combust.. regener. și reziduuri	Balanța energetică
în alte sectoare	0	0	10896,96	0	0	0	0	0	0	10896,96	0	10896,9588
Electricitate												
generată	837549,1	0	245519,3	702950,6	0	553585,3	0	0	0	2339604	0	2339604,27
Uzine de electricitate	300131	0	43621,47	164174,6	0	553585,3	0	0	0	1061512	0	1061512,27
Uzine CHP	537418,2	0	201897,8	538776	0	0	0	0	0	1278092	0	1278092
Căldură generată	93633,62	0	143334,7	245824,2	0	0	0	0	0	482792,5	4627,694	487420,215
Uzine CHP	87238,92	0	116794,8	171093,9	0	0	0	0	0	375127,6	926,2366	376053,787
Uzine termice	6394,695	0	26539,9	74730,37	0	0	0	0	0	107665	3701,458	111366,428

Anexa 3

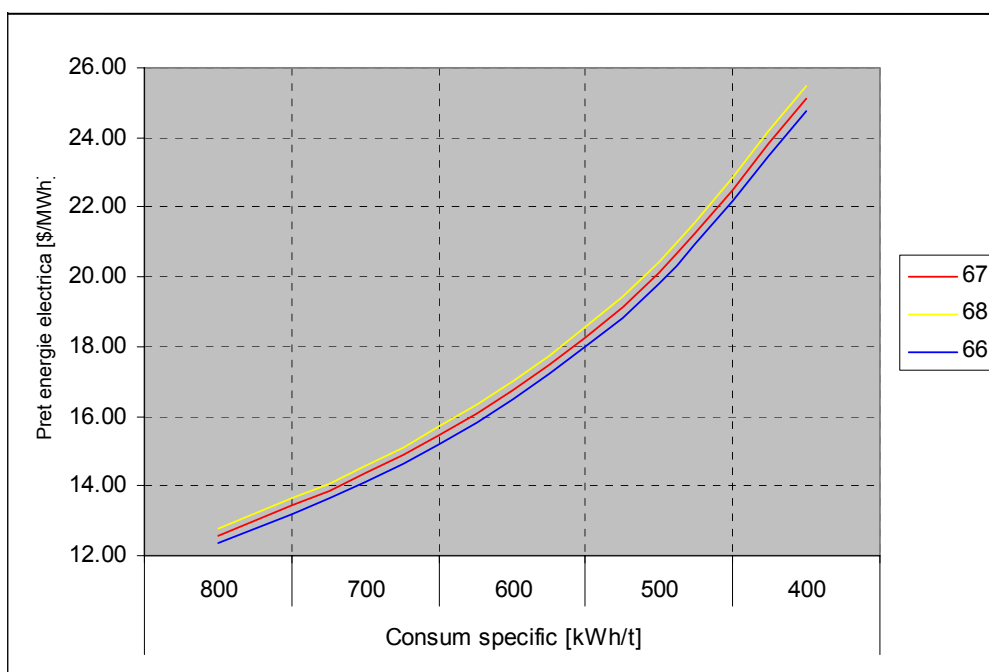
Distribuția GWh după cost

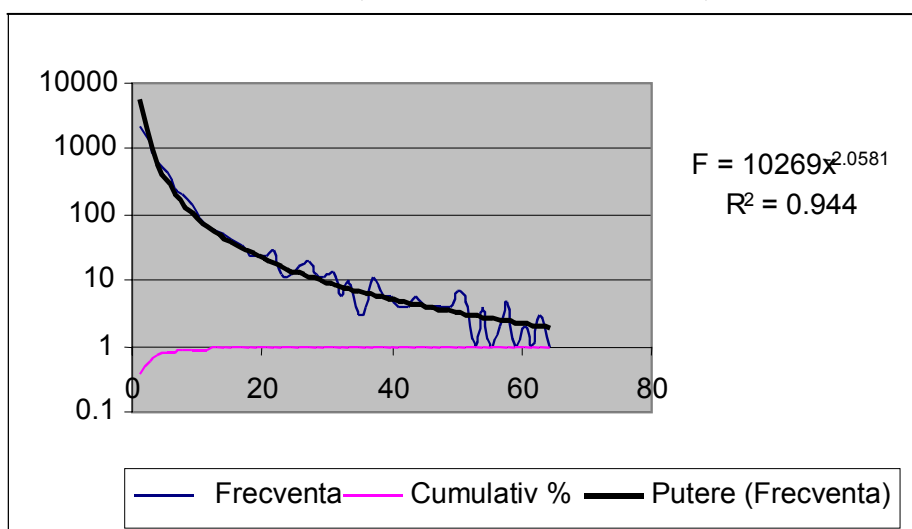
Consum final total [G\$]=2,17

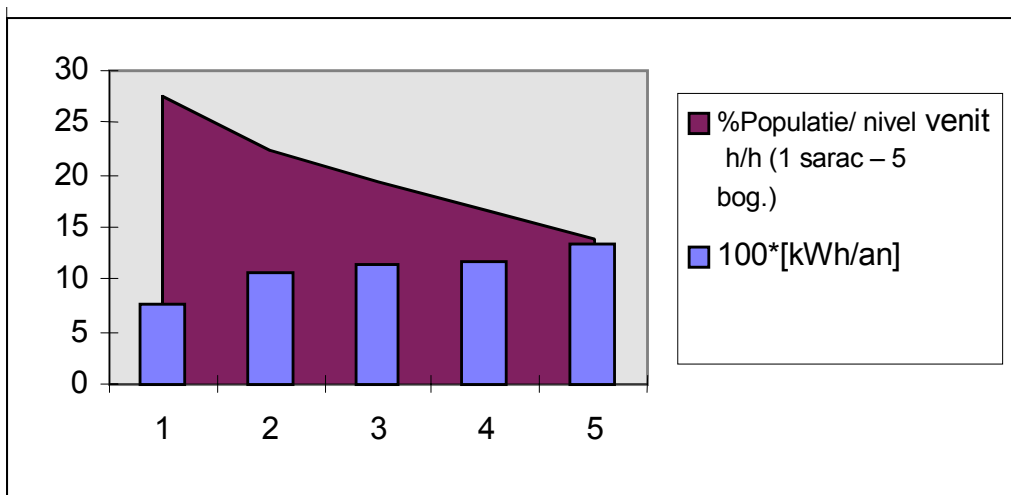
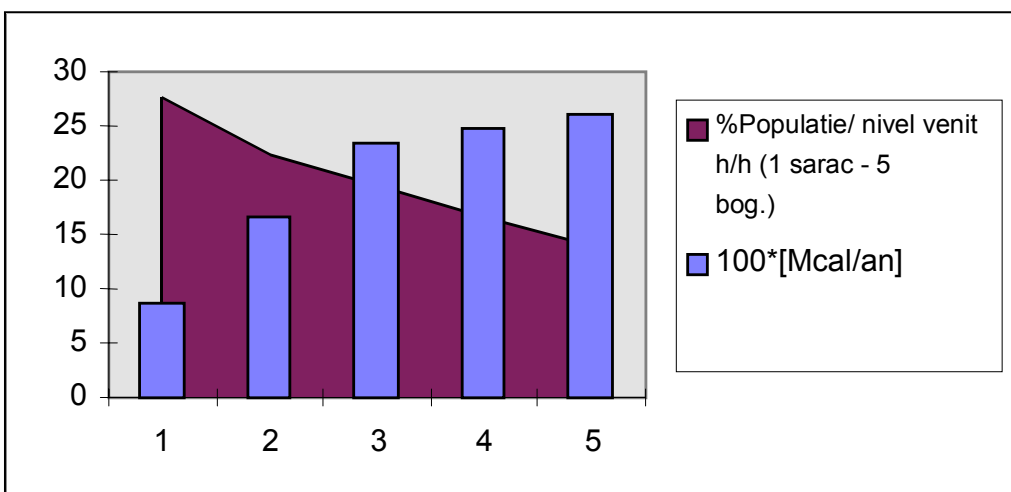

Preț maxim al energiei electrice, funcție de consumul specific, pentru a avea oțel competitiv, la prețuri internaționale date în legendă în [\$ / t]

Energie/producție brută (exclusiv subvenții) - %

Consumul de electricitate în locuințe**Consumul de căldură în locuințe**

7. ADDENDA (dezbateri)

Extrase din stenograma dezbaterilor pe marginea referatelor prezentate

Pe baza materialelor prezentate, s-au formulat unele întrebări:

1. Dacă informațiile prezentate în cadrul acestui seminar vor ajunge să fie cunoscute și de societatea civilă, care să poată interveni în cunoștință de cauză cu propuneri și chiar soluții în acest domeniu energetic care este de maximă importanță pentru întreaga viață economică și socială.

Acad. dr. **Aurel Iancu**:

Toate materialele prezentate în cadrul seminarului ESEN 2, inclusiv discuțiile pe marginea subiectelor dezbătute, vor fi cuprinse într-o lucrare ce va fi publicată în următoarea perioadă, în circa 1-2 luni.

2. Dacă s-au stabilit priorități în domeniul energetic și dacă pe plan mondial există mari companii care și-au constituit sursă proprie de energie și care este tendința la noi.

Dr. **Ștefan Răgălie**:

În condițiile consolidării pieței energiei, fiecare stat din UE își definește prioritățile naționale de dezvoltare a sectorului energetic. Conform acestei practici, și Guvernul României și-a definitivat recent aceste priorități, prin aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare energetică pe termen mediu. În cadrul acestei strategii a fost corelat necesarul de energie cu cerințele din industrie. Totuși considerăm că trebuie clarificat dacă strategia dezvoltării economiei naționale pe termen mediu este corelată cu strategia dezvoltării energetice. Pe plan mondial și european există mari companii energetice care dețin surse proprii de furnizare a energiei electrice.

Dr. **Ionuț Purica**:

Avantajele unei economii central-planificate au constatat în faptul că ideile se răspândeau foarte repede în teritoriu, în întreaga economie. Pe vremea când, acum 35-40 de ani, la noi exista ideea că trebuie să distribuim industria în diverse orașe și în fabricile din jurul lor vor trebui făcute centrale care să alimenteze cu electricitate rețeaua din industria respectivă cu energie termică (aburi) pentru industrie și pentru încălzirea locuințelor etc., s-a considerat normal ca excesul de căldură sau căldura reziduală în procesul termodinamic de conversie în electricitate să fie folosită pentru termoficare. Așa cum gândesc eu, avantajul economiei central-planificate este că viteza de răspândire a deciziei se propagă în plan teritorial rapid. Ceea ce se întâmplă astăzi, când începe să se schimbe relația economică, financiară și așa mai departe, care are o dinamică diferită de cea a economiei central-planificate, este că unele structuri din industriile respective încep să nu mai funcționeze și atunci centralele, care în mod normal

trebuia să producă electricitate pentru ele, pentru fabrici și așa mai departe și să dea căldura reziduală pentru încălzirea orașelor, încep să devină sursa principală de încălzire a orașului, pentru că nu are din ce să se încălzească comunitatea respectivă. O serie de industrii mari, care de data aceasta încep să funcționeze bine, poate pentru că nu vor să absoarbă o serie de ineficiențe internalizate în prețul energiei, nu sunt interesate de ceea ce face orașul de lângă ele, dar sunt interesate să aibă electricitate, iar industria românească este energo-intensivă (aceasta nu înseamnă că nu funcționează economic) și cu ea trebuie să mergem pentru a construi mai departe posibilitățile de a folosi noi tehnologii mai puțin energo-intensive. De exemplu, cazul industriei tipice - Rafinăria de la Brazi, care dispune de Termocentrala Brazi, care primește păcură și gaz să funcționeze și să dea căldură și energie la prețuri mari; ar putea să se facă o unitate-două, fizic vorbind. Important este să ai energia de la care să pornești, structura financiară eficientă, echipamentul tehnologic, numai că atunci orașul Ploiești rămâne în imposibilitatea de a primi căldură folosindu-se de turbinele și cazanele de la Brazi, care furnizau electricitatea și căldura necesară.

Pe baza materialelor prezentate în cadrul seminarului și a întrebărilor formulate s-au purtat în continuare, dezbateri.

Dr. Gheorghe Stroe

Comunicările științifice prezentate în cadrul seminarului ESEN 2 privind politicile energetice, cerințele și condițiile pentru pregătirea aderării României la UE conțin analize, informații și sugestii valoroase pentru fundamentarea deciziilor ce urmează a fi stabilite în acest domeniu de către autoritățile competente ale statului român.

Pe bună dreptate, s-a susținut teza că proiecțiile și politicile energetice trebuie să se afle într-o corelare strânsă cu proiecțiile și politicile industriale, dar care nu au fost făcute cunoscute de autorități.

În comunicări au fost abordate problemele de fond privind strategia de dezvoltare economică pe termen mediu, redimensionarea capacităților și îmbunătățirea eficienței, promovarea unor noi investiții și creșterea competitivității, necesitatea abordării pe etape a liberalizării pieței, privatizarea, dereglementarea, pași utili spre demonopolizare, introducerea concurenței, corporatizarea, oportunități privind sursele de energie, definirea și separarea activităților ce urmează să fie privatizate, accesul liber la rețeaua de transport, restructurarea sectorului energetic, rolul autorităților de reglementare, pragurile de deschidere a pieței interne pe etape, transparența pieței energetice și politicile de preț compatibile cu piața europeană, măsuri de aplicare a acquis-ului comunitar, modul cum unele țări europene își susțin și apără pozițiile.

De aceea, apreciez că în aceste lucrări au fost oferite informații temeinic documentate și propuneri valoroase, care sunt deosebit de utile instituțiilor chemate să elaboreze pozițiile oficiale în domeniul energetic. Pentru valorificarea acestor cercetări și cultivarea în continuare a unui spirit constructiv și de

conlucrare a organismelor societății civile cu autoritățile, doresc să formulez unele considerente de ordin personal:

- în primul rând, susțin ca pe lângă transmiterea pe Internet a comunicărilor prezentate în cadrul seminarului, cum în mod justificat s-a propus în cadrul acestor dezbateri, să ne unim eforturile pentru ca prin publicațiile Camerei de Comerț și Industrie, “Economistul” și alte publicații cu caracter economic, conținutul acestor comunicări extrem de valoroase să fie aduse la cunoștința opiniei publice, specialiștilor, organismelor societății civile și autorităților.
- în al doilea rând, ne exprimăm regretul că nici autorii comunicărilor prezentate, nici comisiile din ADER nu au găsit disponibilitatea necesară la departamentele din Ministerul Industriei și Resurselor pentru a cunoaște lucrările elaborate de specialiștii din acest minister pe tema integrării în UE, pentru a face un schimb util de informații și opinii, pentru a coopera, chiar pe probleme punctuale, în vederea fundamentării poziției României în ce privește politicile energetice și îndeplinirea criteriilor și cerințelor pentru aderare la UE. În continuare, rămânem deschiși unei cooperări cu autoritățile în aceste probleme.
- în al treilea rând, sper că ne vom reîntoarce la problemele dezbătute astăzi, după ce autoritățile ne vor face cunoscută strategia lor în aceste domenii. Este de dorit ca lucrările elaborate de specialiștii din Ministerul Industriei și Resurselor să cuprindă toată gama de probleme privind sectorul energetic în stadiul actual și dezvoltarea în perspectivă, astfel încât să fie definite cât mai precis răspunsurile la criteriile și exigențele aderării la UE în acest domeniu, etapele necesare și mai ales ce trebuie întreprins în perioada următoare, până la aderare.

În încheiere, doresc să menționez faptul că specialiștii Comisiilor de profil din ADER doresc să-și aducă contribuția la finalizarea cu succes a dosarului “energie”, pentru realizarea acquis-ului comunitar și integrarea țării noastre în structurile europene.

Dr. ing. Liviu Groza:

În cadrul acestei dezbateri, doresc să mă refer la practica din țările UE de îmbunătățire a reglementărilor în domeniul energiei electrice. În general, reglementările energetice și, în particular, cele din sectorul de producere a energiei electrice fac parte din politicile energetice și ele afectează întreaga viață economică a statelor din UE. În fapt, reglementările energetice se încadrează în reforma socio-economică în desfășurare.

Atât OCDE/AIE, cât și Comisia Uniunii Europene au întocmit analize și au emis directive în acest domeniu. Acestea se referă la țările membre și arată diversitatea situațiilor privind impactul liberalizării și privatizării asupra performanței sectorului energiei electrice, precum și asupra eficienței energetice și a

prețurilor practicate. Indicatorii aleși evaluează diferențele de strategii de dezvoltare a sectorului energetic.

Țările din Europa Centrală și de Est pot găsi în metodologia propusă OCDE/AIE de analiză empirică o abordare treptată prin studii proprii economiei românești, urmărind practicile și cercetările deja întreprinse, precum și rezultatele obținute în țările occidentale. Aceste elemente pot fi examinate corelat cu orientările în politica de dezvoltare pe termen mediu pentru a se putea profita de experiența acestora.

Dacă pentru întreprinderi furnizoare de energie electrică schimbările în legislație se repercutează lent asupra comportării lor, în schimb separarea producției de transport, natura acționarului, accesul la rețea și introducerea unei piețe a electricității au un impact semnificativ asupra performanțelor, după analiza empirică făcută de OCDE/AIE.

Reglementarea și dereglementarea pot avea o influență asupra planificării și funcționării și a eficienței sistemelor energetice, precum și asupra prețurilor la consumatori. Dacă nu se realizează o urmărire atentă a complexității fenomenelor de reformă în cadrul sectorului, acesta se poate confrunta cu situații tensionate, chiar crize, cu consecințe grave, precum recenta criză din California, care a afectat continuitatea furnizării și plata energiei consumate.

Pe lângă activitatea de documentare și informație care stă la baza preocupărilor din țară, analize și studii de fundamentare a deciziilor sunt indicate în completare. Un volum important de date, adoptarea unor indicatori de evaluare și a unei metode econometrice de calcul sunt activități de dezvoltat în viitor pentru cerințele impuse de integrarea europeană.

Activitățile actuale în cadrul ANRE sub coordonarea Ministerului Industriei și Resurselor își găsesc astfel o fundamentare care completează prin studii pe cea bazată pe informația economică și documentarea din întreprinderi similare din UE și din SUA, pentru a îmbunătăți pe fond activitatea din cadrul agenției.

Ing. Gheorghe Manea:

În cadrul acestui seminar, doresc să supun dezbaterii publice aspecte esențiale privitoare la viitorul securității aprovizionării cu energie a Uniunii Europene în perspectiva anului 2030.

Abordarea viitorului aprovizionării cu energie a Uniunii Europene la orizontul anului 2030 trebuie făcută pornind de la următoarele premise:

- cvasitotalitatea țărilor europene vor face parte din UE înaintea anului 2030;
- dependența de importul de energie din afara UE, de 70%, este un motiv de maximă îngrijorare în cazul unor complicații de ordin geopolitic din zonele ce exportă surse de energie;

- globalizarea economiei va modifica modelele de producție și consum de energie (în bine sau rău) din țările membre ale UE;
- piața europeană de energie este în formare și evoluția ei nu va fi ușoară: trebuie luate în considerare regimul subvențiilor, distribuția neuniformă a surselor naturale, disparități naționale ale calității infrastructurii sectorului energie, concepte de formare a prețului energiei.

Grupul Român de Lucru pentru Energie (GRLE) consideră oportune următoarele direcții de acțiune pentru decidenții din Uniunea Europeană din sectorul energie:

- reconsiderarea politicilor față de punerea în valoare a combustibililor fosili, energetica nucleară, hidroenergia în mari centrale electrice și elaborarea unor politici cu orizont de 30-50 de ani în aceste domenii;
- susținerea uniformă, la nivelul UE, a valorificării surselor energetice regenerabile (SER), printr-o politică comună de stimulare a producerii și consumului de energie curată;
- formarea unui portofoliu al UE de importanță comercială pentru piețele globalizate, de utilaje, echipamente, know-how ce privesc producerea, transportul și utilizarea energiei;
- protecția mediului față de impactul cu sectorul energie, prin reconstrucția ecologică a siturilor poluate de activități ce privesc energia;
- includerea în portofoliul temelor de cercetare-dezvoltare a valorificării unor surse combustibile fosile, precum: țițeiul rămas în strat după extracția primară, gazeificarea in situ a cărbunilor, lichefierea biochimică a cărbunilor;
- stimularea sectorului de cercetare-dezvoltare pentru găsirea de noi tehnologii și reducerea presiunii sectorului energie asupra mediului înconjurător.

În ceea ce privește incidența lucrării GREEN PAPER asupra viitorului sectorului energie din România, în perspectiva anului 2030, se fac următoarele precizări:

- trebuie redusă dependența față de importul de surse primare de energie, prin: creșterea eficienței consumului de energie în locuințe (greenlabel pentru echipamentele electrocasnice), reducerea pierderilor de energie pe tot lanțul generare-consum de energie, încheierea acțiunii de valorificare a potențialului hidroenergetic al țării, introducerea în circuitul economic a surselor de energie geotermală, a energiei soarelui, vântului, biomasei, biocombustibililor;
- există necesitatea reconsiderării politicilor față de energetica nucleară, termoeenergetica pe cărbuni, hidrocentralele electrice pe Dunăre, termoficarea urbană, aprovizionarea cu combustibili a satelor de câmpie;

- trebuie urmărită realizarea inelului energetic al țărilor riverane Mării Negre (și siguranță în aprovizionarea cu energie);
- se impune protecția mediului față de efectele adverse ale sectorului energie, prin promovarea culoarelor verzi, a transportului nemotorizat pe distanțe foarte scurte, prin gestiunea riscurilor derivate valorificării unor surse fosile, a uraniului, a barajelor hidro de mari dimensiuni, a depozitării deșeurilor radioactive etc.;
- trebuie aduse contribuții la conturarea locuinței “inteligente”, prin preluarea unor tradiții din practica rurală ce privesc energetica locuinței (inclusiv folosirea unor materiale de construcție neenergo-intensive);
- ca reacție a României la fenomenul de globalizare, se impune conturarea unui portofoliu de activități cu valoare comercială, generatoare de venit obținut din valorificarea de know-how, asistență tehnică oferită în străinătate, activitate de construcții-montaj etc.;
- trebuie urmărită încheierea procesului de electrificare rurală.

8. DIRECTIVA 92/96 A PARLAMENTULUI EUROPEAN PRIVIND REGLEMENTAREA PIEȚEI INTERNE DE ENERGIE ELECTRICĂ

**DIRECTIVE 92/96/EC OF THE
EUROPEAN PARLIAMENT
AND OF THE COUNCIL
Of**

concerning common rules for the
internal market in electricity

THE EUROPEAN PARLIAMENT AND
THE COUNCIL OF THE EUROPEAN
UNION,

**DIRECTIVA 92/96/CE
A PARLAMENTULUI EUROPEI
ȘI A CONSILIULUI**

pentru
referitor la reglementările comune
pentru piața internă de energie electrică

PARLAMENTUL EUROPEI ȘI
CONSILIUL UNIUNII
EUROPENE,

Having regard to the Treaty establishing the European Community, and in particular Comunității Europene și în special cu Articolul Article 57 (2), Article 66 and Article 100a 57 (2), Articolul 66 și Articolul 100 din acesta, thereof;

Having regard to the proposal from the Commission¹, În conformitate cu propunerea Comisiei,

Having regard to the Opinion of the Economic and Social Committee², În conformitate cu punctul de vedere al Comisiei Economice și Sociale,

Acting in accordance with the procedure laid down in Article 189b of the Treaty³, În conformitate cu procedura din Articolul 189b din Tratat,

(1) Whereas it is important to adopt measures to ensure the smooth running of the internal market, whereas the internal market it is to comprise an area without internal frontiers in which the free movement of goods, persons, services and capital is ensured; (1) Deoarece este important să fie adoptate măsuri care să asigure funcționarea fără dificultăți a pieței interne, deoarece piața internă se va compune dintr-o zonă fără granițe interne în care se asigură mișcarea liberă a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și a capitalului;

(2) Whereas the completion of a competitive electricity market is an important step towards completion of the internal energy market; (2) Deoarece realizarea unei piețe de electricitate competitive este un pas important în raport cu realizarea pieței interne de energie;

(3) Whereas the provisions of this Directive should not affect the full application of the Treaty, in particular the provisions concerning the internal market and competition; (3) Deoarece prevederile acestei Directive nu trebuie să influențeze aplicarea completă a Tratatului și îndeosebi a prevederilor referitoare la piața internă și la competiție;

(4) Whereas establishment of the internal market in electricity is particularly important in order to increase efficiency in the production, transmission and distribution of electricity; (4) Deoarece stabilirea pieței interne de electricitate este deosebit de importantă pentru eficientizarea producției, transportului și distribuției acestui produs, contribuind totodată la

¹ OJNOC6S, 14.3.1992, p.4.

² OJNOC73, 15.3.1993, p.31.

³ Opinion of the European Parliament of 17 November 1996 (OJ No C 329, 6.12.1993, p. 150). Council Common Position of (not yet published in the Official Journal) and Decision of the European Parliament of (not yet published in the Official Journal).

this product, while reinforcing security of creșterea gradului de siguranță în alimentare și supply and the competitiveness of the de competitivitate a economiei europene în European economy and respecting condițiile respectării normelor de mediu; environmental protection;

(5) Whereas the internal market in electricity (5) Deoarece piața internă de electricitate trebuie needs to be established gradually, in order to să se formeze treptat pentru ca industria să se enable the industry to adjust in a flexible and poată adapta flexibil și controlat la noile condiții ordered manner to its new environment and și la diversele moduri actuale de organizare a to take account different ways in which sistemelor de electricitate; electricity systems are organized at present;

(6) Whereas the establishment of the internal (6) Deoarece înființarea pieței interne din market in the electricity sector must favour sectorul energiei electrice trebuie să favorizeze the interconnecton and intreoperability of interconectarea și interoperabilitatea sistemului; systems;

(7) Whereas Council Directive 90/547/EEC (7) Deoarece Directiva Consiliului 90/547/EEC of 29 October 1990 on the transit of din 29 octombrie 1990 referitoare la trecerea electricity through transmission grids¹ and (circulația) electricității prin rețelele de transport Council Directive 90/377/EEC of 29 June și Directiva Consiliului 90/3770/EEC din 29 iunie 1990 concerning a Community procedure to 1990 referitoare la procedura aplicabilă în cadrul the transparency of the gas and electricity CE în vederea îmbunătățirii transparenței prices charged to industrial end-users², prețurilor la gaz și electricitate practicate la provide for a first phase for the completion of utilizatorii industriali finali reprezintă o primă the internal electricity market; etapă din procesul de realizare a pieței interne de electricitate;

(8) Whereas it is now necessary to the (8) Deoarece este necesar să fie luate măsuri în further measures with a view to vederea înființării pieței interne de electricitate; establishment the internal market in electricity;

(9) Whereas, in the internal market, electricity (9) Deoarece, pe piața internă, întreprinderile de undertakings must be able to operate, electricitate trebuie să funcționeze fără să-și without prejudice to compliance with public neglijeze obligațiile pe care trebuie să le onoreze service obligations, with a view to achieving a pentru utilizatorii industriali finali în vederea competitive market in electricity; finalizării unei piețe competitive de electricitate;

(10) Whereas Member States, because of (10) Deoarece statele membre, din cauza the structural differences in the Member diferențelor structurale din statele membre, au States, currently have different systems for actualmente sisteme diferite de reglementare a regulating the electricity sector; sectorului de electricitate;

(11) Whereas, in accordance with the (11) Deoarece, în conformitate cu principiul principale of subsidiarity, general principles subsidiarității, la nivelul Comunității trebuie providing for a framework must be stabilite principiile generale ale unui cadru de established at Community level, but their reglementare, dar implementarea lor detaliată detailed implementation should be left to revine statelor membre, permițându-i-se fiecăruia Member States, thus allowing each Member să opteze pentru regimul care corespunde cel States to choose the regime which mai bine situației sale specifice; corresponds best to its particular situation;

(12) Whereas, whatever the nature of the (12) Deoarece, indiferent de modul de prevailing market organization, access to the organizare a pieței, accesul la sistem trebuie să system must be open in accordance with this fie deschis în conformitate cu Directiva și trebuie Directive and must lead to equivalent să determine în cadrul statelor membre rezultate economic results in the Member States and economice echivalente, deoarece se dorește

¹ OJ No L 313, 13.11.1990, p.30. Directive as last amended by Commission Decision 95/162/EC (OS No L 107, 12.5.1995, p.53)

² OJ No L 185, 17.7.1990, p. 16. Directive as last amended by Commission Directive 93/87/EEC (OJ No L 277, 10.11.1993, p.32).

hence to a directly comparable level of obținerea unui nivel comparabil în ceea ce opening-up of markets and to a directly privește lărgirea piețelor și a unui grad comparable degree of access to electricity comparabil în ceea ce privește accesul pe markets; piețele de electricitate;

(13) Whereas for some Member States the (13) Deoarece, în cazul anumitor state membre, imposition of public service obligations may impozitarea funcțiunilor publice poate fi necesară be necessary to ensure security of supply pentru asigurarea siguranței în alimentare și a and consumer and environmental protection, consumatorului și a protecției mediului which, in their view, free competition, left to înconjurător, pe care competiția liberă nu le itself, cannot necessarily guarantee; poate garanta;

(14) Whereas long-term planning may be one (14) Deoarece planificarea pe termen lung poate means of carrying out those public service fi un mijloc de îndeplinire a obligațiilor legate de obligations; serviciile publice;

(15) Whereas the Treaty lays down specific (15) Deoarece Tratatul stabilește reglementările rules with regard to restrictions on the free specifice privind restricțiile impuse mișcării libere movement of goods and on competition; a mărfurilor și competiției;

(16) Whereas Article 90(1) of the Treaty, in (16) Deoarece Articolul 90(1) din Tratat obligă în particular obliges the Member States to particular statele membre să respecte aceste respect these rules with regard to public reglementări privind întreprinderile publice și undertakings and undertakings which have întreprinderile cărora li s-au acordat drepturi been granted special or exclusiv rights; speciale sau exclusive;

(17) Whereas Article 90(2) of the Treaty (17) Deoarece Articolul 90(2) din Tratat obligă subjects undertakings entrusted with the întreprinderile care răspund de funcționarea operation of services of general economic serviciilor de interes economic general să se interest to these rules under specific supună acestor reglementări în condiții specifice; conditions;

(18) Whereas the implementation of this (18) Deoarece implementarea acestei Directive Directive will have an impact on the activities va avea un impact asupra activităților unor astfel of such undertakings; de întreprinderi;

(19) Whereas the Member States, when (19) Deoarece statele membre, atunci când imposing public service obligations on the impun întreprinderilor din sectorul electricității enterprises of the electricity sector, must be obligația asigurării serviciilor publice, trebuie să therefore respect the relevant rules of the respecte reglementările corespunzătoare din Treaty as interpreted by the Court of Justice; Tratat așa cum sunt ele interpretate de Curtea de Justiție;

(20) Whereas, in established the internal (20) Deoarece, atunci când se înființează piața market in electricity, full account should be internă de electricitate, trebuie avut în vedere taken of the Community objective of obiectivul Comunității de coeziune economică și economic and social cohesion, particularly in socială, în special în sectoare cum ar fi sectors such as the infrastructures, national infrastructurile naționale sau din interiorul or intra-Community, which are used for the Comunității care sunt folosite la transportul transmission of electricity; energiei electrice;

(21) Whereas the Decision of the European (21) Deoarece Hotărârea Parlamentului Euro-Parliament and of the Council adopting a pean și a Consiliului de a adopta o serie de di-series of guidelines on trans-European rective referitoare la rețelele electrice trans-energy networks has contributed to the europene a contribuit la dezvoltarea infra-development of integrated infrastructures for structurilor integrate pentru transportul energiei the transmission of electricity; electrice;

(22) Whereas it is therefore necessary to (22) Deoarece este necesar să fie stabilite establishe common rules for the production reglementările comune pentru producția de of electricity and the operation of electricity electricitate și funcționarea sistemelor de transmission and distribution systems; transport și distribuție a electricității;

(23) Whereas there are two systems that (23) Deoarece există două metode care se pot may be applied for opening up the production aplica în vederea lărgirii pieței de producție de market, an authorization procedure or a energie electrică, o procedură de acordare a

tendering procedure, and these must operate autorizației și procedura licitației, iar acestea accordance with objective, transparent and trebuie să acționeze în baza unor criterii non-discriminatory criteria; obiective, transparente și nediscriminatorii;

(24) Whereas the position of autoproductors (24) Deoarece în cadrul acestei structuri trebuie and independent producers needs to be avută în vedere poziția autoproducătorilor și a taken into consideration within this producătorilor independenți; framework;

(25) Whereas each transmission system (25) Deoarece fiecare sistem de transport trebuie must be subject to central management and să se supună managementului și controlului control in order to ensure the security, central în vederea asigurării unui sistem sigur, reliability and efficiency of the system in the fiabil și eficient care să servească intereselor interests of producers and their customers; producătorilor și clienților lor; deoarece trebuie whereas a transmission system operator desemnat un operator pentru sistemul de should therefore be designated and transport care să răspundă de exploatarea, entrusted with the operation, maintenance, întreținerea și, dacă este necesar, de and, if necessary, development of the perfecționarea sistemului; deoarece operatorul system; whereas the transmission system sistemului de transport trebuie să se comporte operator must behave in an objective, într-un mod obiectiv, transparent și transparent and non-discriminatory manner; nediscriminatoriu;

(26) Whereas the technical rules for the (26) Deoarece reglementările tehnice privind operation of transmission systems and direct funcționarea sistemelor de transport și a liniilor lines must be transparent and must ensure directe trebuie să fie transparente și să faciliteze interoperability; interoperabilitatea;

(27) Whereas objectives and non- objective (27) Deoarece trebuie stabilite criterii obiective și discriminatory criteria must be established for nediscriminatorii care să reglementeze controlul the dispatching of power stations; centralelor electrice prin dispecer;

(28) Whereas, for reasons of environmental (28) Deoarece, din motive legate de protecția protection, priority may be given to the mediului, trebuie acordată prioritate producției de production of electricity from renewable electricitate pe baza surselor regenerabile; sources;

(29) Whereas, at the distribution level, (29) Deoarece, la nivelul distribuției, consu- customers located in a given area may be matorilor dintr-o anumită zonă trebuie să li se granted supply rights and a manager must be acorde dreptul la alimentare și este necesară designated to manage, maintain and, if desemnarea unui manager care să se ocupe de necessary, develop each distribution system; gestionarea, menținerea și, dacă este necesar, de dezvoltarea fiecărui sistem de distribuție;

(30) Whereas, in order to ensure (30) Deoarece funcția de transport al energiei a transparency and non-discrimination the întreprinderilor integrate pe verticală nu poate transmission function of vertically integrated deveni transparentă și nediscriminatorie dacă nu undertakings independently from the other este exploatată independent față de celelalte activities; activități;

(31) Whereas a single buyer must operate (31) Deoarece cumpărătorul unic trebuie să separately from the generation and opereze separat de activitățile de producere și distribution activities of vertically integrated distribuție ale întreprinderilor integrate pe undertakings; whereas the flow of information verticală; deoarece trebuie restricționat fluxul de between the single buyer activities and these informații dintre activitățile cumpărătorului unic și generation and distribution activities needs to aceste activități de producere și distribuție; be restricted;

(32) Whereas the accounts of all integrated (32) Deoarece bilanțurile contabile ale tuturor electricity undertakings should provide for întreprinderilor de electricitate integrate trebuie maximum transparency, in particular to să asigure o transparență maximă prin care să identify possible abuses of a dominant poată fi depistate în special posibilele abuzuri position, consisting for example in încurajate de o poziție dominatoare și abnormally high or low tariffs or in concretizate în tarife anormal de mari sau mici discriminatory practices relating to equivalent sau în practica discriminatorie în cazul unor

transactions; whereas, to this end, the tranzacții echivalente; deoarece, în acest scop, accounts must be separate for each activity; contabilitatea trebuie să fie separată pentru fiecare activitate;

(33) Whereas it is also necessary to provide (33) Deoarece este, de asemenea, necesar să for access by competent authorities to the se asigure accesul experților la registrele internal accounts of undertakings with due contabile ale întreprinderilor, bineînțeles, regard for confidentiality; respectându-se principiul confidențialității;

(34) Whereas, owing to the diversity of (34) Deoarece, din cauza diversității structurilor structures and the special characteristics of și a caracteristicilor speciale ale sistemelor din systems in Member States, there should be statele membre, trebuie să existe diverse soluții different options for systems access de acces la sistem care să se bazeze pe criterii operating in accordance with objective, obiective, transparente și nediscriminatorii; transparent and non-discriminatory criteria;

(35) Whereas provision should be made for (35) Deoarece trebuie prevăzută acordarea authorising the construction use of direct autorizației pentru construcția și utilizarea liniilor lines;

(36) Whereas provision must be made for (36) Deoarece trebuie prevăzute garanții și safeguards and dispute settlement proceduri de aplanare a conflictelor; procedures;

(37) Whereas any abuse of a dominant (37) Deoarece trebuie evitat orice comportament position or any predatory behaviour should neloial sau orice poziție dominatoare; be avoided;

(38) Whereas, as some Member States are (38) Deoarece unele state membre riscă să liable to experience special difficulties in treacă prin dificultăți speciale în momentul adjusting their systems, provision should be adaptării sistemelor lor energetice la noile made for recourse to transitional regimes or cerințe, trebuie prevăzută posibilitatea de a se derogations, especially for the operation of recurge la regimuri de tranziție, precum și de a small isolated systems; se acorda derogări, în special în cazul funcționării sistemelor izolate mici;

(39) Whereas this Directive constitutes a (39) Deoarece această Directivă constituie o further phase of liberalisation; whereas, once fază avansată a liberalizării; deoarece chiar după it has been put into effect, some obstacles to intrarea în vigoare a acestei Directive tot mai trade in electricity between Member States rămân obstacole în comerțul cu electricitate will nevertheless remain in place; whereas dintre statele membre; deoarece, în lumina therefore, proposals for improving the experienței, trebuie făcute propuneri pentru operation of the internal market in electricity ameliorarea funcționării pieței interne de may be made in the light of experience; electricitate; deoarece Comisia trebuie să whereas the Commission should therefore informeze Consiliul și Parlamentul European cu report to the Council and the European privire la aplicarea acestei Directive. Parliament on the application of this Directive.

HAVE ADOPTED THIS DIRECTIVE:

S-A ADOPTAT ACEASTĂ DIRECTIVĂ:

Chapter I
Scope and definitions
Article 1

Capitolul I
Domeniu de aplicare și definiție
Articolul 1

This Directive establishes common rules for Prezenta Directivă stabilește reglementări the production, transmissions and distribution comune privind producția, transportul și of electricity. It lays down rules relating to the distribuția de electricitate. Totodată stabilește organisation and functioning of the electricity reglementările legate de organizarea și sector, access to the market, the criteria and funcționarea sectorului electric, accesul pe piață, procedures applicable to calls for tender and criteriile și procedurile aplicabile în cazul the granting of authorisations and the invitațiilor la licitație, precum și acordarea de operation of systems. licențe și autorizații de exploatare a sistemului.

Article 2

For the purposes of this Directive:

- 1) "generation" shall mean the production of electricity;
- 2) "producer" shall mean a legal or natural person generating electricity;
- 3) "autoproducer" shall mean a legal or natural person generating electricity essentially for his own use;
- 4) (a) "independent producer" shall mean a producer who does not carry out electricity transmission or distribution functions in the territory covered by the system where he is established;
- (b) in Member States in which vertically integrated undertakings do not exist and where a tendering procedure is used, independent producers are those corresponding to the definition of point (a), who may not be exclusively subject to the economic precedence of the interconnected system;
- 5) "transmission" shall mean the transport of electricity on the high-voltage interconnected system with a view to its delivery to final customers or to distributors;
- 6) "distribution" shall mean the transport of electricity on medium-voltage and low-voltage distribution systems with a view to its delivery to customers;
- 7) "customers" shall mean wholesale or final customers of electricity and distribution companies;
- 8) "wholesale customers" shall mean any natural or legal persons, if the Member States recognise their existence, who purchase or sell electricity and who do not carry out transmission, generation or distribution functions inside or outside the system where they are established;
- 9) "final customers" shall mean a customer buying electricity for his own use;
- 10) "interconnectors" shall mean equipment used to link electricity systems;
- 11) "interconnected system" shall mean a number of transmission and distribution systems linked together by means of one or more interconnectors;
- 12) "direct line" shall mean an electricity line complementary to the interconnected system;
- 13) "economic precedence" shall mean the ranking of sources of electricity supply in accordance with economic criteria;
- 14) "ancillary services" shall mean all

Articolul 2

Conform acestei Directive:

- 1) "generare" semnifică producerea de electricitate;
- 2) "producător" semnifică o persoană juridică sau fizică care produce electricitate;
- 3) "autoproducator" semnifică o persoană juridică sau fizică care produce electricitate în principal pentru propria-i folosință;
- 4) (a) "producător independent" semnifică un producător care nu îndeplinește funcții de trans-transmission sau distribuție pe teritoriul în care el s-a stabilit și în care se află sistemul respectiv;
- (b) în statele membre în care nu există întreprinderi integrate pe verticală și în care se folosește procedura de licitare, producătorii independenți sunt aceia care corespund definiției de la punctul (a), care nu depind exclusiv de prioritățile economice ale sistemului interconectat;
- 5) "transportul" semnifică transportul de electricitate prin sistemul interconectat de înaltă tensiune în vederea livrării acesteia către consumatorii finali sau distribuitori;
- 6) "distribuție" semnifică transportul de electricitate prin sisteme de distribuție de medie tensiune și de joasă tensiune, în scopul livrării acesteia la consumatori;
- 7) "clienți" semnifică cumpărători en gros sau finali de electricitate și companiile de distribuție;
- 8) "clienți en gros" semnifică orice persoană fizică sau juridică, cu condiția ca statele membre să le recunoască existența, care cumpără sau vând electricitate, dar nu îndeplinesc funcțiile de transport, producere sau distribuție în interiorul sau în afara sistemului în care se găsesc;
- 9) "client final" semnifică consumatorul care cumpără electricitate pentru propria-i folosință;
- 10) "interconectoare" semnifică echipamentul folosit pentru conectarea sistemelor electrice;
- 11) "sistem interconectat" semnifică un număr de sisteme de transport și distribuție conectate cu ajutorul unuia sau mai multor interconectoare;
- 12) "linie directă" semnifică o linie electrică complementară sistemului interconectat;
- 13) "prioritate economică" semnifică stabilirea de priorități în ceea ce privește sursele de electricitate, în conformitate cu criteriile economice;
- 14) "serviciile auxiliare" semnifică totalul

services necessary for the operation of a transmission or distribution system;

15) "system user" shall mean any legal or natural person supplying to, or being supplied by, a transmission or distribution system;

16) "supply" shall mean the delivery and/ sale of electricity to customers;

17) "integrated electricity undertaking" shall mean a vertically or horizontally integrated undertaking;

18) "vertically integrated undertaking" shall mean an undertaking performing two or more of the functions of generation, transmission and distribution of electricity;

19) "horizontally integrated undertaking" shall mean an undertaking performing at least one of the functions of generation for sale, or transmission or distribution of electricity, and another non-electricity activity;

20) "tendering procedure" shall mean the procedure through which planned additional requirements and replacement capacity are covered by supplies from new or existing generating capacity;

21) "long term planning" shall mean the planning of the need for investment in generation and transmission capacity on a long-term basis, with a view to meeting the demand for electricity of the system and securing supplies to customers;

22) "single buyer" shall mean any legal person who, within the system where he is established, is responsible for the unified management of the transmission system and/or of the centralised electricity purchasing and selling;

23) "small isolated system" shall mean any system with consumption of less than 2500 GWh in the year 1996, where less than 5% of annual consumption is obtained through interconnection with other systems.

sistem de transport și distribuție;

15) "utilizatorul de sistem" - semnifică orice persoană fizică sau juridică care livrează către sau căreia i se livrează dintr-un sistem de transport sau distribuție;

16) "furnizarea" semnifică livrarea și/sau vânzarea de electricitate la beneficiari;

17) "întreprindere de electricitate integrată" semnifică o întreprindere integrată pe verticală sau pe orizontală;

18) "întreprindere de electricitate integrată pe verticală" semnifică o întreprindere de electricitate ce îndeplinește două sau mai multe sarcini de producție, transport și distribuție de electricitate;

19) "întreprindere integrată pe orizontală" semnifică o întreprindere care îndeplinește cel puțin una din funcțiile de producere pentru vânzare sau transport sau distribuție de electricitate și o altă activitate care nu are nici o legătură cu electricitatea;

20) "procedura de ofertare" semnifică procedura prin care necesarul suplimentar planificat și capacitățile de producție noi sau existente;

21) "planificare pe termen lung" semnifică planificarea necesarului de investiții în capacitățile de producție și de transport pe termen lung, în vederea acoperirii cererii de electricitate a sistemului și a asigurării livrărilor către clienți;

22) "cumpărător unic" semnifică orice persoană juridică care, în cadrul sistemului în care acționează, răspunde de managementul unitar al sistemului de transport al energiei și/sau de cumpărarea și vânzarea centralizată de electricitate;

23) "sistem izolat de dimensiuni mici" semnifică orice sistem al cărui consum în anul 1996 a fost mai mic de 2500 GWh, din care mai puțin de 5% din consumul anual se obține prin interconectarea cu alte sisteme.

Chapter II

Capitolul II

General rules for the organisation of the sector

Reguli generale privind organizarea sectorului

Article 3

Articolul 3

1. Member State shall ensure, on the basis of their institutional organisation and with due regard for the principle of subsidiarity that, without prejudice to paragraph 2, electricity undertakings are operated in accordance with the principles of this Directive, with a view to the realisation of a single market in electricity.

1. Statele membre vor garanta, pe baza organizării lor instituționale și în conformitate cu principiul subsidiarității, că întreprinderile de electricitate funcționează conform principiilor Directivei, fără a prejudicia paragraful 2, în vederea realizării unei piețe de electricitate

view to achieving a competitive market in competitive, și nu vor face discriminări între electricity, and shall not discriminate between aceste întreprinderi în ceea ce privește drepturile these undertakings as regards either rights or sau obligațiile acestora. Cele două metode de obligations. The two approaches to system acces la sistem la care se referă articolele 17 și access referred to in Articles 17 and 18 must 18 trebuie să conducă la rezultate economice lead to equivalent economic results and echivalente și, prin urmare, la obținerea unui hence to a directly comparable level of nivel perfect comparabil de creare de noi piețe și opening up markets and to a directly la un grad perfect comparabil de acces la piețele comparable degree of access to electricity de electricitate.

markets.

2. Having full regard to the relevant 2. Respectând întru totul prevederile Tratatului, provisions of the Treaty, in particular Article în special Articolul 90, statele membre pot 90 Member States may impose on impune tot întreprinderilor din sectorul de undertakings operating in the electricity electricitate, în interesul economic general, sector, in the general economic interest, obligații legate de serviciile publice care se referă public service obligations which may relate to la siguranță, inclusiv siguranța în alimentare, security, including security of supply, regularitatea, calitatea și prețul alimentării și la regularity, quality and price of supplies and to protecția mediului înconjurător. Astfel de obligații environmental protection. Such obligations trebuie să fie clar definite, transparente, must be clearly defined, transparent, non- nediscriminatorii și verificabile; atât ele, cât și discriminatory and verifiable; they, and orice revizuire ulterioară a lor, vor fi publicate și revision thereof; shall be published and any aduse la cunoștință Comisiei de către statele notified to the Commission by Member membre fără întârziere. Ca modalitate de States without delay. As a means of carrying îndeplinire a obligațiilor mai sus menționate ale out the above mentioned public service serviciilor publice, statele membre pot introduce obligations, Member States which so wish planificarea pe termen lung dacă o doresc. may introduce implementation of long-term planning.

3. Member States may decide not to apply 3. Statele membre pot decide să nu aplice the provisions in Articles 5, 6, 17, 18 and 21 prevederile Articolelor 5, 6, 17, 18 și 21, în insofar as the application of these provisions măsura în care aplicarea acestor prevederi ar would obstruct the performance, in law or in împiedica realizarea de jure sau de facto a fact, of the obligations imposed on electricity obligațiilor companiilor de servicii de utilities in the general economic interest and electricitate, în interesul economic general și în insofar as the development of trade would măsura în care dezvoltarea comerțului nu ar fi not be affected to such an extent as would be afectată în așa măsură încât să dăuneze contrary to the interest of the Community. interesului Comunității. Interesul Comunității mai The interest of the Community includes, inter cuprinde, între altele, competiția în ceea ce alia the competition with regard to eligible privește clienții eligibili conform acestei customers according to this Directive and Directive și Articolului 90 al Tratatului. Article 90 of the Treaty.

Chapter III

Generation

Article 4

For the construction of new generating În vederea construirii unor noi capacități de capacity, Member States may choose producție, statele membre pot alege între o between an authorisation procedure and/or a procedură de autorizare și/sau o procedură de tendering procedure. Authorisation and licitare. Autorizarea și licitarea se vor efectua în tendering must be conducted in accordance conformitate cu niște criterii cât mai obiective, with objective, transparent and non- transparente și nediscriminatorii; discriminatory criteria.

Article 5

1. Where they opt for the authorisation 1. Dacă optează pentru procedura de autorizare, procedure, Member States shall-lay down the statele membre vor stabili criteriile pentru

Capitolul III

Producția

Articolul 4

Articolul 5

for the grant of authorisations for the of acordarea de autorizații pentru construcția de generating capacity in their territory. These capacități de producție pe teritoriul lor. Aceste criteria may relate to: criterii se pot referi la:

(a) the safety and security of electricity	(a) fiabilitatea și siguranța sistemului de
system, installations and associated	electricitate, a instalațiilor și a echipamentelor
equipment;	auxiliare;
(b) protection of the environment;	(b) protecția mediului;
(c) land use and siting;	(c) utilizarea terenului și amplasarea;
(d) use of public ground;	(d) utilizarea terenurilor publice;
(e) energy efficiency;	(e) eficiența energetică;
(f) the nature of the primary sources;	(f) felul surselor primare;
(g) characteristics particular to the applicant,	(g) caracteristici specifice solicitantului: posibili-
such as technical, economic and financial	tăți tehnice, economice și financiare;
capabilities;	
(h) the provisions of Article 3.	(h) prevederile Articolului 3.

2. The detailed criteria and procedures shall be made public. 2. Criteriile detaliate și procedurile vor fi făcute publice.

3. Applicants shall be informed of the reasons, which must be objective and non-discriminatory, for any refusal to grant an authorisation; the reasons must be well founded and duly substantiated; they shall be made available to the applicant. 3. Solicitanților li se vor aduce la cunoștință motivele - care trebuie să fie obiective și nediscriminatorii - pentru care li s-a refuzat autorizarea; motivele trebuie să fie bine întemeiate și fundamentate; ele vor fi puse la dispoziția solicitantului și procedurile de apel.

Article 6

Articolul 6

1. Where they opt for the tendering procedure, Member States or any other competent body designated by the Member State concerned shall draw up in inventory of new means of production, including replacement capacity, on the basis of the regular estimate referred to in paragraph 2. The inventory shall take account of the need for interconnection of systems. The requisite capacity shall be allocated by means of a tendering procedure in accordance with the procedure laid down in this Article. 1. Dacă optează pentru procedura de licitație, statele membre sau orice altă autoritate competentă desemnată de către statul membru în cauză vor întocmi un inventar al noilor mijloace de producție, incluzând și capacitatea de rezervă, conform estimărilor obișnuite la care s-a făcut referire în paragraful 2. Acest inventar va lua în considerare nevoia de interconectare a sistemelor. Capacitatea necesară se va alocă pe baza unei proceduri de licitație în conformitate cu procedura stabilită în prezentul articol.

2. The transmission system operator or any other competent authority designated by the Member State concerned shall draw up and publish under State Supervision, at least every two years, a regular estimate of the generating and transmission capacity which is likely to be connected to the system, of the need for interconnectors with other systems, of potential transmission capacity and of the demand for electricity. The estimate shall cover a period defined by each Member State. 2. Operatorul sistemului de transport sau orice altă autoritate competentă desemnată de către statul membru în cauză va întocmi și va publica sub supravegherea statului, cel puțin din doi în doi ani, o evaluare privind capacitatea de producere și transport care ar urma să fie conectată la sistem, necesitatea de interconectare cu alte sisteme, capacitatea de transport potențială și cererea de electricitate. Această evaluare va acoperi o perioadă ce a fost definită de fiecare stat membru în parte.

3. Details of the tendering procedure for means of production shall be published in the Official Journal of the European Communities at least six month prior to the closing date for tenders. The tender details shall be published in the Official Journal of the European Communities at least six month prior to the closing date for tenders. The tender details shall be published in the Official Journal of the European Communities at least six month prior to the closing date for tenders. 3. Detaliile privind procedura de licitație pentru mijloacele de producție vor fi publicate în Monitorul Oficial al Comunității Europene cu cel puțin șase luni înainte de termenul final de depunere a ofertelor. Condițiile de participare la

specifications shall be made available to any licitație vor fi puse la dispoziția tuturor interested undertaking established in the întreprinderilor interesate ce se află pe teritoriul territory of a Member State that it has unui stat membru în timp util, pentru ca acesta sufficient time which to submit a tender. The să beneficieze de timpul necesar pentru tender specifications shall contain a detailed prezentarea unei oferte. Condițiile de participare description of the contract specifications la licitație vor cuprinde o descriere amănunțită a and of the procedure to be followed by all condițiilor contractuale (caietul de sarcini) și a tenderers and an exhaustive list of criteria procedurii ce trebuie urmată de către toți governing the selection of tenderers and the ofertanții, precum și o listă exhaustivă a criteriilor award of the contract. These specifications ce guvernează alegerea ofertanților și acordarea may also relate to the fields referred to in contractului. Aceste specificații se pot referi și la Article 5 (1). domenii amintite în Articolul 5 (1).

4. In invitations to tender for the requisite 4. În lansarea de invitații la licitație pentru generating capacity, consideration must also capacitățile de producție necesare, se vor lua în be given to electricity supply offers with long- considerare și ofertele pentru livrarea de energie term guarantees from existing generating cu garanție pe termen lung, provenind de la units, provided that additional requirements unitățile de producție existente, în situația în care can be met in this way. în acest fel se pot acoperi cererile suplimentare de energie.

CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
Redactor-șef: Valeriu IOAN-FRANC

Redactori: Aida SARCHIZIAN, Ecaterina IONESCU, Mihaela BURUGĂ, Paula NEACȘU
Secretariat științific: Dan OLTEANU, Alexandra PURCĂREA
Machetare, tehnoredactare și concepție grafică: Nicolae LOGIN, Luminița LOGIN
Corectură și procesare text: Ortansa CIUTACU, Dorina GHEORGHE, Vali NEACȘU
